

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

2024

МОВА. ІСТОРІЯ. КУЛЬТУРА
МАТЕРІАЛИ КРУГЛОГО СТОЛУ

**Вищий навчальний приватний заклад
«Дніпровський гуманітарний університет»**

**Комунальний заклад культури «Дніпропетровський національний
історичний музей імені Д. І. Яворницького»
Дніпропетровської обласної ради**

**МАТЕРІАЛИ КРУГЛОГО СТОЛУ
«МОВА. ІСТОРІЯ. КУЛЬТУРА»**

23 травня 2024 року

**Дніпро
2024**

УДК 81
ББК 81.2 УКР
М 74

*Ухвалено до друку Науково-методичною радою Вищого навчального
приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»
(протокол № 10 від 20 червня 2024 р.)*

Матеріали круглого столу «Мова. Історія. Культура» (23 травня 2024 року, Вищий навчальний приватний заклад «Дніпровський гуманітарний університет»): збірник тез. Дніпро: ВНПЗ «ДГУ», 2024. 157 с.

(в авторській редакції)

Вміщено матеріали круглого столу, в якому взяли участь працівники музеїв, культури, професорсько-викладацький склад закладів вищої освіти, магістри, здобувачі вищої освіти України. Тематика тез охоплює актуальні питання щодо розвитку мов світу та форм реалізації їх через носіїв мови.

Матеріали науково-практичної конференції можуть бути використані у практиці фахівців різних видів гуманітарної діяльності та у навчальному і виховному процесах закладів освіти.

© Вищий навчальний приватний
заклад «Дніпровський
гуманітарний університет», 2024
© Автори, 2024

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Лежнєва Тетяна Миколаївна – кандидат юридичних наук, доцент, проректор Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Крашеніннікова Тетяна Валеріївна – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Дудник Олена Володимирівна – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Холод Ірина Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Хмель-Дунай Галина Миколаївна – кандидат біологічних наук, доцент, доцент кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Негодченко Ольга Петрівна – старший викладач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Мірошник Андрій Дмитрович – провідний фахівець відділу організації наукової роботи, міжнародних зв'язків та академічної мобільності Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	6
-----------------	---

МОВА

Андрішко Олег. Вторинна номінація власних назв у «словничках-жартівничках»	7
Бабич Семен. Creation of Native American literary criticism in the 21 st century ..	10
Варакута Марина. Психологія атракції: роль мови та культурного контексту в міжособистісних стосунках	13
Гулько Дар'я. Потенціал штучного інтелекту щодо перекладання в розвитку та навчанні	17
Зав'ялов Дмитро. Відображення у поведінці людини психолінгвістичних процесів	19
Квітінська Ліана. Культура мови і кіматика – обґрунтування необхідності культури мовлення на базі фізичних процесів	22
Крашеніннікова Тетяна. Комунікація та її види	25
Лісунова Марія. “Self”–“Other” in Formation of Modern American Literary Cannon	28
Лісунова Марія. Актуальні питання використання штучного інтелекту в політиці та бізнесі	31
Михайличенко Елліна. Вплив штучного інтелекту на безпеку інформаційних технологій та виявлення загроз	35
Моргунова Аліна. «Голос Безмовності» О. П. Блаватської як приклад унікального перекладу духовно-релігійних текстів	38
Нацюк Мар'яна. The role of multilingualism in all tools	42
Нежива Ольга. Специфіка термінології в англійській мові у контексті готельно-ресторанної сфери	43
Ольховий Олег. Розвиток робочої пам'яті у процесі вивчення іноземної мови.....	45
Родіна Юлія. Глобалізація і питання мови – культурно-психологічні аспекти.....	48
Руколянська Наталія. Лексика кримінально-процесуальної субмови: категоріальний аспект	50
Самойленко Катерина. Формування національної ідентичності засобами мови.....	54
Сергієнко Наталія. Мовна грамотність як ознака професіоналізму майбутнього юриста	57
Сугерей Данило. Машинний переклад як кризисне рішення	60
Тихий Владислав. Важливість мовної компетентності у судочинстві	65
Холод Ірина. Психолінгвістичні аспекти вивчення англійської мови	67

ІСТОРІЯ

Волошко Олексій. Історична детермінованість Злуки 22 січня 1919 р.	72
Дудко Владислав. Римські допоміжні війська часів правління Марка Ульпія Траяна (98-117 рр. н.е.)	75
Дудник Олена. Життєвий рівень населення України в умовах економічної кризи 1991-1993 рр.	80
Леощенко Дмитро. Російсько-український конфлікт у контексті цивілізаційного протистояння	84
Лимар Андрій. Політичні репресії в СРСР як засіб боротьби з українською ідентичністю	88
Соловйов Віталій. Перебування Другої сербської добровольчої дивізії на території Катеринославщини в період I Світової війни	93
Сосновський Сергій. Військова організація та озброєння чорних клобуків ...	98
Сухомлин Олександр. Міський вимір трагедії голодомору: стереотипи і факти.....	102
Фоменко Світлана. Нові надходження філателії ДНІМ 2022-2023 рр., присвячені повномасштабній російсько-українській війні	106

КУЛЬТУРА

Алексеев Артур. Прогреси у сфері робототехніки та їх інтеграція зі штучним інтелектом для автоматизації	109
Бакум Дар'я. Сім'я Крушельницьких	111
Галімова Анастасія. Народність як головний індикатор української православної церкви	115
Захарченко Марія. Вкрадені митці. Іван Айвазовський	121
Киян Анна. Психологічні особливості підліткового віку, особливості використання гумору підлітками	124
Корсунська Вікторія. Теорії комунікації: короткий огляд	128
Негодченко Ольга. Василь Стус – символ боротьби за свободу та права людини	133
Садикіна Ксенія. Шляхи розвитку професіоналізму майбутніх учителів в умовах нової української школи	139
Самарець Вадим. Postmodern and Metamodern Irony as a Literary Tool in Native American Literature	143
Соловйова Вікторія. Вкрадені імена Росією. Ілля Репін	146
Степанченко Вадим. Туризм і сьогодення – культура та безпека	148
Чичеріна Карина. Етичні аспекти використання штучного інтелекту	151
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	154

ПЕРЕДМОВА

Шановні автори та читачі!

Збірник наукових публікацій «Мова. Історія. Культура» є результатом засідання та дискусійних панелей круглого столу, присвяченого аспектам мови та її впливу на історію та культуру України. Впродовж заходу науковці, мовознавці, історики, культурологи та всі зацікавлені учасники обмінялися ідеями, спостереженнями, а також знайшли нові способи поглибити наше усвідомлення щодо багатства нашої мови та культури.

У цьому збірнику Ви знайдете наукові доповіді, представлені під час засідання круглого столу, на якому проаналізовано взаємозв'язок мови, історії та культури. Ми прослідкували як мова впливає на формування нашої історії і визначає наші культурні цінності, розглянули як культура українського народу відображається у мові та літературі, а також здійснили спробу виявити вплив зовнішніх факторів на розвиток мови, включаючи глобалізацію та технологічний прогрес. Також охоплено широкий спектр тематики, пов'язаної з роллю мови у формуванні та розвитку історії та культури.

Наші автори глибоко проникли в сутність теми, пропонуючи оригінальні підходи та висновки, які сподіваємось стануть вагомим внеском у нашу наукову спільноту.

Ми маємо надію, що цей збірник буде вам корисним та надихне новими ідеями та інсайтами для подальших досліджень, які сприятимуть розвитку та популяризації української мови, сприяючи розумінню її ролі в нашому суспільстві та її значенні у світовій культурі.

Висловлюємо подяку всім учасникам круглого столу. Нехай наші наукові дослідження приносять нові відкриття та сприяють збагаченню нашого знання про важливість мови, історії та культури для нашого суспільства.

Також повідомляємо, що науковий майданчик для обговорень наукових досліджень із філології, історії та культурології на базі ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет» буде щорічним у травні. До нових зустрічей!

Організатори заходу

МОВА

ВТОРИННА НОМІНАЦІЯ ВЛАСНИХ НАЗВ У «СЛОВНИЧКАХ-ЖАРТІВНИЧКАХ»

Олег АНДРІШКО

викладач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Вторинна номінація – це яскравий вияв мовної гри. Неологізми вигадують не тільки майстри слова; чимало нових лексем або актуалізованих значень уже наявних у мові одиниць виникає в розмовному середовищі, щойно мовець використовує уяву. Так з'явилися загальні назви, вторинна номінація яких зумовлена метафоризацією і паронوماзією. Ці слова достатньо досліджені (можна зазначити праці В. Зайцевої, О. Терханової, Ю. Цигвінцевої, Л. Шутак та ін.), але вторинна номінація власних назв у вітчизняному мовознавстві майже не вивчена, хоча має певний потенціал.

Найчастіше зразки таких онімів можна побачити у «Словничках-жартівничках», коли кожна власна назва, як і загальна, набуває комічного значення внаслідок співзвучності чи асоціацій.

Насамперед – це антропоніми:

1. Імена: **Аристотель** '*конвоїр*' (Вовк, Сільські вісті, № 61, 02.07.2016); **Архімед** '*високоякісний мед*' (Момотюк, Перець, 2002, № 12, с. 12); **Гапон** '*чоловік Гапки*' (Ганнесин, Перець, 2001, № 3, с. 4); **Герман** '*німець*' (Ганнесин, Перець, 2001, № 3, с. 4); **Карпо** '*рибалка*' (Ганнесин, Перець, 2001, № 3, с. 4); **Корній** '*закоренілий*' (Ганнесин, Перець, 2001, № 3, с. 4); **Марко** '*філателіст*' (Ганнесин, Перець, 2001, № 3, с. 4); **Мухамед** '*муха, мед*' (Радиш-Маринюк, Тлумачник словник-жартівник, 2012, с. 31); **Нау́м** '*завжди собі на умі*' (Ганнесин, Перець, 2001, № 3, с. 4); **Платон** '*спонсор*' (Кравчук, Перець, 1998, № 10, с. 2); **Самсон** '*сонливий*' (Ганнесин, Перець, 2001, № 3, с. 4); **Сергій**

ювелір’ (Ганнесин, Перець, 2001, № 3, с. 4); **Тихін** *‘суфлер’* (Ганнесин, Перець, 2001, № 3, с. 4);

2. Прізвища: **Аль Капоне** *‘процес самогоноваріння’* (Вовк, Сільські вісті, № 61, 02.07.2016); **Помпадур** *‘непрацюючий насос’* (Момотюк, Перець, 2004, № 11, с. 9); **Марчук** *‘філателіст’* (Носенко, Перець, 2006, № 8, с. 10); **Шопен** *‘власник шопу’* (Конашевський, Перець, № 5, с. 6).

Значною є кількість неосемантизованих топонімів, зокрема астіонімів: **Бровари** *‘розкішні брови’* (Куліш-Зіньків, Перець, 2001, № 11, с. 3); **Бухара** *‘велике пияцтво’* (Кармінський, piliruyrik.com, 01.04.2010); **Варва** *‘повар’* (Ляшенко, Перець, 2003, № 8, с. 3); **Вижниця** *‘косарка’* (Куліш-Зіньків, Перець, 2003, № 4, с. 5); **Гаага** *‘запитання і відповідь’* (Куліш-Зіньків, Перець, 2001, № 11, с. 3); **Дамаск** *‘дама в масці’* (Радиш-Маринюк, Тлумачний словник-жартівник, с. 14); **Доманівка** *‘пенсіонерка’* (Іваніва, Сільські вісті, № 100, 22.12.2017); **Краматорськ** *‘ринок’* (Іваніва, Сільські вісті, № 100, 22.12.2017); **Мекка** *‘коза’* (Радиш-Маринюк, Тлумачний словник-жартівник, с. 30); **Народичі** *‘пологовий будинок’* (Іваніва, Сільські вісті, № 100, 22.12.2017); **Ржищів** *‘кінь’* (Іваніва, Сільські вісті, № 100, 22.12.2017); **Стрижавка** *‘перукар’* (Іваніва, Там само); **Тараща** *‘очі’* (Іваніва, Там само); **Тель-Авів** *‘теля вів’* (Радиш-Маринюк, Тлумачний словник-жартівник, 2012, с. 46); **Хмільник** *‘пиво’* (Іваніва, Сільські вісті, № 100, 22.12.2017); **Ямпіль** *‘окоп’* (Іваніва, Там само). Варто зазначити, що такі переосмислення виникають не тільки від власне українських назв: узбецьке місто **Бухара** співзвучне із жаргонним «бухати» – пиячити; арабська **Мекка** нагадала автору цього неосеманта українське «мекати», ізраїльський **Тель-Авів** пояснюється буквально, за допомогою омонімічного вислову; а у випадку із сирійським **Дамаском** відзначимо використання телескопії.

Серед назв держав чи політично-економічних союзів є як вдалі (**Бенілюкс, Швеція**), так і ті, де комічний ефект, певно, втрачає свою силу через недосконалу мовну гру (**Індонезія, Колумбія**): **Бенілюкс** *‘номер «люкс»*

для *Бені*' (Вовк, Сільські вісті, № 61, 02.07.2016); **Британія** '*перукар*' (Вовк, Сільські вісті, № 103, 25.11.2016); **Індонезія** '*багато індиків*' (Радиш-Маринюк, Тлумачний словник-жартівник, 2012, с. 21); **Камерун** '*в'язень*' (Куліш-Зіньків, Перець, 1999, № 8, с. 6); **Колумбія** '*сильна колька в боці*' (Радиш-Маринюк, Тлумачний словник-жартівник, 2012, с. 25); **Непал** '*країна некурящих*' (Боднар, Перець, 2007, № 1, с. 5); **Хорватія** '*великий хор*' (Радиш-Маринюк, Тлумачний словник-жартівник, 2012, с. 50); **Швеція** '*швейна фабрика*' (Радиш-Маринюк, там само, с. 53).

Інші власні нави, що зазнали вторинної номінації, включають: ергоніми: **Айпад** '*ожеледиця*' (Вовк, Сільські вісті, № 61, 02.07.2016); **Дірол** '*друшляк*' (Боднар, Перець, 2005, № 8, с. 9); '*канцелярський прилад*' (Лузан, Перець, 1998, № 5, с. 12); '*свердло*' (Боднар, Перець, 2002, № 4, с. 7); '*шило*' (Боднар (Б. Флоріан), Перець, 2013, № 12, с. 6); **Мерседес** '*мер Одеси*' (Радиш-Маринюк, Тлумачний словник-жартівник, 2012, с. 30); штат (місто): **Невада** '*гарна звичка*' (авт. невід., Перець, 2010, № 12, с. 4); космодром: **Байконур** '*комендант гуртожитку*' (Ігнатенко, Перець, 2006, № 9, с. 10); гірську систему: **Піренеї** '*пухові перини*' (Радиш-Маринюк, Тлумачний словник-жартівник, 2012, с. 38); міський район: **Голлівуд** '*вудочка без наживки*' (Куліш-Зіньків, Перець, 2003, № 11, с. 6); регіон (давня держава): **Межиріччя** '*сленг, діалект*' (Прісич, Сільські вісті, № 91, 13.10.2016); літературний герой: **Гуллівер** '*чоловік з гулями на голові*' (Радиш-Маринюк, Тлумачний словник-жартівник, 2012, с. 14).

Деякі неосеманти матимуть подібне значення в різних авторів: **Афродіта** '*африканська дитина*' (Вовк, Сільські вісті, № 61, 02.07.2016); '*дитина з Африки*' (Радиш-Маринюк, Тлумачний словник-жартівник, 2012, с. 6); **Барбос** '*власник бару*' (Куліш-Зіньків, Перець, 1996, № 6, с. 12); '*хазяїн пивбару*' (Слюсар, Перець, 2001, № 7, с. 4).

Отже, власні назви теж можуть набувати вторинної номінації, як і загальні, і може стати цікавим предметом подальших мовознавчих розвідок.

CREATION OF NATIVE AMERICAN LITERARY CRITICISM IN THE 21ST CENTURY

Семен БАБИЧ

студент ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Науковий керівник: Оксана ШОСТАК, доктор філологічних наук, доцент,
професор кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних
дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

The narrative techniques of modernism are reappearing in the literature of the early twenty-first century. In the introduction to the thematic issue of the journal 'English Studies' entitled 'Metamodernism', the authors summarise that the aim of the issue is 'to take the first steps towards defining and identifying how the technique of modernism is manifested in contemporary novelism' (Kersten & Wilbers, 2018, p. 720). Modernism is activated and incorporated by contemporary writers, whose works are marked by concentrated self-reflexivity, alliances of characters, which are conveyed through fragmented narrative and a sense of the crisis of the era.

David James and Urmila Seshagiri write about the parallels between modernism and metamodernism: 'Metamodernist narratives are distinguished from previous postmodern narratives through the self-awareness, consistent indignation, and alienation that characterised the literature of the early twentieth century. On the one hand, metamodernism of the twenty-first century demonstrates that the impulse to reform narrative storytelling reached its zenith a hundred years ago.

Contemporary writers confirm in different ways that manipulation of form became a litmus test for the modernist project. On the other hand, some metamodern works perform a historical function, as their authors dynamically reflect on modernist aesthetic guidelines and thus mobilise their own innovations' (James & Seshagiri, 2014, p. 94).

The metamodern individual directs emotional and physical effort towards the present, not the future, and to do so 'reactivates the unrealised past' (Brunton, 2018,

p. 73). It is not just a matter of reviving the aesthetics of the modernism, but also about the revival of political activism and the writing that focuses on it. The importance of internal introspection, the constant appeal to the past and its living it again, but from the perspective of the present define migration writing.

Oscillation as one of the characteristics of metamodern sensibility is also manifested in migration fiction. Van den Eecker and Timothy Vermeulen, when defining the main features of metamodernism, argue that it is marked by ‘oscillation rather than synthesis, harmony or reconciliation’ (Van den Akker et al., 2017, p. 30). Oscillation constantly challenges and undermines established or fixed positions. Hence, the researchers continue, metamodern culture has a completely different attitude to the past and the future than postmodernism. In particular, we are talking about the undermining and criticism of grand narratives by postmodernism, and its ironic attitude to Western epistemology in general.

On the contrary, metamodernism is inclined to a format of constant negotiation, in the process of which the construction of knowledge and its relevant nature are revealed. Kadagishvili (2013) takes a similar position when he states: ‘Metamodernism is serious and sincere; it fluctuates (emphasis mine) from one extreme to another, from one idea to the diametrically opposite, such as enthusiasm and irony, naivety and knowledge, totality and fragmentation, brightness and colourlessness, while postmodernism focuses on play, insincerity, instability and irony’ (Kadagishvili, 2013, p. 559).

The oscillation is also inherent in the artistic narrative of migration, when instead of idealisation and abandoned homeland and the country of settlement, we have an understanding of both their positive and negative features. For example, instead of the postmodern irony of the United States as a country of equal opportunities, modern texts often contain both admiration and criticism of the New World. The narrative technique is characterised by oscillation, which materialises in the subject's constant revision of the of the past and the discovery of those moments that were silenced as ‘inconvenient’ at a certain stage of their migrant life or the

history of their collectivity. The dynamics and nature of the narrative are characterised by the narrator's doubts and indecision about their own decisions to change countries, as well as oscillations between the past and the present.

‘One of the most important tasks facing literary studies is to create a forward-looking vision of a decolonising worldview’ (Cook-Lynn 1996a, p.89).

“In the attempts to create a literary criticism framework for indigenous criticism based on European models, ‘nationalists’ see a sublimation of the original desire to supplant national identity in indigenous literature, an attempt to modify it and replace it with an imperial vision of culture and historical reality” (Шостак 2020, с.263). In their view, this is another attempt to integrate imperial discourse into the literature of colonised peoples. Nationalist critics usually express their categorical disagreement with the existing foundations of postcolonialism theory, seeing them as a hidden continuation of ideological violence: ‘For American Indians, as well as for any other autochthonous peoples of the world, postcolonial studies have little to do with ideas of independence. We do not see it as an effective means of reconstructing the oppressive measures of the colonial system’ (Cook-Lynn 1997, p.14).

Literature

1. Шостак О. Г. (2020). Художні вираження національної ідентичності в творчості сучасних північноамериканських письменників корінного походження. Талком.
2. Шостак О. Г. (2016). Постмодерний кітч як шлях до вияву національної ідентичності у творчості Джералда Візенора. Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах: зб. наук. праць. К.: Університет «Україна», Вип.34. С. 244-257.
3. Brunton J. (2018). Whose (meta) modernism?: Metamodernism, race, and the politics of failure. *Journal of Modern Literature* 41(3), 60-76. URL: <https://doi.org/10.2979/jmodelite.41.3.05>
4. Cook-Lynn E. (1996) *Why I Can't Read Wallace Stegner and Other Essays*. University of Wisconsin Press.
5. Cook-Lynn E. (1997) *Who Stole Native American Studies? Wicazo Sa Review*. Vol.15 (Spring). P. 9-28.
6. James D. & Seshagiri U. (2014). Metamodernism: Narratives of continuity and revolution. *PMLA*. 129(1). P. 87-100. URL: <https://doi.org/10.1632/pmla.2014.129.1.87>

7. Kadagishvili D. (2013). Metamodernism as we perceive it (Quick review). *European Scientific Journal*. 2. P. 559-565.
8. Kersten D. & Wilbers U. (2018). Introduction: Metamodernism. *English Studies*. 99(7). 719-722. URL: <https://doi.org/10.1080/0013838X.2018.1510657>
9. Shostak O. The Translation of “The Grass Danser” into Ukrainian. *Le plurilinguisme à l'épreuve de la traduction*. Nouvelle édition [en ligne]. Aix-en-Provence : Presses universitaires de Provence, 2020 (généré le 07 décembre 2020). Disponible sur Internet. URL: <http://books.openedition.org/pup/11658>>.
10. Shostak O. (2023) Confrontation and Mutual Reflection of Two Worlds in ‘The Grass Dancer’ by Susan Power. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля*. Серія: Філологічні науки. 2023 № 1 (25). С. 90-102. DOI: 10.32342/2523-4463-2023-1-25-7
11. Van den Akker R., Gibbon A. & Vermeulen T. (Eds.). (2017). *Metamodernism: Historicity, affect, and depth after postmodernism*. Rowman & Littlefield.

ПСИХОЛОГІЯ АТРАКЦІЇ: РОЛЬ МОВИ ТА КУЛЬТУРНОГО КОНТЕКСТУ В МІЖСОБИСТІСНИХ СТОСУНКАХ

Марина ВАРАКУТА

викладач кафедри психології

ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»,

аспірантка Класичного приватного університету, м. Запоріжжя

Вивчення механізмів міжособистісних стосунків і формування приязні, прихильності та прив'язаності є важливим аспектом дослідження атракції як соціально-психологічного явища. Атракція, або привабливість між людьми, є важливим компонентом міжособистісних стосунків, що впливає на формування дружби, романтичних стосунків та соціальної гармонії. Розуміння механізмів атракції є ключовим для психології, оскільки ці знання сприяють покращенню комунікації та взаємодії в системі людина-людина. Одним із основних факторів, що визначають атракцію, є мовний і культурний контекст, в якому відбувається спілкування.

Існує багато різних поглядів на феномен атракції, що ускладнює його розуміння. Наприклад, одні дослідники розглядають атракцію як потяг (Дж. Коен, Г. Левінгер, Є. Резніков, Т. Хастон), інші – як емоцію або емоційне ставлення до іншої людини (З. Агєєва, Н. Казарінова, В. Куніцина,

С. Мельнікова, М. Ночевнік, В. Погольша, В. Семиченко), а деякі як особливий вид соціальної установки (А. Агеева, Л. Гозман, Н. Казарінова, В. Куніцина, Ю. Мальцева, В. Погольша, Є. Резніков, В. Фомічова, О. Яценко). Ю. Агачева та В. Агеев розглядають атракцію в контексті групових процесів та міжгрупової взаємодії. Дослідження О. Коваленко, В. Янчука та Х. Розенфельда показують, що атракція тісно пов'язана з емпатією [1, с. 14].

Атракція передбачає виникнення взаємного потягу і тяжіння між людьми та сприяє розумінню і прийняттю іншого у взаємодії. Міжособистісна атракція викликає когнітивні, емоційні та поведінкові реакції партнерів, що сприяє розвитку міцних міжособистісних зв'язків.

Міжособистісні стосунки можна розглядати в системі координат привабливості-непривабливості, основними компонентами якої є симпатія-антипатія та притягання-відштовхування. Координата симпатії-антипатії характеризує емоційну складову контакту з іншою людиною, тоді як координата притягання-відштовхування відображає практичну складову цих переживань [2].

Згідно з Великою українською енциклопедією, атракція – це взаємні позитивні емоційні стосунки, що виникають між людьми. Цей феномен характеризується виникненням взаємного потягу, розумінням і прийняттям іншого у взаємодії, що сприяє встановленню позитивних стосунків [3]. Атракція – це особливий тип соціального ставлення до іншої людини, в якому переважає емоційний компонент. Соціальна психологія вивчає атракцію в контексті соціальної перцепції, тобто сприйняття людини іншою людиною. Вона лежить в основі формування важливих міжособистісних стосунків, таких як симпатія, любов, дружба, прихильність, близькість та емпатія.

Атракція зазвичай є результатом тривалого формування взаємин, хоча в деяких випадках вона може виникнути майже одразу між незнайомими людьми. Стимули атракції включають поєднання зовнішніх характеристик (риси обличчя та вираз обличчя, зовнішність, одяг) і внутрішніх характеристик

людини (характер, звички, переконання, цінності), а також поведінку та особистий стиль.

Розвиток атракції визначається багатьма факторами, такими як потреба в приналежності, фізична привабливість, стиль поведінки, схожість партнерів, відповідний емоційний стан, особисте ставлення до партнера і фізична близькість місця проживання або роботи. Почуття симпатії в міжособистісних стосунках супроводжується психологічною атракцією, яка визначається як потреба однієї людини бути з іншою. Атракція виникає тоді, коли потенційний партнер має психологічні характеристики, які сприймаються і оцінюються позитивно. Протилежністю атракції є психологічне «відштовхування» (негація), яке виникає, коли партнер має психологічні характеристики, що викликають негативні почуття.

Атракція – це багатогранне поняття, яке описує здатність об'єкта (людини, предмета, події) притягувати і викликати реакцію наближення. Вона може проявлятися як бажання, потяг, інтерес, симпатія, що спонукає людину прагнути до об'єкта.

Деякі дослідники, такі, як Г. Левінгер і Т. Хастон, ототожнюють міжособистісну атракцію із зовнішньою привабливістю. Їхні дослідження свідчать, що фізична краса і схожість відіграють значну роль у формуванні атракції, тоді як інші фактори часто ігноруються. Однак у своєму експерименті Дж. Коен довів, що люди більш схильні відкриватися тим, хто їм подобається, а не тільки на основі зовнішніх даних [4]. Є. Резніков поділяє цю думку та ототожнює атракцію з міжособистісним потягом, який полегшує спілкування та викликає емоційні, когнітивні та поведінкові реакції. На його розуміння, привабливість – це складна риса особистості, яка мимоволі притягує інших і викликає симпатію. Він підкреслює, що привабливість залежить не тільки від фізичних характеристик, але й від соціального статусу та інших факторів [1, с. 14].

У своєму дослідженні індивідуально-психологічних особливостей атракції В. Фомічова наголошує на позитивному вираженні емоційного ставлення. Вона акцентує увагу на змістовому компоненті атракції, який, на її думку, є ключовим фактором міжособистісної сумісності [5]. Це означає, що для розвитку атракції важливо, щоб люди не тільки відчували позитивні почуття один до одного, але й відкрито їх висловлювали. Саме щирість і відкритість емоційних проявів сприяють побудові міцних і гармонійних стосунків.

Психологічна привабливість розглядається як комплексне поняття. Воно відображає здатність об'єкта викликати і привертати реакцію наближення через бажання, потяг, інтерес і симпатію. Роль мови та культурного контексту неможливо переоцінити. За допомогою мови люди висловлюють свої почуття, думки, цінності та ставлення, а культурний контекст формує поведінкові норми, етику та очікування, які впливають на те, як атракція розпізнається та сприймається. Фактори, що впливають на атракцію, включають фізичну привабливість, схожість, взаємність, позитивні почуття тощо.

Отже, атракція – це динамічний процес, який може змінюватися з часом під впливом різних факторів (особистісний розвиток, досвід, зміни у стосунках).

Список використаних джерел

1. Драганова Ю. В. Феномен атракції в психологічній літературі. Серія 12: Психологічні науки. Випуск 5(50). 2017. С. 12-17 ULR: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://enpuir.npu.ed.u.ua/bitstream/handle/123456789/18556/Drahanova.pdf?sequence=1&isAllowed=y
2. Шевчук О. С. Культура міжособистісних стосунків: навчальний посібник / О. С. Шевчук, С. П. Шевчук; під ред. О. С. Шевчук. Миколаїв: Вид-во «Ілліон», 2015. 341 с. С. 49-50.
3. Горностай П. П. Атракція (психологія) // Велика українська енциклопедія. URL: [https://vue.gov.ua/Атракція \(психологія\) \(дата звернення: 20.05.2024\)](https://vue.gov.ua/Атракція_(психологія)_(дата_звернення:_20.05.2024))
4. Huston T. Interpersonal attraction and relationships / Ted L. Huston, George Levinger // Annual Reviews Psychol. 1978. Vol. 29. P. 115-156.
5. Фомічова В. М. Індивідуально-психологічні особливості атракції як фактора психологічної сумісності : дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології» / Віра Миколаївна Фомічова. Київ, 1998. 181 с.

ПОТЕНЦІАЛ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЩОДО ПЕРЕКЛАДАННЯ В РОЗВИТКУ ТА НАВЧАННІ

Дар'я ГУНЬКО

студентка спеціальності «Готельно-ресторанна справа»

ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Науковий керівник: Артур АЛЕКСЄЄВ,

викладач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Штуний інтелект (ШІ) революціонізує багато аспектів нашого життя, включаючи спосіб, у який ми спілкуємося та здобуємо знання. Потенціал ШІ щодо перекладу має велике значення для розвитку та навчання, відкриваючи нові можливості для подолання мовних бар'єрів і сприяння глобальній комунікації та освіті. Ось деякі тези, що підкреслюють потенціал ШІ в галузі перекладу та його вплив на розвиток і навчання:

1. Знищення мовних бар'єрів:

Досягнення неймовірного прогресу у машинному перекладі (МШП): ШІ-системи можуть швидко й точно перекладати тексти, розмовну мову та навіть мультимедійний контент між різними мовами.

Покращена доступність інформації: МШП дозволяє людям отримувати доступ до знань і змісту на мовах, які їм не відомі, зменшуючи залежність від людських перекладачів і сприяючи поширенню інформації у глобальному масштабі.

2. Сприяння універсальній освіті:

Персоналізоване навчання: ШІ-системи можуть адаптувати навчальний зміст та методи до індивідуальних потреб студентів. Інтерактивні освітні платформи, які використовують ШІ, можуть запропонувати персоналізовані програми вивчення мови з адаптивними вправами для покращання навичок читання, письма і спілкування іноземною мовою.

Універсальний доступ до освіти: технології ШІ дозволяють людям у віддалених районах або тих, хто не може отримати традиційну освіту,

отримувати знання через інтерактивні освітні програми та мобільні додатки. Це сприяє рівнішим можливостям для отримання освіти у глобальному масштабі.

3. Підвищення ефективності навчання мов:

Інтерактивне практикування мови: ШІ-додатки можуть надавати користувачам можливість практикувати іноземну мову через інтерактивні діалоги, ігри та віртуальну реальність (VR). Така практика покращує навички спілкування в безпечному середовищі.

Індивідуальний зворотний зв'язок у режимі реального часу: системи ШІ можуть надавати миттєвий індивідуалізований зворотній зв'язок щодо вимови, граматики і вибору слів студента. Ця негайна оцінка допомагає прискорити процес навчання та підвищує ймовірність збереження мови.

4. Сприяння міжкультурному розумінню:

Краще культурне порозуміння: ШІ-системи можуть не тільки перекладати мову, але й допомагати людям зрозуміти культурні нюанси, ідіоми та значення слів у різних контекстах. Це сприяє кращому взаєморозумінню між людьми з різних культур і покращує міжкультурну комунікацію.

Посилення культурного обміну: технології ШІ спрощують зв'язок людей із різними мовами й культурами. Онлайн-спільноти та платформи, які використовують МШП для спілкування в реальному часі, сприяють міжнародним дружбам і глобальним ініціативам щодо спільної роботи, збагачуючи культурний обмін досвідом.

5. Розвиток перекладацької галузі:

Збільшення ефективності та точності перекладу: системи ШІ можуть обробляти величезні обсяги даних для покращення якості машинного перекладу. Вони вчать з великих корпусів текстів і постійно вдосконалюються, забезпечуючи більш точний і контекстно-залежний переклад.

Автоматизація процесів перекладачів: технології ШІ дозволяють перекладачам зосередитися на складніших аспектах своєї роботи таких, як

редактура та забезпечення культурного відтінку. Автоматизувавши рутинні завдання з перекладу, професіонали можуть підвищити ефективність і продуктивність галузі в цілому.

6. Інновації у видавничій справі та ЗМІ:

Глобальна доступність вмісту: Видавці та медіа-компанії використовують ШІ для перекладу контенту на кілька мов, розширюючи свою аудиторію по всьому світу. Це дозволяє людям отримувати доступ до новин, літератури та інформації незалежно від їхньої рідної мови.

Підвищення точності транскрибування та субтитрів: технології розпізнавання мови на основі ШІ покращують точність створення субтитрів і транскрипції для відео-та аудіо контенту. Це вигідно людям із проблемами слуху, а також полегшує споживання вмісту на різних мовах.

ВІДОБРАЖЕННЯ У ПОВЕДІНЦІ ЛЮДИНИ ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Дмитро ЗАВ'ЯЛОВ

методист навчально-методичного відділу
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Мовлення є феноменом психіки людини, її особливістю, вищою психічною функцією, яка є складним системним психологічним процесом, що виникає протягом життя і має біологічну основу, але має соціальний супровід.

Мовлення часто пов'язане з когнітивними процесами, разом з якими воно розвивається і бере участь у розумінні людиною навколишнього середовища. Водночас ці процеси впливають на формування мовлення та його розвиток, сприяють формуванню мовлення та є його органічними складовими мовлення.

Проте мова як процес має не тільки пізнавальну, а й емоційно-вольову основу. Ще Леонід Сергійович Рубінштейн підкреслював, що емоційні процеси відіграють важливу роль у мовленні: їх не можна протиставити внутрішнім когнітивним процесам, як і зовнішнім. Насправді, емоції є єдністю емоцій та

інтелекту, так само як когнітивні процеси є єдністю емоцій та інтелекту. У той же час Рубінштейн Л. С., застерігав від недоцільності протиставлення інтелектуальних і емоційних процесів вольовим. Один і той же процес може бути одночасно інтелектуальним і емоційно-вольовим. Психологія також підкреслює, що «...емоції глибоко проникають у всі сфери мовленнєвих механізмів і функцій, суттєво впливають і активізують їх, є ніби пусковим механізмом, який приводить їх у дію» [1].

Ці ідеї є досить важливими для розроблення різноманітних освітніх систем, спрямованих на розвиток мовлення дітей. Оскільки мова є і засобом, і формою спілкування, вона безпосередньо пов'язана із психічними властивостями і станами особистості (проявами почуттів): настрої, афекти, ейфорія, тривога, фрустрація тощо; прояв уваги: зосередженість, неухважність, прояв волі, рішучість, розгубленість, зосередженість, прояв мислення: мрії та ін. Ці явища відносно статичні у психіці індивіда і безпосередньо різними способами проявляються в психіці, їх фіксація і повторення у структурі особистості (наміри, мотиви, цілі, характер, здібності, знання, обізнаність тощо) відображаються в мовленні та впливають на нього: «тому всі ці психічні явища мають безпосереднє відношення до мовлення, визначають його перебіг і формування, а саме мовлення по праву можна назвати психічною властивістю людини... в якій безпосередньо відбиваються її психічні стани» [1].

Особливо яскраво вони проявляються в усному мовленні засобами інтонації (темпи, тембрі голосу), в дібраних лексичних засобах, в екстралінгвістичних засобах (міміці, жестах тощо). У мовленні, як у дзеркалі, відбивається спрямованість особистості, її настанови й тенденції, потреби, інтереси, схильності та ідеали. «За відсутності того, в чому людина має потребу або зацікавленість, – писав С. Л. Рубінштейн, – вона відчуває більш-менш значну напругу, неспокій, якого вона, природно, намагається позбутися. Відтак спочатку зароджується більш-менш невизначена динамічна тенденція, що перетворюється в прагнення, коли вже досить виразно вимальовується та

крапка, до якої все спрямовано. Залежно від того, як тенденції опредмечуються, тобто визначається предмет, на який вони спрямовуються, тенденції стають дедалі більш усвідомлюваними мотивами діяльності, такими, що більш або менш адекватно відображують об'єктивні рушійні сили діяльності людини. Оскільки тенденції, як правило спричиняють діяльність, спрямовану на задоволення потреби або інтересу, який її викликає, з ними зазвичай пов'язують рушійні моменти, що накреслюються, але загальмовані, вони «...посилують динамічний, спрямований характер тенденцій» [1]. Потреби, інтереси, ідеали є складовими різних сторін чи моментів мультиобразної й водночас єдиної особистісної спрямованості, яка виступає як мотивація її мовленнєвої діяльності.

Вплив мовленнєвої діяльності на психічне життя людини – надзвичайний, проте він рідко усвідомлюється в повсякденному житті, хоча співвідношення мовлення з іншими психічними процесами має бути в центрі уваги педагогічних працівників. Мовлення людини й окремі його складові елементи – слова, словосполучення – не просто структурні компоненти психіки. Слово пов'язане з усіма проявами психічного життя особистості, про що переконливо свідчать сучасні дослідження психологів та фізіологів. Так, на рівні відчуттів мовлення фактично визначає умови проходження стимулу. Підготовлена з допомогою слова до появи відповідного стимулу людина виявляє значно нижчий поріг чутливості, розрізнення, диференціації; спроможна сприймати субсенсорні сигнали й відчувати власні субцессивні реакції, які у звичайному стані не детермінуються [2].

Отже, при поєднанні психолінгвістичних та психологічних навичок, особливу увагу варто звертати на мовлення людини її мовні та мовленнєві реакції, які пов'язані із особистісними поглядами образами, його асоціаціями, емоціями та світосприйняттям.

Список використаних джерел

1. Калмикова Л.О., Калмиков Г.В., Лапшина І.М., Харченко Н.В. Психологія мовлення і психолінгвістика: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. За заг. ред. Л. О. Калмикової. Київ: Переяслав-Хмельницький педагогічний інститут, в-во «Фенікс», 2008. 245 с.
2. Куранова С.І. Основи психолінгвістики: навч. посіб. Київ: в-во «Академія», 2019. 208 с.

КУЛЬТУРА МОВИ І КІМАТИКА – ОБҐРУНТУВАННЯ НЕОБХІДНОСТІ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ НА БАЗІ ФІЗИЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Ліана КВІТИНСЬКА

викладач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

«І засурмили в труби, народ вигукував гучним голосом, і від цього обвалилася стіна щент, і військо увійшло до міста, і взяли місто».
Септуагінта (збірник перекладів Танаха)

Тези направлені на обґрунтування важливості культури мови а також для того, щоб продемонструвати, як культура мови впливає на біологію людини, зокрема, на її здоров'я на базі останніх досліджень у сфері технічних наук, зокрема кіматики та хвильової фізики у цілому. Автор посилається на досліді, де чітко демонструється тісний зв'язок між позитивними висловлюваннями і змінами структури води та біологічних рідин.

Мета тез донести до спільноти важливість культури мови, у першу чергу, щодо її впливу на здоров'я людини, та привернути увагу до цієї проблеми у тому числі, підкреслити важливість пропаганди культури мови та її розвитку у навчальних закладах та масмедіа.

XX і XXI століття ознаменувалися бурхливим розвитком науки і техніки, зокрема точних наук – метематики і фізики, що, своєю чергою, вплинуло на розуміння різних процесів у гуманітарних науках, зокрема, у лінгвістиці. Нові технологічні можливості дозволили вченим детальніше вивчити як макропроцеси, процеси у всесвіті у цілому, так і мікропроцеси, у тому числі,

біологічні процеси. У цей період виникає багато окремих наук, таких, наприклад, як кіматика.

Кіматика (від грецького «хвиля») – вивчає фізичні ефекти звукових хвиль, як підмножину вібраційних модальних явищ. Сфери застосування хвильової фізики різноманітні. Вивчення хвильових явищ було надзвичайно важливо, як з точки зору вирішення актуальних практичних завдань, так і в плані теоретичних досліджень. Достатньо вказати, наприклад, на те, що питання поширення радіохвиль вкрай важливі для проєктування та експлуатації сучасних систем зв'язку, не кажучи вже про різні види зброї.

На думку багатьох вчених – одне з найбільш сенсаційних відкриттів, зроблених на межі тисячоліть, присвячене пам'яті води. Це відкриття стало істотним етапом у проведенні цілого ряду досліджень у цьому напрямку у різних країнах. Складність цих досліджень посилюється тим, що вони знаходяться на стику трьох наук: фізики, хімії та біології.

Вчені у багатьох країнах досліджували вплив людей на властивості води. Дуже цікаві експерименти були неодноразово повторені у різних куточках планети і різними вченими. Загальновідомо, що людина складається з води на 70%. Таким чином, в організмі людини будь-які структури утворені за допомогою води. Вода має кристалічну структуру, ця кристалічна структура складається із кластерів (велика група молекул). Один із експериментів складався з того, що воді говорили різні слова, після чого її заморожували і дивилися на структуру. Виявилось, що негативні фрази та слова формують великі кластери або взагалі їх не створюють, а позитивні, красиві слова та фрази створюють дрібні, напружені кластери. Таким чином, слова із позитивною спрямованістю завжди показують красиву структуру. Загалом дослідження показали, що чутливість інформаційної системи води виявилася настільки високою, що здатна відчувати вплив як тих чи інших польових впливів, так і форм навколишніх предметів, впливу людських емоцій і думок. У цих дослідженнях після того, як воду піддавали різним впливам, потім її

структурували і після цього отримували зображення цих структур за допомогою контрастно-фазового мікроскопа. Вчені зробили припущення, що все сказане мовою, всі слова здатні до викривлення простору – заломлення (дифракції), накладення (інтерференції), дисперсії.

Найбільш за все відомі публікації стосовно таких досліджень, про пам'ять води, які опубліковані японським дослідником Емото Массару, які він виклав у своїй книзі «Послання води» (2002 р.).

Дослідження, присвячені пам'яті води, продовжуються у багатьох країнах світу. Для більшої достовірності дослідження проводять на базі мінімум трьох фізико-хімічних методів – рефрактометрії, високоефективної рідинної хроматографії та протонного магнітного резонансу.

Висновки: 1) останні дослідження у сфері точних наук, зокрема хвильової фізики наочно показали необхідність і користь культури мови; 2) необхідно розвивати та впроваджувати культуру мови не тільки у вищій школі, але починаючи із середньої школи; 3) необхідно пояснювати населенню у доступній формі (масмедіа, фільми, інтернет, підкасти та іншими засобами) важливість культури мови, принаймні для здоров'я; 4) звернути увагу на виклики і небезпеки (позитивні та негативні сторони), які пов'язані з розвитком нових технологій на базі хвильової фізики; 5) оскільки нові продукти/методики часто утворюються на стику різних наук, то тема використання хвильових процесів у лінгвістиці вимагає ретельного вивчення.

Список використаних джерел

1. Jenny, Hans. *Cymatics, The Study of Wave Phenomena: Combined volumes One and Two*. Newmarket, NH Macromedia Publishing, 2001.
2. Segen, Joseph C. *The Dictionary of Alternative & Complementary Medicine: Subjective health care viewed with an objective eye*. BookBaby, 2010. 500 p.
3. Misseroni, D. *Cymatics for the cloaking of flexural vibrations in a structured plate*. D. Misseroni, D. J. Colquitt, A. B. Movchan ... [et al.]. *Scientific Reports*. 2016. № 6 (12 April).
4. Jenny, Hans (February 2024). *Cymatics: A Study of Wave Phenomena & Vibration* (5th ed.). United States: MACROmedia Publishing.

5. URL:

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D1%96%D0%B3%D1%83%D1%80%D0%B8_%D0%A5%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%BD%D1%96

6. URL:

https://www.google.com/search?sca_esv=bf57e34bd36a264a&rlz=1C1CAFA_enUA960UA960&q=%D1%8F%D0%BF%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9+%D1%83%D1%87%D0%B5%D0%BD%D1%8B%D0%B9+%D0%BF%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D0%B0%D0%BB+%D1%83%D0%B7%D0%BE%D1%80%D1%8B+%D0%BD%D0%B0+%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D0%B5&tbm=vid&source=lnms&prmd=ivsnbmtz&sa=X&ved=2ahUKEwjRtLigtbyGAxUBgv0HHYi-DK4Q0pQJegQICxAB&biw=1024&bih=651&dpr=1#fpstate=ive&vld=cid:706fb762,vid:2scSCv0pN_k,st:0

КОМУНІКАЦІЯ ТА ЇЇ ВИДИ

Тетяна КРАШЕНІННІКОВА

кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри
міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Комунікація неодноразово була об'єктом дослідження науковців в Україні та за кордоном, серед яких можна відзначити праці: Ф. Бацевича, Д. Баранника, А. Ішмуратова, Г. Почепцова, І. Слісаренко, Т. Ковалевської, Є. Бистрицького, Р. Зимовця, С. Пролеєва, Т. Попової, В. Ліпкана та інших. Її розглядають у процесі застосування в соціології, психології, медицині, менеджменті тощо. І можна іноді зазначити, що тема є вивчена, узагальнена, відповіді – сформовані і чіткі, проте давайте спробуємо подивитися на комунікацію та її види під іншим кутом. Сприймемо види комунікації через способи її реалізації. Візьмемо за основу, що «комунікація як універсальний чинник взаємозв'язку набуває статусу носія апріорної умови колективного порозуміння, що поєднує людей» [1].

Тоді ми можемо аналізувати *комунікацію у поєднанні зі стилями уявлень спільнот* і розглядати її через призму міркувань щодо походження і поширення націоналізму, формування і створення націй, національних процесів у

суспільстві. Серед дослідників згадуємо праці Б. Андерсона, Дж. Стеварда, Дж. Франко та ін.

Комунікація і мислення. В цьому напрямку актуальними є праці Г. Почепцова, який вивчає «Військові дослідження проблем комунікації та мислення». Науковець виділяє сім сфер військової науки, де активно працює гуманітарний та соціальний інструментарій: інформаційні/психологічні операції, прийняття рішень, наративи, метафори, аналіз великих масивів інформації, антропологічні дослідження, дослідження соціальних медіа [2]. З точки зору психології, на ці процеси звертав увагу І. Каряка, А. Дайлідоніс. Щодо напрямку досліджень кліпового мислення як наслідку віртуальної комунікації висловлювалася у наукових працях О. Бойко, Г. Гич, В. Чен, А. Карапетян, В. Колобаєв та інші.

Комунікація в публічній сфері та в мас-медіа. Серед дослідників цього напрямку згадаємо таких науковців, як Г. Лассуелл, С. Соловійов, У. Шрамм, Н. Гавкалова та інші. Зосередимо увагу на цитованому вислові у публікації С. Кліфта, а саме, що інформаційні зв'язки є базовими для політичної практики комунікацій і в сукупності формують інформаційно-комунікативні системи [3]. Інтернетні ресурси як складові системи допомагають українцям правильно передавати події, що відбуваються в реальному часі, демонструвати всьому світу весь той кошмар, який відбувається на нашій території, та спільно збирати докази для покарання винних у злочинах проти народу України.

Комунікація в освіті. У системі освіти комунікативні процеси реалізуються переважно через соціальні мережі, які виконують роль сервісу для окремих індивідів і допомагають спілкуванню великих соціальних груп. Освіта спрямована на те, щоб допомогти дітям отримати знання у такий скрутний час, чим паралельно відволікає їх від страшних реалій. Також допомагає вивчити у короткий термін нові професії (військові, медичні, технічні та інші актуальні спеціальності).

Комунікація в дипломатії. На дипломатичному рівні наші політики намагаються отримати військову та гуманітарну допомогу з усього світу. Одночасно, надаючи факти страшних подій, що відбуваються на території України і пояснюючи, що чекає інші країни у випадку воєнної агресії. Саме вміння правильно використовувати міжкультурну комунікацію і допомагає дипломатичним працівникам вирішувати актуальні проблеми.

Комунікація в соціальному середовищі та соціальній сфері діяльності. Соціальний світ України нарешті починає прибирати наслідки радянського каліцтва у вихованні щодо підтримки та процвітання російської мови за рахунок приниження інших. І це стосується не лише української мови, адже народ України є багатонаціональним. Паралельно з українським суспільством очищується поступово й українська влада від проросійськоналаштованих осіб.

Комунікація через мистецтво. Такий вид комунікації зосереджує увагу на створенні нового українського культурного прошарку населення, розкриваючи його можливості та активно рекламуючи державу Україна на світовому культурному просторі.

Звичайно, що це поверхневе оприлюднення теми, проте важливо зосередитися на цих важливих видах комунікації, щоб запустити позитивний процес змін у країні.

Список використаних джерел

1. Бистрицький Є, Зимовець Р., Пролєєв С. Комунікація і культура в глобальному світі. Київ: Дух і Літера, 2020. 416 с.
2. Почепцов Г. Військові дослідження проблем комунікації та мислення. – Режим доступу: <https://ms.detector.media/manipulyatsii/post/4444/2013-03-31-viyskovyi-doslidzhennya-problem-komunikatsii-ta-myslennya/>
3. Clift S. Putting, Pen to Paper: Electronic Democracy, Write On! 1996. URL : <https://stevenclift.com/putting-pen-to-paper-electronicdemocracy-write-on-by-steven-clift-1996/> (дата звернення: 28.12.2020)

“SELF” – “OTHER” IN FORMATION OF MODERN AMERICAN LITERARY CANNON

Maria LISUNOVA

студентка ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Науковий керівник: Оксана ШОСТАК,

доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Identity researchers point out that often national, ethnic, religious identity is often formed through formulations that contain denying another identity, declaring what we are not, what we are not. In this regard, for the emergence of a collective or even personal identity, a prerequisite is the emergence of an image of the ‘other’, most often the enemy. Against the background This image is the basis for the process of self-identification. ‘It’s a classic projection: we don’t create problems, they do. Shifting the problem onto the shoulders of the ‘other’, as a rule, is combined with a deep conviction that the problem lies not in ‘us’ but in ‘them’ [2, p. 138]. The sense of ‘we’ is most productively formed only in the presence of ‘others’ as a category of internal enemy, and the study of this negative component of identity is extremely difficult for ethical and moral reasons. The coincidence of intentions of writers belonging to different national literatures indicates the presence of a common tendency – literature’s comprehension of global changes, modelling a new picture of the world, reflection in the meta-geographical and meta-historical planes. The processes of cultural self-determination, typologisation, search for similarities and differences, dialogue options, and the expression of a common field of cultural meanings are combined. The images of ‘ours’ and ‘others’ can be removed from the power of clichés and dominant theories (capitalism, communism, postcolonialism), from the parameters of Eurocentrism, or reflect postcolonial trauma and transitional thinking [1, p. 78].

The format of the retrospective narrative plays an important role in the narratives of refugees, exiles and migrants. After many years of living in the country

of settlement foreigners eventually reassess their attitude to their native homeland and the cultural heritage left behind. Their narratives and lives are imbued not only with nostalgia, but also the desire to integrate the rejected past into the present. The strangers achieve narrative and individual integrity by acknowledging and verbalising the experience of the past. They need confession in order to reveal themselves to the world. It is through the narrative act that their subjectivity, which is unknown, unrecognised and often denied by the dominant group. The narrative identities of refugees described in contemporary migration novels signal a departure from postmodern subjectivity, which denies both grand narratives and local ones, to a metamodern subjectivity, which tries to embrace past and present experiences. Sincerity in self-discovery replaces postmodern self-irony.

The contemporary discourse on migration and the shift it represents it marks, contrasts with traditional ideas or established conceptions of migrants and displacement. The metamodernist paradigm emphasises this new quality of human movement and opens up quality of human movement and opens up opportunities for to think about it from different perspectives. Etienne Balibar and Immanuel Wallerstein, in their work 'Race, Nation, Class' [6] emphasise the long-standing prejudice against outsiders and summarise their traditional perception in the country of settlement: 'Statements such as: 'There is a problem with migration' or 'The presence of immigrants cause problems' (and it does not matter whether they are problems we are talking about) have recently become commonplace and are gradually becoming generally accepted.

In general, the characteristic feature of these statements is is that they link any social problem with the presence of immigrants, or at least they indicate that existing problems are exacerbated by the presence of immigrants, whether it is unemployment, social protection, education, health, morality or crime' [6, p. 220].

It should be noted that today, the reassessment of immigrants is happening at the same time as rethinking of such political constructs as nation or race. That is

talking about a radical reformulation, and partly and partly about the rejection of those identity constructs that have long defined Western epistemology.

The political and symbolic power of the passport as a marker of nationality is also being rethought. Giorgio Agamben writes: ‘the fact of birth immediately becomes the fact of nation, that is, there is no gap between them’ [4, p. 128]. Accordingly, every person is first and foremost a person of the nation (homo nationalis).

A signal of the devaluation of these realities formed during the Modern era, was the show of the autumn-winter 2018-2019 collection by the Vetements fashion house, where the covers of Russian, German or American passports adorned bags, espadrilles and boots. The trans-global state of the modern world encourages the ultimate rejection of confrontations such as citizen/stranger, immigrant/native, etc.

The same rhetoric and attitude is evident in contemporary fiction. The point is that immigrants and immigration are not a problem and misfortune, but cultural enrichment and positive changes in the host country. The key concept for the immigrant narrative is the concept of ‘nation’ today is not interpreted as stable and unchanging, but rather as being discursively created through traditions, rituals, memory, geography, and a sense of belonging. Benedict Anderson's term [5] of ‘imagined communities’ takes on a broader meaning, as we have a shift in the centre of gravity from the nation as an imagined community to a multiplicity of imagined community to a multiplicity of imagined communities.

Contemporary fiction responds to the rethinking of immigrant identity and the ambiguity of its (identity's) dimensions. Despite the fact that the object of artistic comprehension of each particular work is individualised experience of migration, the current changes in the current changes in the perception of migrants are explicit and become a unifying factor for these texts.

Literature

1. Шостак О. Г. (2020). Художні вираження національної ідентичності в творчості сучасних північноамериканських письменників корінного походження. Талком.

2. Шостак О. Г. (2017). Опозиція «свій-чужий» у сприйнятті національної ідентичності корінних жителів Північної Америки. Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: зб.наук.праць. Вип. 1 (25). Київ: НАУ. С. 137-143. URL: <https://doi.org/10.18372/2412-2157.25.12651>.
3. Шостак О. Г. (2016). Рецепція білої культури у творчості американських та канадських письменників корінного походження. Кременецькі компаративні студії: науковий часопис. Кременець. Вип. VI. Т. 1. С. 307-317.
4. Agamben G. (1998). Homo sacer. Sovereign power and bare life. Stanford University Press. Agamben G. (2000). Means without end. Notes on politics. University of Minnesota Press.
5. Anderson B. (1983). Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism.
6. Balibar E. & Wallerstein I. M. (1991). Race, nation, class: Ambiguous identities.
7. Shostak O. (2018) Formation of Native American native identity in the 20-th century. 1st International Congress on People, Power and Politics. October 19-21, 2018. Proceedings Book. Kirsehir: Ahi Evran University Press. P. 208-219.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПОЛІТИЦІ ТА БІЗНЕСІ

Марія ЛІСУНОВА

здобувачка 1 курсу спеціальності 081 Право
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Науковий керівник: Наталія СЕРГІЄНКО

викладач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних
дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

У сучасному світі актуальність використання штучного інтелекту та його вплив на різні галузі життя тільки починає зростати. Основне завдання штучного інтелекту полягає в тому, що він займається створенням систем, які здатні виконувати завдання, що зазвичай потребують людської інтелектуальної активності. Такі системи вже допомагають аналізувати дані, навчатися від них, робити висновки та приймати рішення на основі цих аналізів. Це, у свою чергу, дозволяє автоматизувати рутинні завдання та оптимізувати робочі процеси, що сприяють підвищенню ефективності та зменшенню витрат часу та ресурсів, а також допомагає аналізувати великі обсяги даних та приймати інформовані рішення. Штучний інтелект може виявляти тенденції, прогнозувати результати

та розробляти стратегії. Також його можна охарактеризувати як джерело постійних інновацій у різних галузях, що сприяє створенню нових продуктів, послуг та рішень. А це впливає на покращення якості життя людей. Однак розвиток штучного інтелекту сприяє виникненню певних викликів, таких як питання конфіденційності даних, безпеки та етики. Через це людство стикається з необхідністю забезпечити етичне використання штучного інтелекту та збереження прав та свобод людей.

Аналізуючи вищезазначене, можна стверджувати, що політика, на відміну від бізнесу, зовсім не потребує втручання штучного інтелекту в свої процеси, але це не так, і відмова від його використання піде на користь. Тут важливо не забувати про цілий ряд можливостей вирішення різноманітних завдань.

Сучасна політика базується на великому обсязі даних, і саме штучний інтелект може збирати та обробляти інформацію з різних джерел, що допомагає політикам приймати інформовані рішення. Штучний інтелект може бути використаний для аналізу громадської думки, соціальних медіа та інших джерел інформації, щоб зрозуміти настрої громадян та ефективно взаємодіяти з ними.

Автоматизація процесів в управлінні державою включає в себе застосування сучасних технологій, зокрема штучного інтелекту, для оптимізації та поліпшення роботи органів влади та державних установ. Це забезпечує ефективніше використання ресурсів, зменшення бюрократії, покращання якості послуг для громадян і більшу прозорість у діяльності влади.

Україна має достатньо високий рівень електронного урядування, а саме, постійно займається впровадженням електронних систем управління, які дозволяють громадянам та підприємствам взаємодіяти з державними органами онлайн, подавати документи, отримувати послуги та інформацію. Штучний інтелект, при цьому, широко застосовується щодо аналітичних інструментів та методів оброблення даних для виявлення тенденцій та прогнозування результатів.

Виборчі компанії потребують допомоги штучного інтелекту в комунікаціях із громадськістю. Його застосовують для конкретизації та аналізу великих обсягів даних про виборців, їхні погляди, уподобання та тенденції. Це дозволяє політичним партіям та кандидатам краще розуміти свою аудиторію та налаштовувати свої стратегії для максимального впливу.

За допомогою штучного інтелекту впроваджують персоналізовані підходи до комунікації з виборцями, надсилаючи їм повідомлення, які відповідають їхнім індивідуальним потребам та інтересам. Це, в свою чергу, опосередковано впливає на виборчі результати та прогнози щодо можливих варіантів розвитку подій. Це допомагає кампаніям краще планувати свої дії та реагувати на зміни в політичній ситуації. Аналіз реакції громадськості на різні події, політичні оголошення та інформаційні кампанії дозволяє кандидатам та партіям швидко реагувати на зміни у громадській думці та вносити корективи у свої стратегії.

Загалом застосування штучного інтелекту у виборчих компаніях та комунікаціях із громадськістю сприяє підвищенню ефективності політичної діяльності, покращанню зв'язку між кандидатами та виборцями, а також створенню більш демократичного суспільства.

Але якщо політика ще тільки вчиться взаємодіяти з перевагами штучного інтелекту, то бізнес давно ними користується, що, у свою чергу, є однією з найбільш перспективних тенденцій сучасного підприємництва. Штучний інтелект надає підприємствам можливість оптимізувати різні аспекти їх діяльності, від аналізу даних та прийняття рішень до автоматизації процесів та взаємодії з клієнтами. Але ключову роль у підвищенні ефективності та зниженні витрат відіграє використання штучного інтелекту при автоматизації виробництва та логістики. Штучний інтелект аналізує дані про попит на товари та послуги, враховуючи різні фактори, такі як сезонність, погода, економічні та соціальні тенденції. Це дозволяє підприємствам точно прогнозувати попит і планувати виробництво відповідно до потреб ринку. Він також

використовується для автоматизації та оптимізації виробничих процесів, включаючи контроль якості, планування виробництва та управління обладнанням. Це знижує час виготовлення продукції, підвищує її якість та знижує витрати на виробництво. Важливою також є допомога у визначенні оптимальних рівнів запасів на складі, прогнозування потреби в матеріалах та комплектуючих, а також відслідковування руху товарів на складі. Це дозволяє знизити витрати на утримання запасів та уникнути недостачі товарів. І якщо прибрати людський фактор, то ми розуміємо, що штучний інтелект виконує ці задачі набагато ефективніше.

Нині спеціалісти частково переклали на комп'ютерні програми задачі з оптимізації маршрутів доставки, розподілу вантажів та вибору найефективніших транспортних засобів. Це допомогло знизити витрати на доставку, підвищити швидкість поставок та покращити обслуговування клієнтів.

На основі усіх вищезазначених цифр штучний інтелект аналізує великі обсяги даних про виробництво та логістику, надає прогнози та рекомендації щодо оптимальних рішень. Керівництва компаній мають змогу приймати інформовані рішення та планувати стратегічний розвиток бізнесу.

Використання штучного інтелекту при автоматизації виробництва та логістики в бізнесі допомагає підприємствам підвищити ефективність, покращити якість та знизити витрати, що сприяє зростанню їхнього конкурентного потенціалу на ринку.

Це лише декілька переваг штучного інтелекту в політиці та бізнесі, але ж він має значний потенціал і обіцяє відкрити нові можливості для підвищення ефективності, оптимізації процесів та покращання результатів. Перш за все, це більш тісний контакт із виборцями і клієнтами, поглиблення у вивченні їх поглядів і уподобань та розробки більш ефективних стратегій маркетингу.

Такі майбутні перспективи обіцяють ще більшу автоматизацію, оптимізацію та інновації. Зростання доступності та розвиток нових технологій у

цих сферах надихає на пошук нових способів використання штучного інтелекту для досягнення більш високих цілей та покращання результатів.

Список використаних джерел

1. Вплив штучного інтелекту на політичні процеси: аналіз сучасних тенденцій / Політичні науки. URL: https://filos.lnu.edu.ua/news/ai_politics_seminar
2. Інновації в українському бізнесі: роль штучного інтелекту / Асоціація українських підприємців. URL: <https://eba.com.ua/rol-shtuchnogo-intelektu-v-kiberbezpetsi-peredbachennya-ta-zarobigannya-atakam/>
3. Петренко О. Штучний інтелект: технології та перспективи використання в бізнесі. URL: https://www.youtube.com/watch?v=daF9rW5D_HA
4. Штучний інтелект в бізнесі: виклики та можливості. Український інститут економічних досліджень. URL: <https://newline.tech/artificial-intelligence-and-the-future-of-business-opportunities-and-challenges-ua/>

ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА БЕЗПЕКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ВИЯВЛЕННЯ ЗАГРОЗ

Елліна МИХАЙЛИЧЕНКО

студентка спеціальності «Психологія»

ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Науковий керівник: Артур АЛЄКСЄЄВ,

викладач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Штучний інтелект (ШІ) докорінно змінює багато аспектів нашого життя, включаючи сферу кібербезпеки та захисту інформації. ШІ-технології пропонують нові можливості для підвищення безпеки інформаційних технологій, але одночасно з'являються й нові складні загрози. Розуміння впливу ШІ на безпеку інформації та методи виявлення потенційних загроз має вирішальне значення для забезпечення захищеності в цифрову епоху.

Почнемо зі розгляду позитивного впливу штучного інтелекту на кібербезпеку:

1. Виявлення погроз: Алгоритми машинного навчання здатні аналізувати величезні обсяги даних, виявляти аномалії та ідентифікувати потенційні загрози. Ця можливість особливо корисна у боротьбі з такими складними

атаками як фішинг, Distributed Denial-of-Service (DDoS), або злому даних. ШІ системи можуть вивчати моделі поведінки користувачів і мережеві шаблони, щоб виявляти будь-які відхилення в реальному часі та сигналізувати про потенційні напади.

2. Прогнозування кіберзагроз: використовуючи історичні дані та розпізнавання моделей, штучний інтелект може передбачати ймовірні цілі і вектори кібератак. Така аналітика допомагає організаціям упроваджувати необхідні заходи безпеки ще до того, як атака сталася. Прогнозування загроз також дає можливість краще підготуватися та відреагувати на потенційні інциденти.

3. Автоматизоване реагування: системи штучного інтелекту можуть не тільки виявляти погрози але й автоматично вживати заходів у відповідь. Це означає, що час реакції на інцидент може бути значно скорочено. Наприклад, ШІ-системи здатні ізолювати заражені пристрої від мережі або застосовувати патчі безпеки в лічені секунди після виявлення загрози.

4. Автоматизація аналізу погроз: ШІ спрощує процес аналізу погроз, швидко аналізуючи шкідливе програмне забезпечення та інші показники компрометації для визначення їх потенційної шкоди й впливу на систему. Цей автоматизований зворотній зв'язок допомагає експертам із кібербезпеки швидше розуміти характер загрози і краще розробляти стратегії боротьби з нею.

5. Удосконалена аутентифікація: технології штучного інтелекту, наприклад біометрична автентифікація та аналіз поведінки користувачів, можуть забезпечити більш надійні методи автентифікації ніж звичайні паролі або одноразові коди. ШІ здатний розпізнавати індивідуальні моделі мови й жестів, що робить систему аутентифікації значно безпечнішою і складнішою для обходу зловмисниками.

6. Криптографія та шифрування: штучний інтелект пропонує нові можливості в галузі криптографії та захисту даних. Алгоритми машинного

навчання можуть створювати більш надійні методи шифрування, що робить перехоплення й розшифровку даних набагато складнішим завданням для зловмисників.

Однак разом із перевагами ШІ виникають і серйозні загрози безпеки:

1. Розвиток шкідливого ПЗ: ШІ-технології можуть використовувати не тільки захисники але й ті, хто планує атаки. Зловмисники можуть використовувати машинне навчання для створення нових типів складного та еволюціонуючого шкідливого програмного забезпечення, яке може адаптуватися і обходити системи захисту.

Наприклад, ботнети на базі ШІ здатні змінювати свою тактику залежно від навколишнього середовища й ставати все більш витонченими у своїй можливості проникнення в мережі.

2. Маніпуляція даними: технології штучного інтелекту можуть бути використані для маніпулювання інформацією з метою введення в оману систем безпеки або громадськості. Це включає створення глибоких фейків, де ШІ використовується для підроблення зображень або відео із надзвичайною переконливістю.

Такі маніпуляції даними можуть використовуватися як для шахрайства, так і для проведення інформаційних операцій з метою впливу на суспільну думку чи дестабілізації суспільства.

3. Зловживання автентифікацією: системи біометричної ідентифікації, засновані на ШІ, не є панацеєю від проблем безпеки. Зловмисники можуть використовувати різні методи обману такі, як синтез голосу або підроблені зображення райдужки ока для подолання цих систем.

Крім цього, якщо база біометричних даних буде скомпрометована то наслідком може стати довгострокова загроза безпеці, оскільки на відміну від паролів, які можна змінити, біометричні дані є унікальними та незмінними.

4. Проблеми із захистом приватності: ШІ-системи часто вимагають величезних наборів даних для навчання і поліпшення точності своїх прогнозів.

Збір, зберігання й обробка цих великих обсягів інформації може призвести до серйозного порушення конфіденційності користувачів.

Технології штучного інтелекту можуть бути використані для стеження за людьми на широку масштаб або аналізу даних із метою виявлення приватної та чутливої інформації.

5. Етичні міркування: використання ШІ у кібербезпеці піднімає різні етичні проблеми такі, як баланс між захистом інформації і дотриманням конфіденційності користувачів; або питання щодо автоматизованого прийняття рішень системами штучного інтелекту без нагляду людини.

Наприклад, система ШІ може помилково класифікувати особу як загрозу безпеки й застосувати проти неї заходи стримування.

Отже, необхідні суворі протоколи підзвітності для запобігання зловживанням і забезпечення справедливості в роботі штучного інтелекту.

«ГОЛОС БЕЗМОВНОСТІ» О. П. БЛАВАТСЬКОЇ ЯК ПРИКЛАД УНІКАЛЬНОСТІ ПЕРЕКЛАДІВ СТАРОДАВНІХ ДУХОВНО- РЕЛІГІЙНИХ ТЕКСТІВ

Аліна МОРГУНОВА

завідувачка відділом «Музейний центр О. П. Блаватської та її родини» ДНІМ,
магістр культурології

У 1889 році, 135 років тому у Лондоні і у Нью-Йорку одночасно побачила світ невелика за розміром, але неймовірно глибока за змістом книга «Голос Безмовності», яка є перекладом частини стародавнього тибетського манускрипту англійською мовою. Переклад був здійснений О.П. Блаватською. Сама О.П. Блаватська в передмові до «Голосу Безмовності» зазначала, що це уривки з «Книги золотих правил», фрагменти великого твору, що належать до тієї ж «серії, з якої взяті «Станси» «Книги Дзіан» («Book of Dzyan»), на яких ґрунтується «Таємна Доктрина» [3].

Після видання монументальних праць О. П. Блаватської, а саме «Викритої Ізиди» і «Таємної Доктрини» з'явилося багато послідовників теософського вчення і просто зацікавлених людей по всьому світу. За думкою Б. Циркова, далекого родича і дослідника творчого доробку О. П. Блаватської: «Виникла двояка потреба спрямовувати розвиток руху й допомагати шукачам у їхньому духовному пошуку: потрібна була простіша збірка теософських вчень, праця, яку легше зрозуміти, ніж великі томи, опубліковані дотепер; і настанова для практичного життя, благочестивий текст, що створить правильну духовну атмосферу у свідомості (студентів) учнів і допоможе їм перетворити їхні думки на дії, їхні прагнення – на милосердні вчинки» [6, с. 230]. І саме «Голос Безмовності», один із останніх літературних творів О. П. Блаватської, виконав це завдання. Отже, ми звернемося до «Голосу Безмовності» О. П. Блаватської саме як до прикладу унікального перекладу стародавніх духовно-релігійних художніх текстів.

Можемо зазначити декілька аспектів, поєднання яких дозволяє називати переклад подібних текстів унікальними:

По-перше, це недоступність багатьох стародавніх манускриптів, книг, рукописів, багато з яких і до сьогодні зберігається в бібліотеках старовинних монастирів (як, наприклад в Тибеті або Індії) і не видається широкому загалу.

По-друге, це необхідність досконалого володіння не тільки сучасними, але також найдавнішими мовами і діалектами.

По-третє, це глибинне розуміння релігійної філософії закладеної в духовному тексті.

По-четверте, це усвідомлення соціокультурних особливостей світорозуміння епохи, в якій жив автор оригінального тексту [1, с. 3-4].

По-п'яте, це наявність літературного дару, здібності до поетичного перекладу текстів.

«Голос Безмовності» є яскравим прикладом роботи перекладача, яка містить всі ці аспекти унікальності. У передмові редактора до видання «Голосу

Безмовності» 1927 року повідомлялося, що книга була надрукована на прохання Панчен-лами і що його співробітники разом із декількома китайськими вченими підтвердили правильність перекладу тибетських слів у книзі Блаватської. Там також зазначалося, що О. П. Блаватська кілька років навчалася в Ташилунпо і добре знала попереднього Панчен-ламу [3]. Можливо припустити, що О.П. Блаватська вперше почала вивчати тексти, що увійшли в «Голос Безмовності», саме під час цієї своєї подорожі до Тибету. Ми маємо й інші свідчення її перебування в різних місцях Тибету недоступних для європейців того часу.

Японський філософ і вчитель Дайсецу Тейтаро Судзукі, який приніс дзен-буддизм на Захід, був знавцем санскриту і китайських буддійських текстів, вченим світового рівня і автором більше ніж двадцяти книг вважав, що «без сумніву, г-жа Блаватська якимось чином була посвячена в більш глибокі положення вчення Махаяни ...» [2, с. 502].

Схожий відгук на книгу дав лама Казі Дава-Самдуп. Він зазначав, що в уривках з книги «Золотих правил» «є достатні внутрішні докази близького знайомства їхньої авторки з вищими ламаїстськими вченнями...». «Голос Безмовності» – це істинна доктрина Махаяни. Безсумнівно, мадам Блаватська була якимось чином посвячена в глибинну сторону вчення Махаяни, а потім видала те, що вважала мудрим, західному світові як теософію. ...Як каже пан Кінгсленд: «Вона зробила більше, ніж будь-яка інша людина, щоб принести на Захід знання східної релігійної філософії» [4, с. 377].

За словами самої О.П. Блаватської: «Книга Золотих Правил містить близько дев'яноста окремих невеликих трактатів. Деякі з них належать до добуддійської доби, інші ж – до пізніших часів». Далі вона додає: «Багато років тому тридцять дев'ять трактатів я знала напам'ять. А от щоб перекласти решту, мені довелося звернутись до нотаток, розкиданих по надзвичайно великій кількості паперів та пам'яток, які назбиралися за останні двадцять років та ніколи не впорядковувалися мною. Це було зовсім непросто».

Олена Блаватська володіла багатьма європейськими мовами: французькою, німецькою, англійською, італійською, польською. Вона також знала східні мови санскрит, телугу, сензар. Хочу наголосити на літературній досконалості перекладеного тексту «Голосу Безмовності». Свою англійську О.П. Блаватська вдосконалювала впродовж всього життя і відгук щодо перекладу високоосвіченої людини, для якої англійська була рідною (мається на увазі Анні Безант) дуже показовий. У своїх спогадах про поїздку до Фонтенбло влітку 1889 року (де саме і був написаний «Голос Безмовності»), Анні Безант характеризує роботу О. П. Блаватської наступним чином: «Переклад був виконаний досконалою і красивою англійською, плавною і музичною...», – і називає цю книгу вишуканою поемою [2, с. 389]. До цього й прагнула О. П. Блаватська, за її словами: «У цьому перекладі я зробила усе можливе, щоб зберегти поетичну красу мови та образів, які характеризують оригінал» [3].

Потрібно зазначити, що ця книга отримала всесвітнє визнання, на сьогодні її переклади є іспанською, португальською, угорською, німецькою, грецькою, італійською, голландською, польською, сербською, словенською, фінською, французькою, шведською, українською та івритом.

У 1989 році, в ознаменування сотої річниці виходу в світ «Голосу Безмовності», було випущено ювілейне видання, для якого Далай-лама XIV написав передмову, в якій наголосив на неминущій значущості цього твору. У цій передмові під назвою «Шлях Бодхісаттви», говориться: «... я пишаюся своєю довгою дружбою з теософами і був щасливий дізнатися про ювілейне виданні ГОЛОСУ БЕЗМОВНОСТІ, яке виходить в цьому році. Я думаю, що ця книга вплинула на багатьох людей, які щиро шукають і прагнуть долучитися до мудрості та співчуття Шляху Бодхісаттви. Я від щирого серця вітаю це ювілейне видання і висловлюю надію, що воно допоможе ще дуже і дуже багатьом» [4].

Список використаних джерел

1. Кирилюк О. С. Переклад класичних філософських текстів як відкрита інтерпретація: У пошуках автентичного смислу: монографія / ЦГО НАН України, Київ-Одеса, 2022. 190 с.
2. Cranston S. P. The Extraordinary Life and Influence of Helena Blavatsky, Founder of the Modern Theosophical Movement. Santa Barbara, California, 1994. 660 p.
3. Blavatsky H.P. The Voice of Silence. Peking, 1927. URL: <https://blavatskyarchives.com/voicepekingedtashilama.htm>
4. Blavatsky H.P. The Voice of Silence. Concord Grove Press, 1989. 226 p. URL: https://theosophy.wiki/en/Tenzin_Gyatso,_the_XIV_Dalai_Lama#/media/File:VOS_Foreword_by_Dalai_Lama.jpg
5. The Eastern Buddhist: a Magazine Edited by D. T. Suzuki, B. L. Suzuki Vol. 5, Kyoto, Japan, 1929-1931. 396 p.
6. Zirkoff B. Introductory: How the Voice of the Silence was written / The American Theosophist, 76:9 (Nov.-Dec. 1988), pp. 230-237.

THE ROLE OF MULTILINGUALISM IN AI TOOLS

Maryana NATSIUK

associate Professor of the Department of Intercultural Communication and Social Humanitarian Disciplines, Higher Educational Private University “Dnipro Humanitarian University”, PhD

The paper focuses on the benefits of developing multilingualism within modern foreign language teaching (FLT) as it is crucial to recognize that considerable changes can become apparent after a multilingual turn in FLT. The work also studies AI's abilities (more specifically Chat GPT) in various languages as well as on practical ideas of how to employ the tool in a classroom in context of multilingualism. Initially, the understanding of multilingualism, plurilingualism, plurilingual learners, multilingual approaches in FLT context are distinguished. Moreover, it is essential to explain ChatGPT's role in supporting multilingual learners and fostering their linguistic diversity. The tool offers translation facilities, assistance in foreign language learning, facilitation in cross-cultural communication, content generation in different languages with various level of complexity and high degree of adaptability. On the other hand, the drawbacks of AI tools are going to be observed. Although ChatGPT is able to produce natural patterns of speech, it tends to fabricate

facts and express biased statements. Considering close connection between language and culture, there are issues regarding tool's responses in relation to cultural norms. FL teachers' concern about the balance between assistance and thoughtless utilizing of ChatGPT's responses is also analysed. The examples of ChatGPT's abilities in code-switching, multilingual response generating, their comparison and evaluation as well as devised classroom activities with the tool aiming at fostering learners' multilingualism are presented.

СПЕЦИФІКА ТЕРМІНОЛОГІЇ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ У КОНТЕКСТІ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННІЙ СФЕРІ

Ольга НЕЖИВА

доктор філософських наук, доцент, професор кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Термін являє собою слово, що характеризується не лише стильовою співвіднесеністю, а й певною замкненістю в системі лексики на означення понять якоїсь окресленої галузі знань. Він утворюються на засадах рідної мови або запозичений із нейтрального термінологічного банку, тобто є міжнародним греко-латинським терміноелементом, так і з іншої мови, він повинен відображати ознаки даного поняття; значення терміну для спеціаліста рівняється значенню поняття.

Одним із ефективних способів формування англійських термінів у готельно-ресторанній сфері являється собою конверсія, а саме: субстантивація, яка пов'язана з найбільшою цінністю іменника з метою номінації. Особливої уваги заслуговують конверсійні утворення – іменники, утворені від дієслів із постпозитивами. Наприклад, *check-in* – зареєструвати прибуття; *check-out* – виселення гостей; *walk-in guests* – гості без попереднього бронювання.

Проте найдинамічнішою частиною англійської термінології у готельно-ресторанній сфері, що займає левову частину у неї, є інтернаціоналізми, такі як:

hotel, concierge, business, transport, restaurant, partner, receptionist, barista, catering, assortment, тощо.

Також у результаті високої частотності вживання складних економічних термінологічних одиниць призвело до необхідності формування скорочень та аббревіатур. Відповідно до аналізу лінгвістичних досліджень, існують такі способи утворення скорочень та аббревіатур:

ROH (run of the house) – низька вартість номера, але по приїзду вам можуть дати як стандартний, так і делюкс номер. Тобто по суті, це розміщення на розсуд готелю;

SGL (Single) – одномісне розміщення;

DBL (Double) – двомісне розміщення; в номері одне двоспальне ліжко;

TWN (Twin) – твін, номер для двох гостей. Відмінність від *DBL* в тому, що замість двоспального ліжка в номері буде два односпальні;

TRPL (Triple) – тримісне розміщення; в номері може бути або одне двоспальне ліжко + одне одномісне ліжко, або три окремих одномісних ліжка

QDPL (Quadruple) – чотиримісне розміщення;

Ex.Bed (Extra Bed) – додаткове місце: розкладне або рідше – стаціонарне ліжко;

CHD (Child) – вартість розміщення дитини до 12-ти років. Зазвичай вартість вказується для дитини в номері з двома дорослими *DBL + Chld*, але також може бути *SGL + Chld*, *DBL + 2Chld* – два дорослих і дві дитини і *SGL + 2Chld*.

MB (main building) – основна будівля;

NB (new building) – новий корпус;

APT (apartment) – тип номерів, що мають крім зони проживання зону, обладнану кухонним куточком, з набором посуду, електроплитою, чайником, як правило продаються без харчування;

1 BDRM – апартаменти з однією спальнею;

2 BDRM – апартаменти з двома спальнями.

Таким чином, щоб вести бізнес із іноземними партнерами, необхідно знати особливості економічних термінів в англійській мові. Тому провівши аналіз словотвору економічних термінологічних одиниць в англійській мові можемо зробити висновок, що основними способами формування термінів є: 1) конверсія; 2) запозичення з інших галузей; 3) інтернаціоналізми; 4) похідні; 5) аббревіатури та сполучення. Це дослідження допоможе уникнути помилок вживання економічних термінів в англійській мові.

Список використаних джерел

1. Борщовецька В. Особливості англійських економічних термінів у процесі професійного спілкування. *Матеріали Міжнародн. наук.-практ. конф.* (Львів, 1-2 червня 2007 р.). Львів, 2017. Ч.1. С. 240-241.
2. Нежива О. М. *Феномен освітньої політики: національний та міжнародний виміри: монографія*. Київ: Зовнішня торгівля, 2017. 280 с.
3. Селіванова О. О. *Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія*. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.
4. Тимченко І.І. , Головченко Г.Т. , Дерев'янко І.В. , Остапенко Г.І. *Теорія і практика перекладу*. Харків, 2006. 284 с.
5. Cambridge International Dictionary of English. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. 1774 p.
6. Collins Russian Dictionary / [ed. by Catherine Love]. Great Britain: Harper Collins Publishers, 2009. 734 p.

РОЗВИТОК РОБОЧОЇ ПАМ'ЯТІ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Олег ОЛЬХОВИЙ

студент ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Науковий керівник: Ірина ХОЛОД,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Сьогодні мовна освіта в Україні стала надзвичайно важливою на всіх рівнях, особливо у вищій освіті. Орієнтування України на європейські освітні стандарти та підписання Болонської декларації у 2005 році обумовлюють необхідність врахування принципів мовної політики Європейського Союзу.

Одним із ключових чинників, які впливають на успішне вивчення іноземної мови, є робоча пам'ять. Враховуючи зростаючий попит на багатомовних фахівців і підвищену мобільність, питання розвитку робочої пам'яті стає дедалі актуальнішим.

Дослідження людської пам'яті у психології свідчать про існування двох її типів: короткочасної та довготривалої. На думку американської дослідниці Керолін Хопер, довготривала пам'ять не є постійною, а короткотривала пам'ять дозволяє зберігати та згадувати інформацію лише протягом короткого періоду часу, оскільки не створює нейронних механізмів, здатних забезпечити довготривале зберігання [3, с. 102].

Поміж тим довготривала пам'ять формується після створення нейронних шляхів для зберігання, тому інформація може зберігатися від однієї хвилини до кількох років. Однак для цього потрібно закодувати та стабілізувати інформацію через багаторазове використання, оскільки у перспективі потрібно буде згадати її пізніше [3, с. 102].

Вважається, що інформація надходить у короткочасну пам'ять у результаті уваги до імпульсу, у нашому випадку уваги до мовця. Дослідники пам'яті зауважують, що кодування інформації здійснюється в основному за допомогою трьох способів: акустичного, візуального та семантичного. Акустичне кодування пов'язане з тим, що ми чуємо (слова, речення, звуки), не роблячи акцент на значеннях слів. Джерело доказів «розмежування довготривалої та короткочасної пам'яті є результатами експериментів, які свідчать про те, що матеріал нашої короткочасної пам'яті обробляється в основному за допомогою мовних звуків, тоді як наша довготривала пам'ять залежить насамперед від значення» [1, с. 36].

А. Бадлі стверджує, що короткочасна пам'ять залежить в основному від акустичного кодування. Якщо учасники беруть слова з короткочасної пам'яті, вони не плутають ті, що мають однакове значення, наприклад «large» і «big», але вони часто плутають слова, які звучать подібно, згадуючи «cat» замість

«сар» [2, с. 48]. Візуальне кодування повідомлення пов'язане з картинками чи образами, які ми подумки створюємо, коли чуємо повідомлення. Таке явище називають зоровою пам'яттю, оскільки люди, у яких вона досить гарно розвинена увічнюють образ, а в інших цей вид пам'яті менш функціональний. Семантичне кодування говорить про фактичне значення слів. Р. Келог дослідив, що семантичні коди є потужними в короткочасній пам'яті, і що люди усвідомлювали фактичне значення цих тріад або пар слів [4, с. 135].

Психологи присвятили чимало праць про людський мозок і розробили разом з лінгвістами багато практичних завдань. Проте розвиток цифрових ресурсів не стоїть на місці і сьогодні дедалі часті набувають популярності у розвитку пам'яті цифрові додатки такі, як: *Peak, Mneumon, NeuroNation, Brain Wars, Lumosity та інші*.

Отже, розвиток робочої пам'яті під час вивчення іноземної мови є важливим і актуальним питанням, яке потребує подальших досліджень та вдосконалення методів навчання. Це дозволить не тільки підвищити рівень володіння іноземними мовами, але й сприятиме загальному когнітивному розвитку здобувачів освіти.

Список використаної літератури

1. Baddeley A. Essentials of Human Memory. East Sussex : Psychology Press Ltd., 1999. 328 p.
2. Eysenck M.W. Psychology for AS Level. 3rd ed. New York : Psychology Press Inc., 2005. 376 p
3. Hopper C.H. Practicing College Learning Strategies . 5th ed. Belmont: Wadsworth, 2010. 297 p.
4. Kellogg R.T. Cognitive Psychology. 2nd ed. Thousand Oaks: Sage Publications, 2003. 525 p.

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ І ПИТАННЯ МОВИ – КУЛЬТУРНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Юлія РОДІНА

доцент кафедри педагогіки і психології
Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту,
PhD, кандидат наук з фізичного виховання і спорту,
магістр культурології, доцент

Глобалізація, яка є ознакою сучасності, одночасно ставить виклики до еволюційних процесів макроростання для різних народів. У XXI столітті дослідники розглядають часто глобалізацію у сенсі зростаючого статусу частки масової культури і загрози згубити як національну ідентичність, так і рівень цієї культури [3]. Розглядається процес культурної глобалізації, як введення уніфікованих культурних зразків, активізація культурних взаємозв'язків у світі, що призводить до утвердження глобальної масової культури.

У роботі «Історія та істина» [6] Поль Рікер писав: «Лише жива культура, культура водночас вірна своїм витокам і така, що перебуває у синтезі творчості в плані мистецтва, літератури, філософії та духовності, лише така культура спроможна витримати зустріч з іншими культурами і не тільки витримати, а й надати якогось смислу цій зустрічі».

Але чи є культура нашого теперішнього живою? і чи вирішує проблеми, накопичені людством у сучасності?

Знайомитись із культурою інших народів та вивчати їх мови – це місток, який дасть змогу поєднати два берега – глобалізації, що є неминучою у сенсі процесу об'єднання у різних сферах, і є щаблями плину сучасності у напрямку розвитку та унікального шляху розвитку, який обирає людина у XXI столітті. Вивчення різних досвідів дає розуміння, що розвиток іде не тільки у напрямку зростання культури.

Сучасний досвід ведення війни у нетрях XXI століття, у часи, коли начебто цивілізаційна сходинка повинна б унеможливити подібні виклики людства, говорить про незрілість особистостей, що живуть у сучасності. Напад

однієї начебто цивілізованої країни на іншу, підтримка війни різними структурами у країні нападника, показує що власний розвиток особистості кроки успішності, легко сплутати по напрямку цього розвитку.

Певний рівень розвиненості це обов'язкова присутня духовна складова – інакше це буде деволуція, а не еволюція, відомим же є вираз що свист крил однаковий і при підйомі і при падінні.

Важливим показником розвитку культури нації є увага до питання мови. Якщо до повномасштабної війни часто бачили одні аспекти мови як частини нації – як-то, за словами Вільгельм фон Гумбольдта «У мові – дух нації», або Людвіга Вітгенштайна «Межі моєї мови визначають межі мого світу», то зараз важливим у розгляданні питань культури і розвитку є психологічний аспект розглядання цього питання. Швейцарський лінгвіст, засновник структуралізму Фердинанд де Соссюр зазначав «Звичаї народу позначаються на його мові, а з іншого боку, значною мірою саме мова формує народ». За словами ж Йогана Вольфганг фон Гете «Скільки мов ти знаєш – стільки разів ти людина» [2, 3].

З одного боку, процеси глобалізації загрожують втраті, ідентичності, самобутності, ведуть до уніфікації, але це тільки у двовимірній площині – людина, що детермінується суспільством – вимірі Я-Вони. Це спонукає до включення один із двох вимірів – втрата себе, слідування за Вони, і у процесі цього слідування втрата власної ідентифікації. Другим виміром стає конфлікт зі здійсненням самобутності [1, 2, 5].

Насправді мова людини виражає трикутник її розвитку: Я – Вони (соціум, у тому числі нація) – Світ як загальне, духовне, божествене. І саме на цьому рівні не тільки знаходять спільну мову, а й ведуть власну, рідну мову до здійсненої ідентичності істинної Культури, як культури духовності і людини і нації.

Духовність же як категорія людського буття і зумовлює насамперед здатність людини до творення культури й самотворення [4, 7, 8], виражає не

тільки трансцендуючий, а й комунікативний характер людини. Вирішує проблеми, що накопичені людством не дивлячись на тисочоліття розвитку.

Отже сама дійсність вимагає від людини підняти свідомість на інший щабель, що дасть людині піднятися від людини споживацької, що неминуче приводить до егоїзму через необхідність здійснення власних прагнень переходу до виявлення тваринної природи, людини-хижацької.

Список використаних джерел

1. Ажнюк Б. М. Мовна політика і верховенство права. *Українська освіта у світовому часопросторі : матеріали Другого Міжнародного конгресу*. 25–27 жовтня. 2007. С. 42–43.
2. Вдовкіна М. С. Вплив глобалізації на мову як аспект культури суспільства / М. С. Вдовкіна, І. К. Кобякова. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/26213/1/Vdovkina%20.pdf>.
3. Горський В. С. Глобалізація культури як проблема України. *Наукові записки*. 2002. Том 20. С. 74-81.
4. Малахов В., Ермоленко А. та ін. Етика і політика: проблеми взаємозв'язку. Київ, 2001. С. 25.
5. Радевич-Винницький Я. Глобалізація і мовно-інформаційний простір в Україні. *Визвольний шлях*. 2006. Берез. С. 6–17.
6. Рікер Поль. *Історія та істина*. Київ: КМ Academia: Пульсари, 2001. 393 с.
7. Самойлюкевич І. Назустріч інформаційному суспільству . *Іноземні мови в навчальних закладах*. 2008. № 1. С. 51–55.
8. Сімків Л., Павлишин І. Регіональна політика в умовах глобалізації . *Научний прогрес на рубеже тисячелетий*. Т. 3: *Економические науки*. Софія, 2013. С. 85–88.

ЛЕКСИКА КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ СУБМОВИ: КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Наталія РУКОЛЯНСЬКА

завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та мовної підготовки
КЗВО «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» ЗОР,
кандидат філологічних наук, доцент

Лексичний склад текстів різних галузей науки у синхронічному і діахронічному аспектах не втрачає своєї актуальності серед дослідників. Причин цього чимало: розвиток різних сфер людської діяльності; рухливість

лексики, а отже, постійні зміни у її складі; цікавість до системних зв'язків між лексичними одиницями та ін. Одним із питань, що знаходиться у полі зору науковців є категоріальний апарат лексичного масиву різних субмов, зокрема правових.

Питання стратифікації, вирішення лексико-семантичних категорій, семантичні та лексико-граматичні процеси в термінології сучасної української мови, зокрема правничої, є об'єктом дослідницької уваги і теоретиків, і практиків. Серед них – Н. Артикуца, Ю. Зайцев, Н. Соломашенко, Г. Онуфрієнко, С. Толста, Л. Чулінда та ін. Посилення інтересу до проблеми виокремлення лексико-семантичних категорій обумовлене, передусім, практичними потребами правової сфери життя українського суспільства: необхідністю забезпечити кодифікованою термінологією повсякденну діяльність адвокатів, суддів, слідчих та ін.

Субмова кримінального процесуального права – це передовсім мова Кримінального процесуального кодексу України [1] та інших нормативно-правових актів, що обслуговують цю галузь права, а також наукова і навчальна кримінально-процесуальна література. До кримінально-процесуальної термінології відносимо назви предметів, дій, явищ, осіб тощо, що безпосередньо пов'язані цією галуззю права та її функціонуванням у суспільстві.

Поділяючи думку Т. Дятчук [3], вважаємо, що у термінології мають поєднуватись лінгвістична та логічна системність, оскільки ці види системності взаємозумовлені: система термінів будь-якої галузі науки виражає систему її понять. Одним із проявів цієї системності є поділ категоріального апарату лексики субмови кримінального процесуального права (далі – КПП) на лексико-семантичні категорії (далі – ЛСК). Саме така назва груп слів, об'єднаних семантично і функціонально на основі зв'язку предметів і явищ дійсності, які вони позначають, на нашу думку, є більш прийнятною, оскільки

вона підкреслює особливість, за якою термінологічні одиниці можуть вивчатися в усіх формах і значеннях.

У процесі аналізу семантичної структури цієї термінології, назви понять якої утворюють якісно і кількісно розвинену лексико-семантичну систему, створювану упродовж тривалого часу (від часів виникнення і до сучасності), виокремлюємо чотири ЛСК, у які об'єднуються терміни за їх лексичним значенням (поняття, процес, стан, дія тощо), а саме:

«1) терміни на позначення поняття «учасники кримінально-процесуальної діяльності» (наприклад, *підсудний, законний представник неповнолітнього, захисник, громадський обвинувач, підзахисний*);

2) терміни на позначення поняття «кримінально-процесуальна дія, процес» (наприклад, *обшук, амністія, привід, примусове лікування, допит*);

3) терміни на позначення поняття «кримінально-процесуальний документ» (наприклад, *акт про помилування, протокол допиту, касаційна скарга, подання прокурора, обвинувальний висновок*);

4) терміни на позначення базових абстрактних понять КПП (наприклад, *підсудність, змагальність, правосуддя, принцип кримінального процесу, запобіжний захід*)» [2, с. 104].

Поділ на такі ЛСК є умовним, оскільки деякі терміни можуть бути компонентами кількох категорій. Так, термін *дівання* може належати до ЛСК «дія, процес, що застосовуються у КПП» і «базове абстрактне поняття кримінального процесуального права» залежно від семантичного значення, з яким воно вживається у тексті.

У складі ЛСК на позначення базових понять, виявлених у текстах КПП, можна виокремити менші тематичні групи (підгрупи, класи), які виступають найважливішим і найсуттєвішим показником системності логічного рівня, оскільки терміноодиниці об'єднуються в них на основі схожості або відмінності семантичних ознак. Так, у ЛСК «учасники кримінально-процесуальної діяльності» мають підгрупу «органи та посадові особи, які

ведуть та безпосередньо здійснюють кримінально-процесуальне провадження» (наприклад, *слідчий, начальник слідчого відділу, прокурор, суд, суддя апеляційного суду*) та ін.

Всередині кожної ЛСК і навіть підгрупи між термінами можуть виникати різні лексико-семантичні відношення; одиниці, які їх наповнюють, різні за формальною структурою і генетичним складом. Усе це є підтвердженням того, що терміни КПП становлять систему із своєю поняттєвою базою і відповідними засобами мовного вираження.

Отже, сучасна українська термінологія кримінального процесуального права становить систему як на логіко-поняттєвому, так і на мовному рівнях; дослідження її семантичної структури передбачає опис її лексико-семантичних категорій, оскільки їх термінологічне наповнення є номінативним виразником категоріально-поняттєвого апарату цієї галузі.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Суми : ТОВ «ВВП Нотіс», 2023. 424 с.
2. Руколянська Н. В. Лексичний склад текстів кримінально-процесуального права (на матеріалі чинного Кримінально-процесуального кодексу України). *Мова і культура (Науковий щорічний журнал)*. Київ: Видавничий Дім Дмитра Бурого, 2009. Вип. 11. Т. 8. С. 103-109.
3. Українська соціально-економічна термінологія: становлення і кодифікація. Автореф. дис. канд. філол.наук: 10.02.01 / Т. М. Дячук; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2003. 20 с.

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЗАСОБАМИ МОВИ

Катерина САМОЙЛЕНКО

студентка 4 курсу спеціальності Початкова освіта
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,

КЗВО «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» ЗОР

Науковий керівник: О. Ф. ФУРМАН

кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри педагогіки та
методик навчання, КЗВО «Хортицька національна навчально-реабілітаційна
академія» ЗОР

Виховання в дітей поваги до своєї країни, її законів, розвиток активної громадянської позиції та відповідальності за долю своєї нації – характерні ознаки громадянської свідомості, формування якої є одним з основних завдань освіти сьогодні.

Під впливом сьогодення це питання набуває актуальності, адже країна перебуває в стані війни. Діти теж залучені до війни, адже на фронті перебувають їхні рідні, а школярі щодня чують вибухи. Необхідно формувати повагу до своїх національних героїв, розказувати про героїчні вчинки людей. Проте небезпечно формувати мілітарну свідомість, яка базується на бажанні силоміць насадити свою культуру іншим державам.

У молодших школярів формуються базові переконання, базові цінності та ставлення до свого народу, культури та себе як члена цього суспільства. Діти в цьому віці розуміють свою приналежність до певної національної спільноти через усвідомлення таких національних особливостей, як мова, культура, місце проживання.

Згідно з Державним стандартом початкової освіти громадянські компетентності визначаються як ключові, що пов'язані з поняттями справедливості, демократії, усвідомленням рівних прав і можливостей, що передбачає розвиток спроможності діяти як відповідальний громадянин та брати повноцінну участь у громадському та суспільному житті [1].

Структура національної ідентичності включає когнітивний, афективний і конативний компоненти. Когнітивний компонент включає знання про інші національні групи, категоризацію себе як члена національної групи, знання про національну територію, державні символи, звичаї та традиції. Афективний компонент містить суб'єктивну актуальність національної ідентичності та прихильності до неї. Конативний компонент забезпечує здатність особистості реалізовувати свою поведінку відповідно до цінностей та вірувань національної спільноти [5]. Когнітивний компонент визначає знання молодшими школярами інститутів державності України, знань про належність до певної держави, права та обов'язки, правопорядок, моральні стосунки між людьми, національні звичаї. Афективний аспект визначає наявність таких якостей, як відчуття національної приналежності до рідного народу, самопізнання, толерантність між співгромадянами та громадянами інших країн, позитивне ставлення до держави, державної символіки, Конституції, державної мови, інтерес до історії, економіки своєї країни [5, с. 103-109].

Самоідентичність молодших школярів формується через навчальну діяльність, особливо під час вивчення мовно-літературних предметів. Ці уроки надають можливість учням ознайомитися з культурою українського народу та інших народів світу, усвідомити свою приналежність до країни, дізнатися про народні звичаї, свої права та обов'язки, а також засвоїти моральні цінності, такі як любов до себе, своєї землі, народу та Батьківщини. Завдяки змісту занять із читання та української мови ми розвиваємо в дітей почуття національної гідності, честі та патріотизму.

Буквар відіграє важливу роль у формуванні моральних цінностей у молодших школярів, заохочуючи їх до доброти, чуйності та взаємодопомоги. Цей навчальний посібник сприяє вихованню позитивних моральних якостей та формуванню позитивного світосприйняття. Під час вивчення грамоти діти знайомляться з державними символами України та національними традиціями. Ілюстративний матеріал букваря, орієнтований на українську культуру,

відображає елементи культури та природи нашої держави, що сприяє розвитку національної самосвідомості.

Важливо відзначити, що підручник не містить дискримінаційних ознак за релігією чи національністю, представляючи різноманіття культур та людей з інших частин світу. Це сприяє розумінню та прийняттю світової культурної різноманітності серед учнів.

Проблема полягає в тому, що букварі часто повторюють один і той самий зміст під різними обкладинками, залишаючи незмінними ілюстрації та змістовий матеріал, тому авторам букварів необхідно бути особливо уважними, створюючи навчальні матеріали для молодших школярів з метою формування національної ідентичності. Проте сучасні автори приділяють більше уваги сучасним темам, таким як нові музичні інструменти, сучасний транспорт, екологічні питання, музеї та океанаріуми, букварі стають менш консервативними. Це свідчить про поступове подолання стереотипів.

У підручнику з читання для другого класу, який видано О. Савченко, спостерігаємо цілі розділи, які сприяють формуванню національної ідентичності через зміст текстового матеріалу. Прикладом може слугувати розділ «Щоб жила у серці Батьківщина», у якому яскраво представлені жанри усної народної творчості – народні пісні, легенди, твори, у яких описується краса України. Для дитини вони близькі та зрозумілі, адже допомагають з молодшого шкільного віку ототожнювати себе з українською культурою. Ці елементи допомагають зберегти і передати традиції, історію та культурну спадщину свого народу наступним поколінням.

Отже, що через вивчення предметів мовно-літературної освітньої галузі можна сприяти формуванню національної самосвідомості школярів. Педагог початкової школи має враховувати різноманітні чинники, які впливають на формування національної ідентичності учнів. Найбільш важливі з них – розуміння та відчуття приналежності до власної культурної спадщини; повага до інших культур та країн; формування громадянської свідомості та

відповідальності; піднесення патріотичних настроїв. Таким чином, інтегрування сучасних досягнень та перспектив розвитку держави в навчальні матеріали з мови та читання є необхідним для всебічного формування національної самосвідомості молодших школярів.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової загальної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti> (дата звернення 30.03.2023)
2. Пономарьова К. І. Буквар : підручник для 1 класу (друга частина). Київ, 2018. 115 с.
3. Савченко О. Я. Українська мова та читання : підручник для 2 класу (частина 2). Київ, 2018. 148 с.
4. Шакурова М. В. «Я» в контексті «МИ» : про сутність соціокультурної ідентичності особистості / М. В. Шакурова. *Вісник ВДПУ*. 2013. №1. С. 103-109.
5. Yu. Pryshupa. The main aspects of Ukrainian youth's national identity in the context of globalization / Pryshupa Yu., Konoplianyk L. *People, Power and Politics: 1st International Congress, 19–21 October 2018 : proceedings book*. Kırşehir, Turkey, 2018. P. 278–292.

МОВНА ГРАМОТНІСТЬ ЯК ОЗНАКА ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ МАЙБУТНЬОГО ЮРИСТА

Наталія СЕРГІЄНКО

викладач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Питання ефективної комунікації як показник загальної та професійної культури, що можна досягти перш за все високим рівнем знань мовних норм, а також відповідним їх використанням у сфері комунікації, завжди було об'єктом наукових досліджень: у галузі педагогіки, психології, лінгвістики, права, адже грамотне мовлення розглядається насамперед у контексті нормативності мови.

Сьогодні держава створює нові стандарти професіонала, висуваючи при цьому до фахівців ті вимоги, які задовольнили б потреби соціуму. Цей процес, безумовно, пов'язаний із підготовкою у сучасному суспільстві висококваліфікованих представників гуманітарного напрямку, зокрема

правового, успіх у професії яких залежить саме від мовної грамотності [1]. Адже кожен працівник юридичної галузі у своїй діяльності обов'язково повинен послуговуватися нормами сучасної літературної мови і неухильно їх дотримуватися, тому питання мовної норми у фаховому мовленні, а також мовної компетентності взагалі залишається актуальним завжди. Саме оволодіння фахівцем ґрунтовними ознаками мовлення, пов'язаними з грамотністю, знанням мови, дають змогу забезпечити ефективність процесу професійно-комунікативної діяльності, а також підвищити рівень культури представників відповідних професій.

Енциклопедія «Українська мова» як авторитетне науково-дослідне видання подає таке визначення поняття «мовна норма»: «сукупність мовних засобів, які відповідають системі мови й сприймаються її носіями як зразок у певний період розвитку мови і суспільства» [2]. Визначальною рисою мовної норми, безперечно, є дотримання усталених правил слововживання, правопису, наголошування тощо.

У зв'язку з тим, що поняття фахового мовлення тісно пов'язане з поняттям мовної норми, яка виконує роль так званого «мовного фільтра» і визначає, що є правильним, а що ні, рекомендує одні мовні засоби та заперечує інші, помилкове слововживання порушує правила культури професійного мовлення, що вказує на низький рівень професійної кваліфікації.

Неграмотне мовлення – наслідок відсутності теоретичних знань, а також невироблення вмінь використовувати набуті знання в мовленнєвій практиці. Об'єктивними причинами цього слід назвати швидкий потік інформаційних ресурсів, з якими мають справу юристи, значний обсяг документації, наявність низькоякісної літератури тощо.

Порушують культуру мови фахівця, руйнують зміст сказаного чи написаного насамперед лексичні помилки, тобто недотримання загальноприйнятих правил слововживання, закріплених суспільною практикою. Вживання слів у невластивому значенні зумовлене різними явищами:

тавтологією, плеоназмами, кальками. Такі помилки порушують змістову структуру тексту правового характеру через відсутність у них такої обов'язкової властивості, як інформативність. Адже у правовому тексті якомога меншою кількістю слів необхідно передати якомога більше інформації, а не навпаки.

Для вироблення мовної грамотності потрібно не тільки знати правила української мови. Обізнаність із типовими помилками, що допускають юристи у професійному мовленні, – передумова високої мовної культури фахівця.

Випадків типових помилок, що демонструють ознаки порушення лексичної і логічної норм мовлення, існує дуже багато. Наприклад: у березні місяці (норма: у березні); чинний на сьогодні (норма: чинний); реальні факти (норма: реалії або факти); реальна дійсність (норма: реальність або дійсність); травматичне ушкодження (норма: травма або ушкодження); моя автобіографія (норма: автобіографія або моя біографія); інформаційне повідомлення (норма: інформація або повідомлення); статистичні підрахунки (норма: статистика або підрахунки); адреса проживання (норма: адреса) та ін.

Отже, мовна грамотність, перш за все обізнаність із лексичними, граматичними нормами й уміння застосовувати правила слововживання у мовленнєвій практиці, має надзвичайно велике значення у фаховому мовленні. Це є ознакою професіоналізму та показником загальної та професійної культури фахівця. Саме лексичні помилки стають причиною негативних результатів у мовленнєво-професійній діяльності майбутнього юриста. А це, у свою чергу, впливає на правильність і змістову цілісність тексту, а також порушує основні вимоги до професійного мовлення: логічність, інформативність, точність, чіткість, ясність, стислість і лаконічність.

Звичайно, для підвищення рівня грамотності, мовної та професійної культури майбутньому юристові необхідно постійно працювати над собою, удосконалювати свої знання, відповідально ставитися до своєї професійно-мовленнєвої діяльності. Справжній фахівець повинен бути зорієнтований на

засвоєння мовних норм, вироблення вміння у будь-яких ситуаціях аналізувати своє мовлення щодо нормативності чи ненормативності, постійно користуватися лексикографічними джерелами та навчальною літературою, користуватися авторитетними сайтами, які дають можливість отримати якісну мовну продукцію. Усе це дозволить відповідати вимогам суспільства щодо висококваліфікованого фахівця.

Список використаних джерел

1. Артикуца Н. Мова права та її вивчення студентами юридичних спеціальностей у закладах вищої освіти України. Правознавство. 2018. С. 155-157.
2. Бабич Н. Практична стилістика і культура української мови: навчальний посібник. Львів: Світ, 2003. 432 с.
3. Голіченко Л. М. Формування лексичної українськомовної компетентності майбутніх юристів. Матеріали XV Всеукр. наук.-практ. конф. з проблем розвитку та функціонування державної мови (Київ, 28 листопада 2019 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2019. Ч. 1. С. 134-137.

МАШИННИЙ ПЕРЕКЛАД ЯК КРИЗИСНЕ РІШЕННЯ

Данило СУГЕРЕЙ

студент спеціальності «Психологія»

ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Науковий керівник: Ірина ХОЛОД

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

У сучасному світі однією з актуальних проблем для української мови є недостатня кількість та поширеність текстів, що публікуються і перекладаються нею. Після масштабного вторгнення Росії у 2022 році та значної відмови від їхніх джерел і мови ми зіткнулися із проблемою поширення власної мови. Наприклад, більшість методик у психології перекладені на російську мову, а фінансових ресурсів для перекладу всіх цих методик українською недостатньо.

Ця проблема зустрічає нас майже на кожному кроці, і саме тут машинний переклад стає в пригоді, особливо коли більша частина коштів має йти на війну.

Завдяки йому ми можемо швидко та ефективно перекладати різноманітні тексти з інших мов на українську, забезпечуючи більший доступ до інформації та знань українській аудиторії. Такий підхід допомагає зменшити мовні бар'єри та збільшує доступність контенту для української громадськості, сприяючи збереженню й розвитку української мови в умовах кризи. Хоча й слід зазначити, що використання машинного перекладу без повторної перевірки людини не є доречним, проте значно зменшує витрати на спеціалістів та зменшує потребу у використанні сил лише на перевірку та до редактури.

Машинний переклад є однією з галузей що має на сьогодні величезний потенціал, особливо щодо категорії нейронних мереж, яка успішно поєднує в собі два підходи: системи на основі граматичних правил (Rule-Based Machine Translation, RBMT) і статистичні системи (Statistical Machine Translation, SMT) з котрими потрібно трохи ознайомитись перед тим як йти далі.

Системи RBMT базуються на вбудованих словниках і наборі лінгвістичних правил. Наприклад, для перекладу речення з англійської на українську мову, RBMT шукає кожне слово у двомовному англо-українському словнику, а потім враховує його частину мови, рід, число та інші лінгвістичні аспекти. Таку систему успішно використовує Aliexpress для перекладу описів товарів.

З іншого боку, системи SMT використовують статистичний аналіз, враховуючи сотні оригінальних текстів і перекладів, створених людиною. Вони знаходять міжмовні відповідності, запам'ятовують приклади слововживань і синтаксичних конструкцій, а потім використовують ці дані для вибору найкращих варіантів перекладу. Google використовує системи цієї категорії для перекладу вебсторінки, а 4 роки тому також в програмі Google Translate.

За прикладами з Aliexpress видно, що машинний переклад вже успішно використовується. Попри сумніви щодо використання новітніх технологій в шкоду фахівцям, ми повинні розглядати їх як інструмент, спеціально створений для цього завдання котрий не замінює повністю спеціалістів. Він може стати

нашою зброєю в інформаційній війні. Й на додачу він може стати та вже є зброєю в інформаційній війні.

Якщо ми говоримо про використання машинного перекладу як зброї, варто звернутися до соціальних мереж, де користувачі активно діляться своїми думками. Наприклад, на платформі Twitter він же X автоматично перекладаються твіти з інших мов на мову користувача за допомогою машинного перекладу. Це відкриває можливість звернутися, наприклад, до розробників ігор із метою виявлення зацікавленості українською аудиторією і стимулювання їх до створення українського перекладу. Такий підхід дозволяє не лише висловити свою зацікавленість у грі, але й активно сприяє популяризації української мови, вказуючи на її важливість у великих міжнародних спільнотах.

Крім цього, можна звертатися до відомих особистостей для висвітлення ситуацій, що стосуються важливих питань для нашої країни. Це може залучити більшу увагу до проблем і сприяти їх вирішенню. Використання платформи також може допомогти не забувати про те, через що проходить наша країна, та збільшувати усвідомлення глобальної спільноти про потреби й проблеми українського народу. І з усім цим нам доволі просто допомагає машинний переклад, залучаючи велику кількість людей, які можуть і навіть не знати англійську, щоб висловити подяку за підтримку та надані гроші.

Машинний переклад може стати важливим інструментом у сфері розваг, особливо в нинішні важкі часи, коли люди хочуть забути про нинішній стан у країні та відпочити. Хоча кіно має обов'язковий український переклад, ігрова індустрія до цього питання ставиться менш уважно й про що треба говорити детальніше. Ігрова індустрія існує вже досить довгий час, але чомусь досі оминається законом й тому гравці змушені самотійно звертатися до видавництва і розробників із проханням зробити або додати український переклад до ігор.

Ігрова індустрія може виявитися навіть важливішою, ніж кіно, як свідчать дані міжнародного агентства Newzoo. Наприклад, у 2016 році обсяг українського ринку відеоігор становив \$142 млн., що свідчить про їхню значну популярність. Протягом 2018 року українські геймери вже витратили на ігри \$179 млн., а у 2019 році обсяг ринку комп'ютерних ігор перевищив позначку у \$200 млн. [1].

У порівнянні з кіноіндустрією, як показують дані з Media Business Report за 2018 рік, в якому обсяг кіноринку склав \$113,6 млн., ігри мають більший оборот, що виявляється практично вдвічі більшим за обсяг ринку кіно. Ці цифри вказують на те, що ігри не лише популярні, але й набагато більш популярні, ніж кіно, у нашій країні [2].

Ігровий ринок України продемонстрував винятковий ріст у 2021 році, досягнувши обсягу у 311 мільйонів доларів США, згідно зі звітом про світовий ринок ігор від Newzoo за січень 2022 року. Цей показник робить Україну №45 на світовому ринку та №18 в Європі за доходом. Зазначено, що в Україні налічується 18,1 мільйона гравців.

Хоча ігровий ринок України не входить до 10 найкращих у світі за обсягом, його значення варто визнати, особливо для компаній, що розглядають можливість зменшення своєї залежності від російського ринку, який займає 15-те місце у світі за обсягом [1].

На сьогодні відбувається збереження ставлення до України як до країни колишнього Радянського Союзу, де вважається нормою розуміти російську мову. Локалізація ігор українською для видавців вважається зайвими витратами, оскільки, крім російської, потрібно буде оплачувати ще й українську версію. Це стає проблемою, оскільки деякі гравці продовжують використовувати російську мову через відсутність української локалізації та недостатнє знання англійської. Це підтримує високий показник гравців, які обирають російську мову, що створює проблему.

Наразі більшість перекладів ігор українською мовою здійснюється на волонтерській основі. Це призводить до того, що долучитись до гри українською можна лише через деякий час після її виходу, іноді це може зайняти два або навіть більше років. Очікування такого періоду не прийнятне для багатьох гравців, і для них питання доступності мови стає неактуальним.

Ті, хто займаються волонтерськими перекладами, часто зазнають критики за якість своєї роботи. Однак на цей час, пріоритетом є не якість, а кількість перекладів. Гравці, які вже пройшли гру, швидко переходять до наступної, для якої переклад може ще й не бути доступним.

Щоб відокремити себе від Росії та продемонструвати нашу національну відмінність, ми маємо підтримувати використання української мови. Якщо уряд не готовий роздивлятися впровадження обов'язкової української мови в іграх то розповсюдження машинного перекладу може допомогти зменшити кількість тих, хто обирає російську мову, адже чим простіше нам знайти та використати подібні програми, тим менше шансів того, що люди будуть вибирати найлегший шлях, а використання його волонтерами як інструменту допоможе значно зменшити кількість необхідного часу для створення перекладу.

До того ж, ігри не лише популярні в Україні, але й мають значний успіх у багатьох інших країнах. Це створює унікальні можливості для українських розробників ігор, які можуть просувати свої продукти на міжнародний ринок. Однак, однією з перешкод для цього є вартість професійного перекладу ігрових текстів на різні мови. У зв'язку з цим, розробники, які не мають достатніх коштів для найняття професійних перекладачів, можуть звертатися до використання машинного перекладу для локалізації субтитрів та інтерфейсу у своїх іграх. Це створює можливість для ширшого кола гравців ознайомитися з українською культурою та мовою через ігри.

Застосування машинного перекладу у цьому контексті може допомогти інди-розробникам залучати увагу до своїх ігор і підвищувати їхню популярність за кордоном. Це також дозволить збільшити доступність україномовного

контенту для гравців з різних країн, зміцнюючи міжнародну присутність української ігрової індустрії. Це стане важливим кроком у зміцненні української ігрової ідентичності та підвищить репутацію українських розробників на світовій арені.

Українська мова стикається з численними викликами в ігровій індустрії та сфері інформаційних технологій. Недостатність перекладів та поширеність російської мови продовжують бути серйозними перешкодами для української аудиторії. Однак використання машинного перекладу може допомогти подолати ці перешкоди на цьому етапі нашої боротьби за національну ідентичність, забезпечуючи більший доступ до інформації та розважального контенту для українських користувачів. Водночас розвиток інфраструктури для машинного перекладу та підтримка ініціатив щодо локалізації ігор українською мовою є ключовими напрямками у зміцненні національної культури та ідентичності. Такий підхід сприятиме не лише розвитку української мови, а й збагаченню культурного простору країни, сприяючи відчуттю національної гідності та гордості серед громадян.

Список використаних джерел

1. Top countries and markets by video game revenues
URL:<https://newzoo.com/insights/rankings/top-10-countries-by-game-revenues/>
(дата звернення: 15.04.2024)
2. Бокс-офіс України – 2019: підсумки року та новий рекорд касових зборів.
URL:<https://mbr.com.ua/uk/news/analytics/1409-boks-ofis-ukrayini-u-2019-roci-novii-rekord-kasovih-zboriv> (дата звернення: 15.04.2024)

ВАЖЛИВІСТЬ МОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У СУДОЧИНСТВІ

Владислав ТИХИЙ

здобувач 1 курсу освітнього ступеня «бакалавр»
спеціальності 081 Право ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Науковий керівник: Тетяна КРАШЕНІННІКОВА

завідувач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних
дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»,
кандидат філологічних наук, доцент

Мова є однією з основних компонентів комунікації, і завдяки цьому визначається її роль у суспільному житті як на рівні забезпечення прав людини, так і на рівні спілкування кожного дня. О. Доценко зосереджує увагу на тому, що право та мова тісно пов'язані між собою, утворюючи складне поєднання, де неможливо розглядати кожен елемент окремо [2, с. 153-161]. Виходячи з цього, можемо зазначити, що мова судочинства є однією з найважливіших засад функціонування судової системи.

Відповідно до Конституційного Суду України, державною мовою вважається мова, яка є законним засобом спілкування в різних сферах суспільного життя, і таких же як діяльність судів.

Конституційний Суд України та суди загальної юрисдикції вирішують конституційні, адміністративні, господарські, кримінальні та цивільні справи, згідно зі статтею 124 Конституції України. Цей тип судочинства визначає ухвалення судового рішення, розгляд справи та процедуру звернення до суду [1]. Відповідно до Конституції та інших законів України суди використовують державну мову під час судових засідань. Незважаючи на вищезазначене, кожному громадянину надається право на використання їхньої рідної мови або мови зрозумілої для них.

Ця процедура гарантує рівноправність мовленнєвих прав громадян у судових справах, встановлюючи конституційні засади застосування української мови в судових процесах. На всіх стадіях розгляду та вирішення адміністративних та цивільних справ державною мовою відбувається судовий

процес, тобто складання судових документів та інші процесуальні дії, включаючи відносини між всіма учасниками. Можемо сказати, що судочинство є одним із видів суспільної діяльності, в основі якої лежить міжособистісна комунікація. У процесі правосуддя всі мають різні юридичні статуси.

Використання мови під час судових процесів є одним із основних та важливих методів для забезпечення прав людини, саме це забезпечує ефективних доступ правосуддя.

Правові аспекти цієї проблеми включають не лише визначення офіційних мов, які використовуються в судочинстві, але й надання перекладу тим, хто має обмежені мовні навички. Дослідження цієї проблеми є важливим компонентом забезпечення законності та рівності перед законом, оскільки воно впливає на те, наскільки кожен громадянин має право на рівні умови участі в судових процесах. Для забезпечення належного використання мови в судових процесах у цьому контексті необхідно ретельно вивчити та вивчити її правовий статус.

Список використаних джерел

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Доценко О. Правове регулювання статусу української мови (діахронічний аспект). *Українознавство*. 2006. №1. С. 153-161.

ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Ірина ХОЛОД

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

На сучасному етапі розвитку освіти опанування англійською мовою є обов'язковою вимогою для будь-якої спеціальності. Згідно зі стандартом дисципліни «Іноземна мова» у закладах вищої освіти навчання англійської має

бути комунікативно орієнтованим і спрямованим на профіль. За стандартом, майбутній фахівець має бути готовий до міжкультурних наукових контактів, участі в міжнародних конференціях, вивчення іноземного досвіду у контексті майбутньої спеціальності та участі в міжнародних програмах студентської мобільності.

Навчання англійської мови для спеціальних цілей має такі особливості: професійно-орієнтований зміст, який насамперед враховує спеціальність студентів; ситуативне навчання, а саме: навчання англійської мови на основі конкретних ситуацій з метою сформувати у студентів навички професійного спілкування; навчання всіх видів мовленнєвої діяльності та аспектів мови у професійно орієнтованому аспекті (лексика, граматики, аудіювання, читання, мовлення, письмо); індивідуалізація процесу навчання.

Врахування психологічних аспектів у процесі вивчення англійської мови важливе з багатьох причин, серед яких мотивація, подолання страху, розвиток комунікативних здібностей, а також формування позитивної навчальної атмосфери.

Розуміння психолінгвістичних факторів, що впливають на розвиток мотивації у студентів, дозволяє створювати ефективні підходи у навчанні, які підвищують зацікавленість та залучають до участі у процесі вивчення мови. Вивчення англійської мови – це складний і тривалий процес, який вимагає терпіння, значної концентрації та твердого переконання в успішному завершенні. Щоб досягти значних результатів, необхідна мотивація, оскільки без неї початковий ентузіазм швидко згасає, і навчання перетворюється на рутину. Тому, перед початком вивчення мови важливо чітко окреслити не лише цілі вивчення мови, а й можливості, які стануть доступними завдяки володінню англійською мовою. Знання мови сприяє розвитку інтелектуальних здібностей, розширенню світогляду, професійному зростанню.

Врахування психологічних та психолінгвістичних особливостей допомагає викладачам підтримувати студентів, знижуючи рівень стресу та

підвищуючи їхню впевненість у своїх силах, сприяє більш ефективному та комфортному навчальному процесу, підвищуючи загальний рівень володіння мовою серед студентів.

Нейропсихолінгвістичні концепції, які слід взяти до уваги під час організації процесу навчання іноземної мови, такі:

1. Кожна людина мислить не рідною, а кодовою мовою уявлень і асоціацій, яка безпосередньо пов'язана з рідною. Це створює ілюзію того, що ми мислимо рідною мовою.

2. Слово – це звуковий образ, що використовується для вираження того, що ми бачимо, думаємо або відчуваємо.

3. Ми говоримо автоматично, тобто на підсвідомому рівні. Наш мозок здійснює розумовий процес, але мовлення (словесне вираження думок) відбувається автоматично, без свідомих зусиль.

4. Для вироблення необхідних навичок автоматизму у говорінні іноземною мовою слід забезпечити багаторазове повторення і «програвання» («проживання») мовленнєвих зразків через різноманітні ситуації, що стають досвідом учня, в ході якого устанавлюються необхідні для користування мовою асоціативні зв'язки.

5. У людини в корі головного мозку для кожної мови формується незалежний центр управління мовленням.

6. Під час навчання іноземної мови головною перешкодою на шляху набуття автоматичних навичок говоріння є використання рідної мови [3].

Психологічні аспекти знаходяться в полі зору вчених психологів та нейропсихологів упродовж кількох десятиліть. Протягом останніх десятиліть багато авторських концепцій були впроваджені у процесі навчання іноземних мов серед яких: модель VARK, модель Д. Колба, модель Т. Гарднера, таксонолія Б. Блума та інші.

У 1960-х роках американськими психологами була розроблена модель, яка класифікує учнів на чотири основні типи відповідно до його особистого

стилю навчання: візуали найкраще навчаються за допомогою наочних посібників і зображень; аудіали чудово навчаються за допомогою слухання та мовлення; кінестетики найкраще навчаються завдяки фізичній активності та досвіду; ті, хто найкраще навчаються за допомогою читання та письма.

Попри те, що VARK акцентує увагу на індивідуальних відмінностях у навчанні, вона не враховує, що ці відмінності можуть бути набагато більш складними і різноманітними, ніж просто категорії VARK. Студенти мають різні здібності, мотивацію, базові знання та контексти, які також впливають на навчання. Згодом з'явилися альтернативні підходи, такі як теорія множинного інтелекту Г. Гарднера та конструктивістський підхід, які можуть пропонувати більш комплексне розуміння процесу навчання.

Теорія множинного інтелекту була запропонована американським психологом Г. Гарднером у 1983 році та відразу похитнула глибоко укорінені погляди на інтелект. Автор досліджує множинні здібності людини і шляхи їх ідентифікації та врахування в навчальному процесі. На думку вченого, інтелект – поняття багатогранне, складовими якого є логічне й абстрактне мислення, сприйняття складних ідей, планування, вирішення проблем, здатність до швидкого навчання. Учений стверджує, що різні типи інтелекту розташовані в різних частинах мозку, тому вони можуть працювати як разом, так і окремо. Саме ці інтелектуальні компоненти відрізняють нас від тварин.

Г. Гарднер запропонував дев'ять типів інтелекту: мовно-вербальний, логіко-математичний, візуально-просторовий, музичний, тілесно-кінестетичний, міжособистісний, внутрішньоособистісний, екзистенційний та натуралістичний, що також впливають на стилі навчання.

Американський соціальний психолог Д. Колб запропонував метод емпіричного навчання у 1984 році. Він розробив комплексне бачення процесу навчання через досвід. Учений вважав, що досвід і чотири основні стилі навчання сприяють формуванню міцних нейронних зв'язків у мозку людини:

Мрійник. Представники цього стилю мають розвинену уяву, легко генерують креативні ідеї і розглядають ситуації з різних точок зору, часто цікавлячись міжособистісними аспектами.

Мислитель. До цього типу належать ті, хто використовує факти та базові поняття для розуміння теми, перевіряючи логіку своїх ідей відомими аргументами замість практичного застосування.

Прагматик. Прагматики схильні обирати одне правильне рішення, на їхню думку, для вирішення технічних проблем, уникаючи альтернативних варіантів та соціальних питань.

Діяч. Вони люблять експериментувати і отримувати практичний досвід, іноді ризикуючи. Вони схильні вирішувати проблеми інтуїтивно та імпульсивно, уникаючи тривалих перевірок інформації, і часто бувають нетерплячими та наполегливими.

Розуміння та врахування цих стилів навчання дозволяє викладачам створювати більш ефективні завдання під час навчання, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу студентами, а також розвиває їхню автономність у вивченні іноземних мов.

ІСТОРІЯ

ІСТОРИЧНА ДЕТЕРМІНОВАНІСТЬ ЗЛУКИ 22 СІЧНЯ 1919 Р.

Олексій ВОЛОШКО

доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та мовної підготовки
КЗВО «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької
обласної ради, кандидат історичних наук, доцент

На всіх етапах історії української державності болючим і надважливим питанням для українського народу було об'єднання всіх етнічних українських земель в соборній Українській державі. Так у добу Гетьманської держави Б. Хмельницького за межами держави залишилися західноукраїнські землі і поневолені польською шляхтою брати-українці. Після смерті Б. Хмельницького, в добу Руїни, військові інтервенти – Річ Посполита та Московське царство, окупували і поділили між собою по Дніпру Правобережну та Лівобережну Україну. В кінці XIII ст. країни-агресори – Пруссія, Австрія та Росія, знищили Річ Посполиту, в результаті Австрія захопила західноукраїнські землі, за винятком Волині, а Росія, окрім Волині, захопила ще й Правобережну Україну.

Під час Національно-демократичної революції в Україні 1917–1920 рр., після повалення монархічних режимів в Австро-Угорській та Російській імперіях, за наявності новоутворених Західноукраїнської Народної Республіки та Української Народної Республіки у Східній Україні, політична та інтелектуальна еліта обох держав вирішила провести захід колосальної ваги, а саме, проголосити Акт злуки.

У цьому році українське суспільство відзначало ювілейну, 105-ту річницю з дня проголошення 22 січня 1919 р. Акту злуки Української Народної Республіки із Західноукраїнською Народною Республікою. Звернемося до перебігу подій більш ніж сторічної давнини [1, с. 42-45].

1. 1 грудня 1918 р. у м. Фастові було укладено попередній договір між Радою державних секретарів ЗУНР та Директорією УНР про «злуку обох українських держав в одну державну одиницю». 3 січня 1919 р. Українська Національна Рада ЗУНР у м. Станіславі одностайно прийняла ухвалу про об'єднання ЗУНР та УНР.

2. 22 січня 1919 р. у Києві на Софійській площі відбулися урочисті збори, на яких був проголошений Акт Злуки українських земель, засвідчений Універсалом про об'єднання. Ним стверджувалось об'єднання двох республік, що постали на уламках Російської і Австро-Угорської імперій в єдину Українську державу.

3. Після проголошення Акту Злуки під стінами Софійського собору відбувся парад українських військ. Зокрема, площею пройшли колони Січових стрільців під командуванням полковника, майбутнього засновника Організації українських націоналістів Євгена Коновальця.

4. 23 січня 1919 р. на Трудовому конгресі УНР (так називався парламент УНР) було затверджено Акт злуки. Західноукраїнська Народна Республіка перейменовувалась у Західну область УНР. Єдиним гербом став тризуб. Злиття урядів, армій, законодавчих органів відклали до скликання Установчих Зборів об'єднаної України.

5. Ці доленосні для українського народу події відбувалися в умовах військової інтервенції і повномасштабної війни ЗУНР із Польщею, а УНР – з правонаступницею царизму – більшовицькою Росією. Обидва агресори розглядали українські землі як свої колоніальні володіння.

6. Акт злуки символізував принцип соборності, тобто возз'єднання всіх українських земель у національній українській державі, до чого так прагнула українська спільнота.

7. Акт злуки був історично детермінований політичними, економічними та національно-культурними процесами, які відбувалися в українських землях впродовж із кінця XVIII ст. і аж до початку XX ст.

8. У цей час західноукраїнські землі, за винятком Волині, перебували у складі Австрійської імперії, а східноукраїнські та Волинь – у складі Російської імперії.

9. Проте російсько-австрійський кордон, який розрізав територію України, не зупинив потужний процес формування української нації, її самосвідомості через формування української літературної мови, української історичної та етнографічної наук, української лінгвістики. Провід у ньому належав інтелігентам-інтелектуалам як зі Східної, та і з Західної України.

10. Коли російський царизм розпочав насильницьку русифікацію українців, заборонив друк українською мовою, літературні та історичні твори, зокрема фундаментальна «Історія України-Руси» Михайла Грушевського, друкувалися в Західній Україні і нелегально переправлялися у Східну Україну.

11. По обидва боки російсько-австрійського кордону в селянських хатах на почесному місці, прикрашений вишитими рушниками, висів портрет месії українського народу – Тараса Григоровича Шевченка.

12. Під час революції 1848-1849 рр. в Австрійській імперії, західні українці вперше виступили під синьо-жовтим прапором, із кольорами герба Галицько-Волинської держави, що символізувало спадкоємність державної традиції українців. Невдовзі він став спільним прапором усього українського національно-визвольного руху.

13. Згодом східний українець Павло Чубинський написав вірш «Ще не вмерла України», а західний українець, композитор Михайло Вербицький написав до нього музику і з'явився гімн українського національно-визвольного руху.

14. На початку ХХ ст., на вищому етапі національно-визвольного руху – політичному, лідери українських політичних партій, відповідно – Михайло Грушевський та Микола Міхновський, розробили альтернативні програми державного будівництва, які проте були єдині у проголошенні принципу соборності всіх українських земель, включенні їх до адміністративно-

територіального устрою майбутньої української держави [1, с.237-239; 2, с.60-66].

На завершення зазначимо таке. Акт Злуки став і є знаковою віхою, дороговказом у більш ніж тисячолітній історії української державності. Особливої ваги він набуває сьогодні, коли українській народ у справедливій, вітчизняній війні з підступним, кривавим рашистським агресором-колонізатором, героїчно, здивувавши весь цивілізований Світ, захистив свою столицю – «матір міст руських» – красень Київ, відстояв свій політичний суверенітет і наразі веде героїчну боротьбу за територіальний суверенітет, за визволення поневолених братів-українців на окупованих територіях, за возз'єднання їх з Батьківщиною!

Список використаної літератури

1. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т1: Історія держави і права України / редкол.: В.Д. Гончаренко (голова) та ін. Харків, 2016. 848 с.
2. Українське державотворення: невитребуваний потенціал: Словник-довідник / За ред. О.М. Мироненка. Київ: «Либідь», 1997. 560 с.
3. Слюсаренко А.Г., Томенко М.В. Історія української конституції. Київ: Т-во «Знання» України, 1993. 192 с.

РИМСЬКІ ДОПОМІЖНІ ВІЙСЬКА ЗА ЧАСІВ ПРАВЛІННЯ МАРКА УЛЬПІЯ ТРАЯНА (98–117 рр. н.е.)

Владислав ДУДКО

науковий співробітник відділу фондів «Дніпропетровського національного історичного музею ім. Д. І. Яворницького

Стародавній Рим доби умовної класичної імперії, мав у своєму розпорядженні найкращу в той час у світі військову машину з чіткою військовою організацією. Це була регулярна армія з якої що найменше половину складали допоміжні війська, які на відміну від легіонів формувалися не з римських громадян. Під керівництвом Марка Ульпія Траяна (98–117 рр. н.е.), імперія набула свого найбільшого територіального розширення. В той же

час, армію часів його правління умовно можна вважати підсумком розвитку імператорської військової системи I-го ст. н. е. від встановлення принципату до початку реформ Адріана, – наступника Траяна.

В історіографії прийнято під допоміжними військами розуміти не тільки ауксиларіїв, але і інші типи загонів, сформовані не з римських громадян, навіть іррегулярні.

Основну масу допоміжних військ складала саме ауксиларії (*auxilia*). Цей термін з'являється ще в республіканські часи, коли римська держава розширює свою експансію за межі Апенінського півострову. Слово *auxilia* безпосередньо і перекладається, як «допоміжний». Скоріш за все впроваджений він був із метою відрізнити союзні заgonи народів, що мешкали за межами Апенінського півострову від безпосередньо італійських союзників. З остаточним створенням регулярної римської армії, військові формування ауксиларіїв із тимчасового ополчення чи найманців набраних на час військової компанії [1, с. 39], отримують регулярний характер. Набиралися вони з перегринів, – населення імперії, що немало римського громадянства, а також із союзних чи залежних народів та держав, які мешкали на кордоні імперії [1–4]. Іноді при формуванні підрозділу враховували специфіку того чи іншого народу в військовій справі. Наприклад, кінноту набирали переважно з галлів, германців, фракійців [2–4]; лучників переважно з мешканців Близького Сходу [1]. Організовані вони були на зразок римських легіонів, за відмінністю того, що найбільшим підрозділом була лише когорта [9, с. 130]. Як і легіонна когорта, складалася вона з 6-и центурій на чолі з центуріонами по 80 бійців в кожній, а центурії на 10 контубернієв по 8 чоловік [7, с. 19, 21, 25–26]. За часів правління Веспасіана (69–79 рр.) з'являються тисячні когорти (*cohortes milliariae*) по 800 бійців [8, с. 39, 99, 128; 7, с. 27, 29]. Спочатку на зразок 1-ї когорти легіону тисячна когорта складалася з 6 центурій подвійного складу, проте до часу правління Траяна нараховувала 10 центурій по 80 чоловік [7, с. 28], що вірогідніше за все було

пов'язано з необхідністю придати підрозділу більшої гнучкості, як на полі бою, так і для несення гарнізонної служби.

Переважає більшість римської кінноти складалася саме з ауксиларієв, що організовувалися в али (крило) по 512 вершників на чолі з префектом [7, с. 24]. У свою чергу, вони поділялися на 16 турм по 32 вершника [7, с. 24–25]. Доволі специфічним типом загонів ауксиларієв були змішані когорти, або, як їх називали римляни кінні когорти (*cohors equitata*) [7, с. 25–26, 29]. Вони нараховували по 6 центурій піхоти, які підтримували від 4-х до 5-ти турм вершників [7, с. 28]. Якщо розрахунки Псевдогігіна правильні, то турми кінних когорт могли нараховувати по 24 вершника [7, с. 28]. Першочергове завдання піхоти, вірогідно, була підтримка вершників у бою розташовуючись позаду, як це було прийнято у германців. Проте відомо, що як мінімум у II-му ст. під час маршу в похідній колонні вони розташовувалися не разом зі своєю піхотою, а діяли окремо разом з іншими вершниками попереду та позаду колони [5, с. 207–209]. Як і у випадку з піхотними когортами за Веспасіана також з'являються тисячні али (*ala quingenaria*) по 24 турми загальною кількістю в 768 вершника [7, с. 24–25, 27, 30; 8, с. 39, 128], та тисячні кінні когорти (*cohors milliaria equitata*) по 800 піхотинців та 240 вершників (10 турм) [7, с. 28]. Переважно ауксиларії представляли підрозділи важкої піхоти ближнього бою близьку до легіонної, але з трохи видозміненим озброєнням, а також кіннота ближнього бою та дротиками. Проте існували і специфічні вузькоспеціалізовані загоони. До них можна віднести когорти і али піших та конних лучників (*сагеттаріїв*) [5, с. 207, 208]. У правління Траяна з'являється I-а галло-паннонська ала катафрактів (важка кіннота ударного типу з довгими списами) [9, с. 139], а після анексії Набатеїського царства загоони дромедаріїв (вершників на верблюдах) [10, с. 161, 182]. Таким чином, когорти та али ауксиларіїв не тільки складали близько половини особового складу римської армії дозволяючи економити людський ресурс, але і виконували вузькоспеціалізовані завдання.

Існували і гвардійські ауксиларії, – еквітас сингуларіс августі [7, с. 22, 29], що були утворені за Доміціана, або безпосередньо Траяна. Це був кавалерійський загін, що нараховував як мінімум 900 вершників охоронців імператора [7, с. 22] та набирався з військовослужбовців допоміжних ал із різних регіонів імперії. Свій початок вони беруть від еквітес сінгуларіс та сінгуларіс педітае, які виконували обов'язки охорони прокураторів та намісників провінцій і набиралися з розташованих у провінції загонів ауксиларіїв. При цьому за документами вони офіційно продовжували знаходитись на службі в своїй алі чи когорті.

Ще одним типом загонів, що умовно можна віднести до допоміжних військ, це нумери (numeri). Формувалися вони з контингентів союзних, напівзалежних народів, іноді навіть заручників. На відміну від ауксиларіїв вони були оснащені за своїми етнічними традиціями, тобто були близькими до ауксиларіїв часів пізньої республіки. Наприклад, якщо али германських, фракійських чи галльських ауксиларіїв оснащувалися приблизно однаковим комплектом зброї та захисного спорядження, то різні загони кінноти нумерів мали власну специфіку. Чудовим прикладом часів Траяна є легка мавританська та панноньська кіннота що майже не маючи важкого захисного озброєння під час військових компаній займалася розвідкою попереду всієї колони війська на марші, або охороною саперних робіт [7, с. 27; 11, с. 80]. Згодом на базі нумеріїв навіть з'являться окремі спеціалізовані загони розвідників. Дуже швидко вони отримали регулярний характер. Через недолік джерел важко сказати про точну структуру, проте скоріш за все з часом вони стали близькими до когорт ауксиларіїв.

Існували також іррегулярні формування, сформовані на час військової компанії із союзних племен чи держав. Згідно з трактатом Псевдогігіна, їх називали грецьким терміном сіммахіарії, – допомога, підтримка [7, с. 25–26, 28–29]. Така назва у трактаті, у свою чергу, використовується вже з метою уникнути плутанини з ауксиларіями та нумерами. Приходили вони з власним

озброєнням і воювали, вірогідно, за власним звичаєм. Зображення сіммахіаріїв ми бачимо на колонні Траяна де вони представлені у вигляді дикунів озброєними чим попало [11, с. 54, 65, 85]. Ймовірно, що з деяких із них могли формувати окремі загони нумерів або навіть спеціалізовані підрозділи ауксиларієв на зразок сагіттаріїв.

Список використаних джерел

1. CIL 03, 04367. URL: <https://lupa.at/3367>
2. CIL 13, 06233. URL: <http://lupa.at/16778>
3. CIL 13, 06234. URL: <http://lupa.at/5930>
4. CIL 13, 06235. URL: <http://lupa.at/16779>
5. Арриан. Диспозиция против аланов. *Арриан. Тактическое искусство* / Арриан [пер. с древнегреч. О. К. Нефёдкина]. СПб.: Факультет филологии и искусств СПбГУ; Нестор-История, 2010. С. 207–213.
6. Гай Юлий Цезарь Галльская война // Записки Юлия цезаря и его продолжателей о Галльской войне, о гражданской войне, об Александрийской войне, об Африканской войне / Гай Юлий цезарь; пер. и коммент. М. М. Покровского. Сочинения / Гай Саллюстий Крисп; рно., статья и коммент. В. О. Горенштейна. М.: АСТ; Ладомир, 2005. С. 7–130.
7. *Hugini Gromatici Liber de munitionibus castrorum*. LIPSIAE in aedibus V. G. Teubneri, 1879. 50 с.
8. Ле Боек Я. Римская армия эпохи ранней империи / Ян Ле Боек [пер. з франц.]. М.: Росспэн, 2001. 400 с.
9. Рубцов С. Легионы Рима на Нижнем Дунае: военная история римско-дакийских войн (конец I – начало II века нашей эры). СПб.: Петербургское Востоковедение; М.: Филоматис, 2003. 256 с.
10. Cheesman G. L. *The auxilia of the Roman imperial army* / G. L. Cheesman. Oxford: University Press, 1914. 201 p.
11. Pogorzelski R. *Die Trajanssäule in Rom* / Ritchie Pogorzelski. Mainz am Rhein: Hünnerich-Asmush Verlag & Media, 2012. 146 p.

ЖИТТЄВИЙ РІВЕНЬ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ 1991-1993 РР.

Олена ДУДНИК

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Економічна нестабільність, що охопила українське суспільство на початку 1990-х рр. мала значний вплив на визначення основних параметрів соціального простору.

Життєвий рівень переважної більшості громадяни України на початку 1990-х рр. визначався надзвичайно низькими розмірами заробітної плати, стипендій, пенсій та соціальних допоміг.

Падіння реальної заробітної плати призвело до того, що її розміри не забезпечували працівникові і його сім'ї обсягів споживання матеріальних благ, достатніх для відтворення його фізичної та інтелектуальної здатності до праці. У найтяжчому 1993 р. середньомісячний прибуток на душу населення складав (у доларах США): в Україні – 15, США – 1500, Польщі – 150, Словенії – 400, Туреччині – 300.

Місячна зарплата пересічного українця на початку 90-х становила 210 крб., у Франції – 6000 франків (650 крб.), в Німеччині 420 марок (1400 крб.), Італії – 15 млн (750 крб) [1, с. 1]. Пересічний українець заробляв у 5-7 разів менше, ніж європеєць, що і позначилося на його купівельній спроможності.

У сфері виробництва значна чисельність працівників працювала у режимі неповної зайнятості, скороченого робочого дня, тижня (до 2-4 днів), з ініціативи адміністрацій перебували у вимушених відпустках. Втрати робочого часу зі вказаних причин становили сотні млн. людино-днів.

Погіршилася структура, рівень та якість споживання населення. Рівень споживання продовольства у 1992 р. знизився порівняно з 1991 р. в середньому

на 10 %, м'яса – на 21 %, молока – на 23%, рибних продуктів на 43%, яєць – на 25%, Темпи скорочення фондів споживання в порівняльних цінах збільшувались по роках і складали до попереднього року в 1991р. – 4,8%, в 1992 р. – 10,2%, в 1993 р. – 21,8% [2, с. 7]. Грошові доходи населення України використовувалися переважно на продовольство.

Найбільш негативно економічна криза відбилася на малозабезпечених сім'ях.

Відповідно до Постанови Верховної Ради України «Про підвищення мінімальних розмірів заробітної плати і пенсії» від 16 листопада 1992 р. розмір мінімальної заробітної плати збільшився в 5,8 раз, мінімальної пенсії – у 5,2 рази. Вартість ж набору з 22 життєво-необхідних продуктів харчування зросла в 5,2 рази [3, с. 6].

Одним із ключових факторів, який впливав на зниження рівня життя населення в 1990-ті рр., стала гіперінфляція. Лише в перші роки незалежності вона сягнула 2000 %. Колосальний спад обсягів виробництва цілком закономірно призвів до того, що на полицях магазинів не вистачало промислових і продовольчих товарів, а на ті, які продавалися, були встановлені досить високі ціни.

Урядова політика не була в змозі зупинити різке падіння рівня життя українців. За умов зростаючої інфляції та високих цін, рівень життя пересічного українця у порівнянні з країнами Європейського Союзу залишався низьким.

Найгострішою соціальною проблемою у сфері зайнятості в період становлення Української держави було безробіття. Для України в 90-х рр. ХХ ст. характерним було приховане багатомільйонне безробіття і нерегламентована зайнятість, зменшення сукупного попиту на робочу силу. Підприємства залишали кваліфіковані працівники, особливо, молодь до 28 років. Не були створені умови для переходу надлишкового працездатного населення у приватний сектор та малий бізнес, бо темпи приватизації в країні були набагато менші планованих і надходження коштів по цій статті були

символічними. Істотно погіршуються умови працевлаштування, що призвело до трудової міграції населення за кордон.

Починаючи з 1992 р., в країні розроблялися програми зайнятості на державному та регіональному рівнях. Виконання державної програми зайнятості у 1992-1993 рр. здійснювалося в умовах, з одного боку, поглиблення загальноекономічної кризи в Україні, падіння обсягів виробництва, важкого фінансового стану підприємств, а з другого – гальмування розвитку ринкової економіки. Обсяги фінансового ринку праці були втричі нижчі, ніж передбачалося програмою.

Складнощі трансформаційних процесів, слабкість економічної, соціальної та гуманітарної політики на початку незалежності України негативно вплинули на відтворення і розвиток людського потенціалу. Середня тривалість життя становила 71 рік (66 років у чоловіків і 75 – у жінок). За цим показником на початку 90-х рр. незалежна Україна посідала 52 місце серед країн світу.

Із початку 90-х рр. ХХ ст. в Україні розпочалася соціально-демографічна криза. Природній приріст населення у 1970 р. становив 300 тис. населення, то в 1991 р. населення скоротилося на 39,1 тис. чоловік. Стан і перспективи відтворення населення країни були критичними. Демографічна ситуація на поч. 90-х рр. характеризувалася рівнем смертності, що перевищував рівень народжуваності. Особливо зростала смертність чоловіків у працездатному віці, яка майже втричі була вища, ніж у жінок. Вперше за всю історію держави в перший рік незалежної України померло на 35 тис. чоловік більше, ніж народилося, тобто в країні почався процес депопуляції, оскільки в країні був вичерпаний потенціал демографічного зростання (у 1992 р. – смертність перевищувала народжуваність на 100 тис. чол., у 1993 р. – на 110 тис.) [4, с. 3].

Для досліджуваного періоду характерне зменшення шлюбів та зміна сімейних орієнтирів у молодих сім'ях. Знижується рівень народжуваності: якщо раніше багатодітність було поширеним явищем, то з початку 90-х рр. ХХ ст. для української родини це вже було не пріоритетними. Зростає кількість пар,

що не мали дітей за станом здоров'я або ж народжували лише одну, і як результат – погана демографія в Україні. Це було зумовлено насамперед фізіологічними особливостями молоді, яка відчула на собі вплив екології, а також соціально-економічними факторами.

Реальні можливості галузі медицини та охорони здоров'я відставали від потреб населення у медичній допомозі. Радянські засади в системі охорони здоров'я, на яких була побудована система медичної допомоги в Україні, вичерпала себе і потребувала суттєвої корекції. Криза, що охопила економіку (1991-1993 рр.), розрив міждержавних і господарських зв'язків, блокування взаєморозрахунків з країнами СНД негативно позначилися на забезпеченні медичних закладів.

Отже, соціальні перетворення на початку непростого шляху економічних реформ в Україні ще не були пріоритетними, а соціальна політика – помилковою і недосконалою. Україна переживала небувалу за рівнем економічну кризу, соціальна сфера деградувала, посилювалося зубожіння населення. Українська влада у промовах, доповідях проголошувала гасла про посилення ролі соціального, людського капіталу та завдання з поліпшення якості життя населення. Зусилля урядів у перші роки становлення України в основному були спрямовані на зупинення спаду в економічній сфері й недопущення зниження рівня життя населення, але вони не призвели до швидкого результату. Українці у своїй переважній більшості були незадоволені своїм соціально-економічним становищем, існував розрив між декларованими цілями та реальною державною соціальною політикою.

Список використаних джерел

1. *Вінниччина* (Вінниця). 1991, 16 листопада.
2. *Урядовий кур'єр*. (Київ) 1994, 13 жовтня.
3. *Урядовий кур'єр*. (Київ) 1992, 18 грудня.
4. *Ваше здоров'я*. (Київ) 1994. 8 грудня.

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ КОНФЛІКТ У КОНТЕКСТІ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО ПРОТИСТОЯННЯ

Дмитро ЛЕОЩЕНКО

старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та мовної підготовки КЗВО «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, кандидат філософських наук

Відома стаття С. Хантінгтона «Зіткнення цивілізацій?», яка, за словами самого автора, була спробою висунення гіпотези, про що свідчить знак питання у заголовку, з'явилася на початку 90-х рр. минулого століття. А кількома роками пізніше (1996) вийшла з друку вже монографія згаданого автора «Зіткнення цивілізацій і зміна світового порядку». Як бачимо, у назві знак питання вже відсутній. Таким чином, автор (який був, до речі, директором Центру міжнародних відносин США), якби повертається до поставленого питання, але вже у вигляді відповіді.

Характеризуючи модель майбутнього конфлікту, С. Хантінгтон стверджує, що «найбільш значущі конфлікти глобальної політики будуть розгортатися між націями і групами, що належать до різних цивілізацій. Зіткнення цивілізацій стане домінуючим фактором світової політики. Лінії розлому між цивілізаціями – це і є лінії майбутніх фронтів. Прийдешній конфлікт між цивілізаціями – завершальна фаза еволюції глобальних конфліктів в сучасному світі» [4, с. 22]. Згадані лінії розлому проходять по кордонах цивілізацій, яких за С. Хантінгтоном – дев'ять і саме на таких «лініях розлому» можливий новий глобальний конфлікт, вважає автор: «Наступна світова війна, якщо вона розпочнеться, буде війною між цивілізаціями» [4, с. 39].

Зазначена концепція отримала нове життя на тлі сучасних подій. Наприклад, автори монографії «Цивілізаційна ідентичність українства: історія і сучасність» вважають, що можливість тривалого миру між цивілізаціями є

малоймовірною і закінчення однієї війни («гарячої» чи «холодної» – все одно) створює передумови для початку наступної [3, с. 98].

На окрему увагу заслуговує те, що С. Хантінгтон звернув увагу на цивілізаційну «розколотість» України як результат культурного поділу Європи між західним християнством, з одного боку, і православним християнством та ісламом, з іншого: «Ця лінія проходить уздовж того, що зараз є кордоном між Фінляндією та Росією та між країнами Балтії та Росією, через Білорусь та Україну, відокремлюючи більш католицьку Західну Україну від православної Східної України» [4, с. 30].

Цивілізаційний підхід як методологія історичного дослідження, на жаль, не позбавлений певних недоліків, що проявляється насамперед у відсутності єдності думок щодо концептуальних питань. Вже загальний огляд спадку таких класиків цивілізаційного підходу, як М. Данилевський, О. Шпенглер, К. Ясперс та А. Дж. Тойнбі дозволяє стверджувати, що він не має чіткої наукової оформленості. На жаль, напрацювання С. Хантінгтона, С. Кримського, Ю. Павленка та інших дослідників, що продовжували плідно працювати у зазначеній галузі, не позбавили до кінця цивілізаційний підхід його недоліків, серед яких традиційно позначають невизначеність критеріїв ступеня розвиненості тієї чи іншої цивілізації та відсутність чіткої типологізації цивілізацій. Але останнє легко долається шляхом спрощення, яке в даному разі є цілком виправданим. На нашу думку, сучасний цивілізаційний конфлікт достатньо адекватно характеризується, умовно кажучи, двоїстою (дуальною) моделлю протистояння Заходу (цивілізацій західного типу) і Сходу (цивілізацій східного типу). Кінець-кінцем і С. Хантінгтон, який виділяє дев'ять цивілізацій, також доходить висновку, що після завершення холодної війни у міжнародній політиці «її центральним елементом стає взаємодія між Заходом і незахідними цивілізаціями» [4, с. 23].

Розподіл по зазначених двох групах, який здійснюється за основними характерними ознаками, для зручності можна надати у вигляді порівняльної таблиці (таблиця 1).

На нашу думку, відмінності цивілізацій східного і західного типів зумовлюються, перш за все, співвідношенням двох складових світогляду, а саме – домінуванням відповідно: колективістської та індивідуалістичної, які завжди діалектично співіснують у структурі світогляду.

Таблиця 1

Характеристика цивілізаційних типів за їхніми характерними рисами

показник (характерні риси)	Цивілізаційний тип	
	цивілізації «східного» («традиційного» або «консервативного») типу	цивілізації «західного» («прогресуючого») типу
1	2	3
тип розвитку	<i>інноваційний</i> , що передбачає гідну самореалізацію людини, вільне продукування ідей та їх втілення без примусу та репресивності	<i>мобілізаційний</i> , що означає спуск «згори» планів і стратегій, репресивність щодо тих, хто виявляє незгоду чи бодай намагається дискутувати
ступінь індивідуальної свободи	підпорядкування інтересів особистості інтересам колективу, тісний зв'язок індивіда зі своїм соціальним середовищем	високий ступінь індивідуальної свободи і широкі права особистості, відносно низька залежність особистості від соціального походження
характер державної влади	деспотичний, високий ступінь централізованого державного контролю над суспільством, що найчастіше виявляються у формі авторитаризму чи тоталітаризму	демократичний, дотримання принципу розподілу влади, державний контроль над суспільством не носить постійного і всеосяжного характеру

Відповідаючи на питання «Що робить Захід Заходом?», вже згадуваний С. Хантінгтон влучно зазначає: «Індивідуалізм. Багато... особливостей західної цивілізації зіграли свою роль у розвитку індивідуалізму та зародження традиції особистих прав та свобод, які теж є її характерними рисами. Індивідуалізм існував уже у XIV та XV століттях, а до XVII століття право на особистий вибір... було в Європі загально визнаним... Індивідуалізм залишається

характерною особливістю Заходу і у ХХ столітті... Від інших цивілізацій сьогоднішній Захід відрізняє й відстоювання ідеї свободи особи» [2]. Цю думку поділяють і С. Пирожков та Н. Хамітов, які, характеризуючи ключові ментальні особливості й, відповідно, основоположні цінності західної цивілізації, стверджують: «Головною цінністю західного шляху буття є особистість та її свобода. Ідея свободи особистості витікає із самої сутності християнського світовідношення, і будь-яка християнська культура приймає і підтримує її» [1, с. 108-109].

На наше переконання, українське суспільство практично за всіма ознаками відноситься до західного типу цивілізацій, а його цивілізаційна самоідентифікація відбувається нажалі в ході жорсткого міжцивілізаційного протистояння: «...будь-яка форма ідентичності, зокрема, і цивілізаційна, усвідомлюється особливо гостро в ситуації кризи, викликаній вторгненням ззовні чужої цивілізації. Війна Росії проти України тому наглядний приклад» [3, с. 94].

Список використаних джерел

1. Пирожков С., Хамітов Н. Цивілізаційна суб'єктність України: від потенцій до нового світогляду і буття людини. Київ : Наукова думка. 2020. 255 с. URL: https://cgo.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/Monogr_Pyrozhkov.pdf
2. Семюел Ф. Гантінгтон. Зіткнення цивілізацій та межа світу. *Незалежний культурологічний часопис «І»: Україна-Польща. роль та місце у європейській інтеграції*. 1998. № 14. URL: <https://www.ji.lviv.ua/n14texts/hanting.htm#p4>
3. Цивілізаційна ідентичність українства: історія і сучасність / авт. кол. О. Рафальський (керівник), Я. Калакура (науковий редактор), О. Калакура, М. Юрій. Київ : ІПіЕнД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2022. 512 с. URL: <https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2022/05/Tsyvilizatsijna-identychnist-ukrainstva..pdf>
4. Samuel P. Huntington. The Clash of Civilizations? *Foreign Affairs*. Summer 1993. Vol. 72, No. 3. P. 22–49. URL: <https://unihouse.anu.edu.au/wp-content/uploads/2017/04/Huntington-1993-Clash-of-Civilizations.pdf>

ПОЛІТИЧНІ РЕПРЕСІЇ В СРСР ЯК ЗАСІБ БОРОТЬБИ З УКРАЇНСЬКОЮ ІДЕНТИЧНІСТЮ

Андрій ЛИМАР

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри
міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Проблема політичних репресій радянського періоду історії України, спрямованих на ліквідацію національної ідентичності українців, залишається актуальною у наші часи. Теза про «єдиний народ» росіян і українців, спільну історію є невід'ємною складовою сучасної російської антиукраїнської пропаганди, ідеологічним підґрунтям російської агресії, органічним продовженням радянської асиміляторської національної політики.

Серед російських науковців все більшу популярність набирає точка зору щодо незначних масштабів радянських політичних репресій, спроби довести думку про послаблення переслідувань «інакомислячих» наприкінці існування СРСР, перенести акцент на соціально-економічні причини масового терору, старанно уникаючи навіть самої згадки про їх національні передумови, викликані намаганням знищити національне відродження українського народу, яке стало прямим наслідком української революції 1917 - 2021 рр.

Національна ідентичність – це політична категорія, що формує співтовариство людей, за допомогою якої нація усвідомлює спільність цілей та засобів їх досягнення. Конструювання національної ідентичності проходить у своєму становленні ряд етапів: усвідомлення своєї приналежності до спільності; формування політичної культури, національної відкритості; створення загальнонаціональних цінностей, національної ідеї, що консолідує націю; національна державна цілісність і єдність країни.

На розмивання і подальшу ліквідацію національної ідентичності української політичної нації і була спрямована вся репресивна політика

радянської влади на всіх етапах її існування. Свого піку ця політика сягає саме у період 30- рр. ХХ ст.

Каральні заходи, застосовувані державними органами у СРСР, використовувалися для створення суспільства, керованого системою на основі страху. Тому репресії мали носити масштабний характер, тільки широкомасштабними репресіями можна було спробувати налякати українське суспільство. Тільки такі дії могли вселяти жах, зламати волю до спротиву. Це по-перше. По-друге, ніхто не був застрахований від репресивних заходів. Жодні посади, ніякі заслуги, жодний «імунітет» (вік, стать, стан здоров'я тощо) не спрацьовували як захист від репресивного механізму. По-третє, репресії не були покаранням за скоєні дії. Вони могли носити і превентивний характер. Суспільство, людина не знали, що буде використано як привід для чергового витка репресій, невинуватість не ставала презумпцією, гарантом недоторканності особистості. Це означало, що ніхто і за жодних обставин не відчував себе в безпеці. Система не захищала людину, система (елементом, гвинтиком якої була сама людина) ставала найнебезпечнішою і непередбачуваною силою. Дія (або бездіяльність) не порівнювалося зі ступенем покарання. Усе це разом і сприяло створенню «нового» керованого суспільства з «новою історичною спільнотою – радянським народом», позбавленим будь-яких національних елементів.

Крім цього, репресії в радянській державі були основним методом боротьби за владу, що призводило на шлях фізичного знищення не лише реальних, а й потенційних (або передбачуваних) суперників та противників.

Репресивна політика дозволяла, без додаткових капіталовкладень, переселяти великі людські маси в малонаселені райони країни, розширюючи систему виправно-трудова таборів, використовуючи дармову працю, вирішувати великі соціально-економічні завдання. Такі, наприклад, як масштабне промислове будівництво, освоєння нових територій, забезпечення трудовими ресурсами малонаселених районів країни.

Репресії в Україні в радянський період здійснювалися поетапно, відповідаючи основним напрямом соціально-економічної та національної політики партії та держави. Аналізуючи репресивну політику в радянський період, можна виділити, на наш погляд, сім основних етапів масштабних репресій, які мали масовий характер і зачіпали не окремих індивідів, а цілі категорії населення за певною національною приналежністю, відповідним інтелектуальним, соціальним, майновим станом.

Перший етап – репресії, що здійснювалися фактично з перших днів захоплення влади більшовиками, з жовтня 1917 до середини 1920-х років, стосовно національної інтелігенції, пов'язаної з діяльністю національних партій.

Саме в цей період владі вдалося ізолювати чи дистанціювати від суспільства, позбавити впливу найосвіченішу, політично зрілу та активну частину українського суспільства – еліту національної інтелігенції. Причому механізм цього «суспільно-політичного остракізму» мав для всіх репресій один алгоритм. Спочатку представників національної еліти «видавлювали» з влади, вони були змушені піти у сферу культури, освіти, науки (викладання у вузах, робота в газетах та журналах, наукова робота в дослідних інститутах тощо). Через кілька років влада розуміла, що зміна сфери діяльності національної інтелігенції (з політичної на сферу культури) не вплинула на спосіб думки, на свободу думки. Тоді застосовувався наступний крок щодо ізоляції, «видавлювання» із соціального середовища – домашній арешт, посилення, ув'язнення. До середини 1920-х років стара національна інтелігенція, що мала в першій чверті ХХ століття найбільший вплив на умови і настрої українського суспільства, виявилася поза ним.

Другий етап кінець 20 – початок 30-х рр. – репресії української комуністичної партійно-радянської еліти – «старих» більшовиків, які встановлювали радянську владу в Україні, та комуністів «молодого покоління», представників «нової хвилі» радянської національної інтелігенції. Ці

переслідування поєднувалися з репресіями по відношенню до заможного селянства в період насильницької суцільної колективізації, що призвели до Голодомору, що призвело до демографічного зменшення населення України майже на 7 млн. осіб. Масштабність цього «класового тиску» дозволяла робити висновок, що держава вже має дуже сильний репресивний апарат.

Третій етап – репресії інженерно-технічних працівників та робітників на промислових підприємствах за обвинуваченням у «саботажі та підривній роботі» у 1930-ті роки (справа Трудової селянської партії, політичний процес Промислової партії, справа «харківського центру» шкідників, Союзу визволення України та ін. На цьому етапі зазнавали репресій самостійно мислячі представники технічної інтелігенції, інженерно-технічних працівників, робітники України.

Четвертий етап – репресії у 1937-1938 рр. як пік та логічне завершення всіх попередніх хвиль репресій – фізичне знищення всіх, хто опинився в будь-якій опозиції до влади чи випадково потрапив під «пресинг» репресивного механізму. На даному етапі всі, хто потрапив під репресії на попередніх етапах, але залишився живим, були репресовані вдруге, але вже тепер із «розстрільною статтею».

П'ятий етап – репресії з кінця 1930-х – до кінця 1940-х років, пов'язані з масовою депортацією окремих народів або їх частин: українців західних регіонів України, кримських татар та ін. Сотні тисяч людей виселялися з районів проживання за 24 години за огульним обвинуваченням, десятки тисяч з них помирали під час депортації.

Шостий етап – репресії з кінця 1940-х до середини 1950-х років щодо всіх верств населення – військовослужбовців, які потрапили в полон, селянства, робітників, інтелігенції тощо, пов'язані з посиленням сталінського режиму у післявоєнний період.

Сьомий етап – репресії з середини 1950-х – до початку 1990-х по відношенню до всіх «інакодумців» – представників української творчої

інтелігенції, вчених, партійно-радянської еліти та інших соціальних верств. На даному етапі змінюються методи репресій: замість розстрілів – тюремні ув'язнення, примусове лікування в психіатричних клініках, висилання з СРСР тощо.

Для всіх етапів репресій характерна низка загальних моментів. На початковому етапі їх здійснення велася інтенсивна політична та ідеологічна підготовка – обґрунтування проведених масових репресій, пов'язане з механізмом впливу на суспільну свідомість, адже під «пресом» системи опинялися добре відомі люди, які часто мали величезний авторитет серед населення України. Під репресивний механізм потрапляли, як правило, найвидатніші, ініціативні українці, які мали національну свідомість, здатні відстоювати свою думку. Тобто, достатньо було не вписуватися в шаблон поведінки та мислення, позначеного системою, і репресій було не уникнути. Чим видатнішою була постать потенційного «опонента» влади, тим більш абсурдні звинувачення висувалися проти нього.

Змінювалися форми та методи репресивних заходів залежно від соціально-політичної ситуації. Якщо в першій половині 1920-х років ще існувала бодай якась свобода полеміки, можливість дискусій, обміну думками (репресивні заходи в цей період – «витіснення» з партійних та державних структур, ізоляція, позбавлення політичних та цивільних прав тощо), то до кінця 1920-х років, на момент «великого сталінського перелому», склалася обстановка нетерпимості до будь-якої форми та ступеня інакомислення та опозиції, відповідно посилювалися і репресивні заходи. Ворогів шукали серед «чужих партії та народу елементів». Ці «елементи» знаходили насамперед у самій партії, у лавах української інтелігенції та всіх інших верств українського суспільства.

Усі наведені вище факти дозволяють констатувати, що радянський тоталітарний режим обрав одним із найбільш «ефективних» методів боротьби з українською національною ідентичністю масові репресії. Тоталітарний режим із

моменту захоплення влади під гучні гасла творення «нового світу» форсовано «будував» нове суспільство та систему, здатну керувати цим суспільством, засновану на системі переслідувань української спільноти. Репресивна державна політика намагалася контролювати думки та почуття своїх громадян, так само дієво, як контролювала їхні вчинки, мала на меті ліквідувати загрози самому існуванню колоніальної радянської імперії шляхом придушення національної самосвідомості українців.

ПЕРЕБУВАННЯ СЕРБСЬКОЇ 2-Ї ДОБРОВОЛЬЧОЇ ДИВІЗІЇ НА ТЕРИТОРІЇ КАТЕРИНОСЛАВСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ ПРОТЯГОМ ГРУДНЯ- СЕРПНЯ 1917 Р.

Віталій СОЛОВЙОВ

старший науковий співробітник відділу Історії України 1917-1945 рр. КЗК
«Дніпропетровського національного музею імені Д. І. Яворницького» ДОР,
кандидат історичних наук

Повномасштабне вторгнення Російської федерації в Україну в 2022 році, агресія Ірану проти Ізраїлю в 2023 р., нездатність міжнародних інституцій не тільки запобігти подальшій агресії нападника, а й навіть дати об'єктивну правову оцінку діям нападника, ясно демонструє, що сучасний нам світовий порядок знаходиться у стані кризи. На думку багатьох політиків, політологів, істориків світ, або уже знаходиться у початковій стадії третьої світової війни, або поступово наближується до її початку. Звісно, що такі бурхливі і трагічні події підвищують увагу громадськості та дослідників і до подій минулих світових криз, насамперед це події Першої та Другої світових воєн.

Предметом нашого дослідження є перебування 2-ї Сербської Добровольчої Дивізії на теренах Катеринославщини у період Першої світової війни. Актуальність цієї теми щодо сучасності зумовлена тим, що доля Сербського Добровольчого Корпуса (далі – СДК) наочно демонструє всю згубність і марність імперської політики, направленої на силове конструювання державних утворень та об'єднань, заснованих на ідеї неповноцінності та

штучності деяких народів. Просування сербською та російською владою ідеї утворення Південнослов'янської держави (Югославії), ігнорування можливості існування хорватського та словенського народів окремо від сербського призвело до трагічних подій та закономірному провалу такої політики у часи Першої світової війни.

Історія СДК наочно розвінчує міфи уже сучасної російської пропаганди про «невиправдану агресію» Північноатлантичного альянсу проти Югославії у 1999 р. та штучність події 1991 – 1993 рр., інспірованих Заходом, що призвели до проголошення незалежності Хорватії, Словенії, Македонії, Боснії та Герцеговини. Насправді, як свідчить історія СДК, проблеми у стосунках між південнослов'янськими народами існували протягом тривалого часу, а сама ідея утворення єдиної Південнослов'янської держави була хибною. Такої точки зору дотримується і сучасний російський дослідник Вишняков Я. В. [3, с. 29]. Однак сучасна російська влада в своїх зовнішньополітичних діях, мотивується лише власним світобаченням, або ідеями тих російських істориків та політологів, чиї погляди збігаються з поглядами російської еліти.

Під час Першої світової війни Царська Росія через величезні втрати в живій силі зіткнулася з дефіцитом особового складу уже в 1915 р., тому саме в цей час виникає ідея формування військових підрозділів з військовополонених австро-угорської армії: чехословацьких, польських та сербських, а пізніше румунських [12, с. 8-10]. Припускали, що кадри цих підрозділів у подальшому вже по закінченню війни могли бути використані для просування російських політичних інтересів. Не виключенням був СДК, формування якого було розпочато в Одесі в 1915 р. [8, с. 82-83].

Корпус мав двійне підпорядкування Військовому керівництву Сербії, що стосується організаційних питань, правил служби тощо, а в оперативно-військовому плані безпосередньо російському командуванню [12, с. 15]. Переважна більшість офіцерів середньої ланки та всі командири батальйонів, полків, дивізій були кадрові офіцери сербської армії [2, с. 443-444]. Планували,

що корпус у подальшому буде включено безпосередньо до складу сербської армії. Проте слід відзначити, що оскільки Росія була ініціатором та підписантом Гаазької конвенції та декларації 1898 та 1907 рр., у положеннях, які регулювали статус і права військовополонених, вступ у корпус військовополонених міг бути суто добровільним. Однак на практиці частина сербських офіцерів та начштабу корпусу полковником Кушановичем, прагнучи збільшити чисельність особового складу, нехтували міжнародними нормами і вербували військовополонених у корпус насильницькими методами: погрозами, побиттям і т. ін. [12, с. 33]. Про що, звісно, прекрасно знало російське командування. Особливо насильницькій підхід із набору «добровольців» із військовополонених стосувався полків 2-ї дивізії.

Окрім цього, в корпусі активно просувалася ідея єдиної Південнослов'янської держави (із Сербією на чолі), в той час коли значна частина хорватів та словенців не підтримували та інколи у відкритій формі виступали проти цього, тим самим провокуючи насильство по відношенню до себе з боку прибічників єдиної держави [1, с. 238]. Все це негативно відобразилося на боєздатності сербських частин. Так, 1-а дивізія, що брала участь в боях у Добруджі у 1916 р., зазнала великих втрат, почалося збурення її підрозділів [10, 11, 14]. У результаті російським командуванням було вирішено розпочати реорганізацію корпусу, причому 2-у дивізію було вирішено відвести у глибокий тил в район м. Олександрівськ (м. Запоріжжя), 1-а дивізія залишалась у межах Румунського фронту (штаб м. Одеса) [4, с. 4-10].

Наприкінці грудня 1916 р. 2-а сербська дивізія розпочала свою передислокацію. На той час кількість особового складу дивізії дорівнювала 12500 чол. [4, арк. 12 зв.]. Звичайно, невелике губернське місто не могло вмістити таку кількість військових. Тому безпосередньо в м. Олександрівськ розташувався штаб та декілька тилових підрозділів: госпіталь, пекарня, обозні частини; усього близько 1600 солдатів та 40 офіцерів [4, арк. 11]. Для їх розміщення владою міста було реквізовано все доступне житло: готелі «Росія»,

«Метрополь», «Велика Московська», «Меблеві комнати Гершовича» та ін.; десь близько 800 рядових було розселено по помешканням містянам, по 2-3 чол. на родину [5, арк. 36]. Міська влада компенсувала усі можливі збитки від проживання іноземних військ, оплачувала винайм помешкання та надання усіх необхідних послуг постояльцям: електрики, водопроводу, дров та асенізаторських послуг [5, арк. 44-53].

Проживання в малознайомих умовах, незнання місцевих звичаїв і правил, нерозуміння мови та інколи не зовсім добровільне перебування у лавах корпусу, приводили до конфліктів між місцевим населенням і сербськими військовими [6, арк. 11, 15], але принаймні в місті Олександрівськ це не виходило за межі невеликих побутових конфліктів. Зовсім іншою картина була у місцях розміщення сербських військ у межах Олександрівського повіту [7, арк. 34-40]. Скарги на дії сербських військових на ім'я губернського правління та штабу Одеського військового округу надходили регулярно. Вже 17 квітня 1917 р. Голова Олександрівського з'їзду Катеринославської губернії прохав військове керівництво про негайне роззброєння сербських підрозділів, так як «небачені для нашої армії (російської – С.В.) заходи з наведення порядку: побиття батогами, приковування до стовпу, не призводять до бажаного результату» [12, арк. 38]. Отже, сподівання російського і сербського військового керівництва, що відведення в тил позитивно вплине на боєздатність СДК та сприятиме просуванню пансербських ідей, не виправдались.

Зрештою, всупереч уже сербській позиції, штаб Одеського військового округу розпочинає реорганізацію сербських частин у такий спосіб, щоб там залишились лише ті вояки, які підтримують ідею утворення Південнослов'янської держави та готові воювати на боці Сербії, у тому числі і поза межами Східного фронту [12, арк. 49, 245]. При чому всі, хто відмовлявся, могли покинути корпус, і їм повертався статус військовополонених. Це призвело до великого відтоку вояків: з чисельності корпусу в 40 тис. чол. до середини осені 1917 р. залишилось приблизно половина [3, с. 29].

У серпні 1917 р. розпочалося виведення частин 2-ї дивізії з Олександрівського повіту і з м. Олександрівськ на Румунський фронт [4, арк. 245]. Згодом ця дивізія напередодні Жовтневого перевороту була перекинута на Салонікській фронт та увійшла до складу сербської армії. Що стосується 1-ї дивізії, то фактично вона припинила своє існування під час революційних подій осені 1917 р. [9, с. 34]. При чому окремі її підрозділи брали участь у збройній боротьбі за різні сторони конфлікту: білогвардійців та більшовиків.

Список використаних джерел

1. Вишняков Я. В. На пути к Югославии: к вопросу о сербско-хорватских отношениях в Сербском Добровольческом Корпусе. *Вестник Нижегородского университета*, 2014. С. 231-238.
2. Вишняков Я. В. Армия без государства Сербский Добровольческий Корпус в России 1916-1917 гг. //Русский сборник XVIII. Москва, 2016. С. 443-488.
3. Вишняков Я. В. Сербь в русской армии в годы Первой мировой войны. *Славяноведение*, 2017. № 3. С. 15-29.
4. Державний архів Запорізької області (далі – ДАЗО). Ф. 24. Оп. 1. Спр. 1230. Документи про розквартирування 2-ї Сербської добровольчої дивізії в м. Олександрівськ. 1916-1917. 300 арк.
5. ДАЗО. Ф. 24. Оп. 1. Спр. 2125. Документи про грошові витрати на розквартирування 2-ї Сербської добровольчої дивізії в м. Олександрівськ. 1917. 237 арк.
6. ДАЗО. Ф. 24. Оп. 7. Спр. 55. Переписка про розквартирування в м. Олександрівськ частин 2-ї Сербської добровольчої дивізії та її утримання. 1917. 68 арк.
7. ДАЗО. Ф. 24. Оп. 7. Спр. 274. Журнал Олександрівського повітового розпорядчого комітету та переписка про розквартирування частин 2-ї Сербської добровольчої дивізії. 1917. 368 арк.
8. Захаров А. М. Создание 1-й Сербской Добровольческой Дивизии на юге России в 1916 году. *Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики*, 2011. № 5: в 4-х ч. Ч II. С. 82-86.
9. Захаров А. М. Солдатские советы в Сербском Добровольческом Корпусе в России весной 1917 г. *Историческая и социально-образовательная мысль*, 2012. № 4. С. 30-34.
10. Каширин В. Б. Поход в Добруджанскую степ: эволюция замысла, планирование и подготовка экспедиции русских войск за Дунай 1916 г. *Studia Balkanica*, 2010. С. 139-179.

11. Ненадович Д. М. Два јуриша на закључу прве битке у Добруци. Београд, 1933. 46 с.
12. Російський державний військо-історичний архів (далі – РДВІА). Ф. 2003. Оп. 1. Спр. 686. Справа Сербської добровольчої дивізії: переписка о подіях що відбулися у корпусі сербських добровольців, проханнях про заміну місця служби, переформування частин. 1917. 459 арк.
13. Тошев С. Дѣствията на III армия въ Добруджа презъ 1916 година. София, 1921. 322 с.
14. Југословенски добровольчки корпус у Русији. Београд, 1954. 197 с.

ВІЙСЬКОВА ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ОЗБРОЄННЯ ЧОРНИХ КЛОБУКІВ

Сергій СОСНОВСЬКИЙ

науковий співробітник відділу археології комунального закладу культури
«Діпропетровський національний історичний музей імені Дмитра Івановича
Яворницького» Дніпропетровської обласної ради

Починаючи з XII століття і до вторгнення монголів на початку XIII століття, на південному кордоні Київського князівства виникає союз кочових племен відомий із літописів як чорні клобуки. Цей союз складався з васально залежних від київського князя, кочовиків які несли військову службу на кордоні із причорноморським степом. Їх ядром були племена печенігів та торків, берендеїв. Проживали клобуки в Пороссі і займали там тешню оборону лінію.

У середині XI століття племена половців, вторглись у причорноморські степи і розбили, ослаблених війнами з Візантією та Руссю, печенігів і торків. Частина тих, хто вцілів і не були перетворенні на рабів, підкорилися половцям і влились в їх союз орд. Однак доля підкорених кочівників була тяжкою – найкращі пасовища забрали половці, до того ж, які вимагали абсолютною покірності і участі у воєнних походах.

Друга частина, яка не захотіла підкорятись, мала лише один вихід – відкочувати під захист сусідніх держав, у заміні пропонуючи свою службу в прикордонних регіонах. Як зазначалось вище, політика розселення кочовиків для захисту прикордонних регіонів була не нова. Загроза осілим народам, зі

сторони половців та їх ворожнеча з печенігами та торками, лише сприяли даній політиці. Після ряду вдалих походів київських князів проти половців на початку XII століття, частина підкорених племен підняла бунт і згідно з літописами в 1136 році відбувся бій між торками, печенігами та половцями на річці Дон. Повсталі програли і почали відступати під захист Русі.

На Русі кочівники зберегли значну автономію та традиційний спосіб життя. З часом місце проживання клобуків виділилось в окрему волость у складі київського князівства з центром у Торчеську. Основу чорноклобуцького союзу склали племена торків (гузів), печенігів, берендеїв. Нові території мали плодючі землі та багато водоймищ, що робило неможливим кочовий спосіб життя, тому кочівники перейшли до осілого способу життя зі збереженням розвиненого пасовищного скотарства. Ці риси характерні для третьої стадії кочування [4, с. 16]. Частина кочівників осіла в містах Поросся, але домінуючим населенням у містах залишалися слов'яни. Із переходом на новий тип господарства, а також торговий обмін із Русю, остаточно розпадається родоплемінний стрій, із подальшим розшаруванням населення. Виділяється аристократія, яка володіла великими стадами, якій служили менш заможні кочівники як пастухи та слуги.

Це призвело і до змін у військовій організації та структурі кочівників. Замість племінних загонів, які представляли собою територіальне ополчення, приходять загони окремих родів та аристократів. Ядро таких загонів складали воїни які несли постійну службу у одного із аристократів і представляли собою особисту гвардію. Фактично у клобуків з'явився свій аналог дружини Давньої Русі. Колишнє племінне ополчення нікуди не поділось і трансформувалося в ополчення, яке аристократи збирали для підсилення своїх військ.

Головною військовою силою клобуків була легка кавалерія. Швидкі та мобільні загони клобуків використовувалися київськими князями для розвідки та як ар'єргард, який мав зав'язати сутичку з ворогом та виснажити його, або заманити в засідку. Також загони клобуків були не замінні при переслідуванні

відступаючого з поля бою, або після рейду, ворога. Клобуки були зобов'язані брати участь у військових походах князя, захищати кордони від набігів кочівників або зазіхань інших князів, відправлялись у рейди до степу за наказом князя. За це, окрім виділення землі в Пороссі, клобуки отримували змогу збирати трофеї та захоплювати полонених із метою отримання викупу. Також клобукам дозволялось самостійно робити рейди в степ на кочівля половців. Для надання «законності» в очах еліт Русі і Києва, очолювати клобуків в їх рейдах завжди мав молодий князь або воєвода.

Для реалізації своїх можливостей клобуки мали відповідне спорядження. Головним озброєнням, кожного вершника як і раніше, залишався лук, яким користувались як воїни, так і прості пастухи. Для ближнього бою використовувались шаблі та списи. Із захисного спорядження популярною була кольчуга, шоломи з лічиною, щити не використовувались, але такий захист був доступний заможним аристократам та їх воїнам. Простим вершникам доводилось обходитись шкіряним захистом або взагалі без нього. Розглянемо більш детально кожен елемент спорядження, а також методи його використання.

Клобуки використовували композитний лук, який окрім військової ролі відіграв важливу господарську та культову роль у житті кочівників. Головна тактика конних лучників не відрізнялася від їх піших колег і полягала в неперервному обстрілі ворога з лука, великою кількістю стріл. Головною перевагою, перед пішим воїном, ставала маневреність.

Як засіб боротьби шабля характеризується рядом особливих властивостей. Завдяки вигину своєї смуги та нахилу рукояті у бік леза, шабля має ріжучу дію, що рубає. Удар має круговий характер, він виходить ковзним і захоплює велику поверхню тіла. Застосування шаблі потребує стійкості воїна (у сідлі та стременах) і представляє йому велику маневреність у рухах, що дозволяє далі і вірніше досягати супротивника. Швидкість бою може бути дуже високою, при цьому цілеспрямованість ударів і вражаючі якості зброї тільки

підвищуються [1, с. 61-62]. Впродовж X-XI століття шаблі як і мечі виготовлялися методом багатошарової сварки залізних та сталевих пластин, тому в цей період це була статусна зброя, яка прикрашалася золотом та сріблом. Однак у XII-XIII століттях зброярі переходять до наварювання на залізну основу сталевих пластин, що зробило цей вид зброї більш доступним. Також слід відмітити, що шаблі цього періоду більш однотипні і аналогічні тим, що виробляли на Русі, що свідчить про їх походження з найближчих до клобуків руських центрів.

Кольчуги представляли собою короткі сорочки в довжину 70-90 см, а в ширину 50-60 см, стоячого коміру не було, як і довгих рукавів та поножів, із часом з'явилися лише кольчужні чулки. Подол на відмінно віз західних кольчуг, не розширювався на низу. Плетися кольчуги з проволочених кілець, на виготовлення однієї кольчуги йшло в середньому 600 м залізного дроту і не менше 20 000 кілець [6, с. 64]. Вага кольчуги складала від 5 до 6 кг. Клобуки не рідко ховали своїх воїнів та аристократів у кольчугах, які з часом тверділи і були знайденні майже в цілому стані.

Голову заможних воїнів захищали шоломи. Два зразки шоломів, знайдених в Пороссі, були віднесені Кіричниковим А.М. до III типу. Даний тип шоломів відрізнявся тулією з циліндричним вінцем, що переходить у чотиригранну піраміду, увінчану шпилем. У передній частині вінця був прямокутний лицьовий виріз, тому шолом прикривав вуха та потилицю. Повна висота шолома досягала 25-30 см. Товщина металу складала близько 1,5 мм. Купол, ймовірно, складався з кількох частин, з'єднаних пайкою. На кожній грані піраміди робилося жолобчасте краплеподібне заглиблення [2, с. 28].

Список використаних джерел

1. Кирпичников А. Н. Древнерусское оружие. Выпуск 1. Доспех, комплекс боевых средств IX-XIII вв. Наука, 1971.
2. Кирпичников А. Н. Древнерусское оружие. Выпуск 3. Доспех, комплекс боевых средств IX—XIII вв. Наука, 1971.
3. Плетнёва С. А. Половцы. М.: Наука, 1990.

4. Плетнёва С. А. Кочевники южнорусских степей в эпоху средневековья (IV-XIII века): Учеб. пособие / С. А. Плетнёва; Институт археологии АН РФ. Воронеж: Изд-во Воронеж, гос. ун-та, 2003.
5. Расовский Д. А. О роли черных клобуков в истории Древней Руси. В кн.: Seminarium Kondakovianum. Т. 1. Praha, 1927.
6. Гордеев Н. В. Русский оборонительный доспех. В кн.: Гос. Оружейная палата московского Кремля. М., 1954
7. Толочко П. П. Кочевые народы степей и Киевская Русь.

МІСЬКИЙ ВИМІР ТРАГЕДІЇ ГОЛОДОМОРУ: СТЕРЕОТИПИ І ФАКТИ

Олександр СУХОМЛИН

в.о. директора Комунального закладу «Музей спротиву Голодомору»
Дніпровської міської ради,
доктор філософії зі спеціальності 032 «історія та археологія»

У масовій свідомості трагедія Голодомору небезпідставно асоціюється передусім із українським селом. Закріпленню цього стійкого образу у широких верствах суспільства сприяють, зокрема, фотографії (що фіксують моменти розкуркулення й конфіскації продовольства у селян), які традиційно поширюються ЗМІ з нагоди Дня пам'яті жертв Голодомору наприкінці листопада (а решту року, «за відсутністю медійного приводу», проблема геноциду українського народу, як правило, випадає з суспільної уваги).

Про місто як територію Голодомору у ЗМІ та шкільних підручниках згадують побічно (хоча широковідомі фотографії А. Вінербергера, якими часто ілюструють Голодомор, зроблені у Харкові) Таке несвідоме формування образу Голодомору суто як трагедії села не відображає масштабів, реального перебігу, а, отже, й характеру геноциду – вбивства голодом через свідому голодотворчу політику тодішньої більшовицької влади. Подекуди місто протиставляється селу. Справді, у містах не було режиму «чорної дошки» – знаряддя геноциду, що створювало у селах УРСР резервації з несумісними із життям умовами [5, с. 332], міські працівники радянських підприємств та установ мали продуктивні картки, їдальні, отримували зарплату, мали свободу пересування тощо. Однак

місто у 1932–1933 рр. не лише не було позбавлене реалій голоду, а й є територією, де розгорталася трагедія Голодомору.

Гострий продовольчий дефіцит, який настав у СРСР із запровадженням диференційованої системи розподілу продуктів харчування (карткова система), вже станом на весну 1932 р. у містах набув крайніх форм. Хліб і продукти харчування, навіть у незначних кількостях, стали поширеним об'єктом крадіжок. Як свідчать добові збірки міліції м. Дніпропетровська за лютий-березень 1932 р., інколи йшлося навіть про крадіжку з хлібного ларька шести хлібин (!), а загалом за ці два місяці до звітів потрапило 16 випадків крадіжок хліба та харчів із магазинів, складів їдалень, а також кілька випадків крадіжок продовольства з льохів приватних осіб. Окрім цього, мали місце випадки фальшування талонів на обіди, хлібних карток. Восени того ж року (вже діяла постанова ВЦВК і РНК СРСР 7 серпня 1932 р. «Про охорону майна державних підприємств, колгоспів та кооперації і про зміцнення суспільної (соціалістичної) власності» – «закон про п'ять колосків») фіксується більше крадіжок харчів і свійських тварин у приватних осіб, а не державної власності (з магазинів, хлібних кіосків) [2, арк. 18–100]. Йдеться лише про зафіксовані міліцією злочини.

У містах УРСР у 1932–1933 рр. документально фіксується смертність від голоду, а також масові поховання вбитих голодом. Одним із таких є Севастопольський цвинтар (нині парк), де у траншеях поблизу сучасного Лоцманського узвозу ховали «своїх» померлих Будинок попереднього ув'язнення та промколонія. У цих закладах утримувалися в'язні переважно з районів Дніпропетровської області. Умови утримання говорять самі за себе: за калорійності харчування 38 ккал і відсутності хліба наприкінці 1932 – в січні-лютому 1933 рр. лише у Дніпропетровській промколонії померло близько 700 осіб. У Радлікарні (згодом була більш відома як лікарня Червоного хреста або ж лікарня №1 на вул. Короленка) та у концентраційному бараці в кінці вул. Казанської (сьогодні кільце трамвайного маршруту №4) помирали

представники т. зв. «декласованого елементу» – затримані, зокрема, на Озерному базарі за дрібні крадіжки люди, переважно вихідці з сіл, які намагалися у місті знайти хоч якусь їжу. За лютий-квітень 1933 р. у бараці померло близько 1200 ув'язнених. Їх так само ховали у траншеях на території Севастопольського цвинтаря. Мали місце несвоєчасне поховання трупів, перевезення разом із трупами ще живих людей, а також випадки незасипання цих масових поховань землею, у зв'язку підвезенням нових трупів [4, с. 124–126]. Вочевидь, подібні ями, де масово ховали померлих від голоду як у закладах позбавлення волі, так і на вулицях міста, існували і на інших міських кладовищах.

Одним із символів Голодомору є крамниці Торгсину, які діяли переважно у містах (рідше – у селах-райцентрах, наприклад, Розівці Люксембурзького району Дніпропетровської області). Лише тут в умовах карткової системи можна було вільно купити продукти харчування, але не за радянські рублі, а за іноземну валюту (готівка та перекази з-за кордону), коштовні метали, згодом коштовне каміння. В надії отримати трохи борошна або крупи поставлені на межу голодної смерті люди несли в Торгсин родинні прикраси (в кого вони вціліли). Торгсин, поруч із експортом сільгоспродукції, передусім зерна (яке в цей час вилучалося в рамках хлібозаготівель), мав забезпечити надходження валюти для фінансування радянської прискореної індустріалізації. У розпал Голодомору у м. Дніпропетровську діяло 10 універмагів «Торгсин», а загалом в області – 27 (період квітня-серпня 1933 р.). Фактично, Торгсин – лише коліщатко радянської системи, спрямоване на викачку ресурсів населення. І у реаліях радянської дійсності початку 1930-х навіть члени сімей співробітників Торгсину не були убезпечені від голодної смерті [6, с. 120–123; 7, с. 57].

Міське населення теж потерпало від голоду. Вже 2 грудня 1932 р. рішенням Дніпропетровського обкому було зменшені норми хлібопостачання робітникам на 100–200 г. На практиці це означало, що робітники 3-го (найнижчого) списку отримували замість 400 г хліба – 200, а утриманці

службовців 3-го списку – лише 100 г хліба на день. Причому в березні 1933 р. М. Хатаєвич констатував, що реальні ресурси хліба не забезпечували можливості дотримуватися норм, встановлених ЦК, і норма для заводів 2-го списку була знижена до 100 г на добу. На рудниках Криворіжжя і заводах м. Дніпропетровська фіксувалися випадки опухання від голоду, «безбілковий набряк», «загальна слабкість». Купити продукти на базарі можливості фактично не було через високі ціни (13–15 карб. за 1 кг хліба при зарплаті некваліфікованого робітника у 150 карб.) [1, с. 38–39].

Смертність від голоду і в місті, і в селі була добре відома мешканцям міста, що вкотре підтверджує включеність міста у перебіг трагедії, і спростовує уявлення про місто як суцільну «оазу». Про це свідчать вислови робітників міських заводів, що були зафіксовані органами ДПУ восени 1933-го, перед річницею Жовтневого перевороту. Кадрові робітники скаржилися у приватних розмовах, що: «почекайте пару місяців – ми знову будемо голодувати» (Савкін В. М. завод ім. Петровського), та найбільш красномовним є вкрай відверте твердження невідомого майстра заводу ім. Комінтерна, яке наведу мовою оригіналу: «...рабочие никогда не забудут тех тысяч голодных и умирающих людей на наших глазах. Думали провести мировую революцию, а из этого ничего не вышло, только убили своих рабочих». А фразу робітника заводу ім. Артема, Г. Блохіна, про те, що «ці свята будуть веселіше травневих, бо тоді ми голодували» співробітники ДПУ віднесли до прикладів позитивних політичних настроїв населення (!), чим фактично підтвердили голодування міських робітників навесні 1933-го. На самому святкуванні 16-ї річниці революції 7 листопада 1933 р. невідомий містянин під час демонстрації сказав селянам, які розглядали новий трактор біля будівлі облвиконкому: «не хваліться, в цьому році вас більше помре» [3, арк. 71–73, 77].

Врешті, міста у період від 1930-х рр. до сьогодні увібрали в себе території колишніх приміських сіл, де свого часу мали місце події розкуркулення, примусової колективізації, хлібозаготівель, конфіскації в селян решток

продовольства 1932–1933 рр. Нині це – райони і житлові масиви м. Дніпро, трагічні сторінки історії яких ще належить дослідити.

Таким чином, міський вимір трагедії Голодомору потребує глибокого спеціального вивчення та належного висвітлення, оскільки розкриває реалії голодотворчої політики більшовицької влади та підкреслює загальнодержавний обсяг трагедії.

Список використаної літератури

1. Голодомор-геноцид 1932-1933 рр. у Дніпропетровській області: масштаби, наслідки: зб. документів / Автор вступної статті та упорядник Н. Р. Романець. Київ, 2020. 608 с.
2. Державний архів Дніпропетровської області (ДАДО). Ф. П-18. Оп. 1. Спр. 1057. 101 арк.
3. ДАДО. Ф. П-16. Оп. 1. Спр. 3045. 126 арк.
4. Лойк В. І., Кавун М. Е. Севастопольський парк міста Дніпропетровська – місце поховання жертв Голодомору 1932–1933 рр. *Придніпров'я: історико-краєзнавчі дослідження*. Випуск 5: спеціальний випуск, присвячений 75-річчю трагедії Голодомору 1932–1933 рр. в Україні. Дніпропетровськ, 2008. С. 123–138.
5. Папакін Г. «Чорні дошки»: антиселянські репресії (1932–1933) / відп. ред. Г. Боряк. Київ, 2013. 422 с.
6. Сухомлин О. Д. Дніпропетровська обласна контора «Торгсин»: організаційна структура (1932–1935). *«Історія Дніпровського Надпоріжжя»*: матеріали доповідей XIII Дніпропетровської обласної іст.-краєзн. конференції, 27–28 жовтня 2023 р. [Ел. видання]. Дніпро: Середняк Т. К., 2023. С. 120–123.
7. Шуйський І. В. Всеукраїнська система Торгсин на Харківщині: створення та функціонування (1931–1936). Дис. ... доктора філософії за спец. 032 – Історія та археологія. Запоріжжя, 2021. 248 с.

НОВІ НАДХОДЖЕННЯ ФІЛАТЕЛІЇ ДНІМ 2022–2023 РР., ПРИСВЯЧЕНІ ПОВНОМАСШТАБНІЙ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІЙ ВІЙНИ

Світлана ФОМЕНКО

науковий співробітник відділу фондів
КЗК «Дніпропетровський національний історичний
музей ім. Д. І. Яворницького» ДОР

У сучасній українській філателії актуальним питанням є відтворення нашого сьогодення. За воєнні 2022-2023 роки фонди Дніпропетровського

національного історичного музею ім. Д. І. Яворницького поповнилися декількома предметами філателії.

12 квітня 2022 р. «Укрпошта» ввела в обіг першу українську поштову марку в умовах воєнного стану – «Русській воєнний корабль, іді ... !», присвячену подіям 24 лютого 2022 р. на острові Зміїний. Автор – Борис Грох.

23 травня 2022 р. – було введено в обіг нову поштову марку, схожу на попередню – «Русській воєнний корабль ... ВСЬО!». Автор – Борис Грох.

У фондах ДНІМ зберігається конверт поштовий художній немаркований «Русській воєнний корабль ... ВСЬО!».

28 червня 2022 р. була введена в обіг наступна марка воєнного часу від «Укрпошти» – «Українська мрія». Автор – Софія Кравчук.

У фондах музею наразі зберігається аркуш марковий «Українська мрія» та конверт поштовий художній немаркований «Українська мрія».

«Укрпошта» запускає практику народних голосувань за ескізи та теми поштової продукції.

28 липня 2022 р. – введення в обіг марки «Доброго вечора, ми з України!». Автор – Анастасія Бондарець.

У фондах музею зберігається аркуш марковий «Доброго вечора, ми з України!».

24 серпня 2022 р. – випуск поштового блоку «Вільні. Незламні. Непереможні». Автор – Антон Хрупін.

У фондах ДНІМ зберігається блок поштовий «Вільні. Незламні. Непереможні».

29 вересня 2023 р. був презентований та введений в обіг новий поштовий благодійний випуск від «Укрпошти» – «Зброя Перемоги. Світ з Україною». Автори – Сергій та Олександр Харуки.

У фондах музею зберігається сувенірний набір «Зброя Перемоги. Світ з Україною» у художній теці. У набір входить поштовий блок, конверт Першого дня, немаркований художній конверт та поштова листівка.

7 липня 2023 року на Дніпропетровщині була презентована та введена в обіг «власна марка» з назвою «До бою!» від «Укрпошти». Автор – Ірина Губанова. 23 серпня 2023 року майстриня подарувала Дніпропетровському національному історичному музею скульптуру-підвіску «До бою!» та комплект філателістичної продукції «До бою!» у рамці під склом, в який входять марковий аркуш, художній конверт, поштова картка.

Висвітлюючи події сьогодення, філателія закарбовує історію нашої країни. Як малі носії інформації, предмети філателії можна назвати потужною зброєю та внеском до наближення перемоги. Всі надходження, які потрапляють до Дніпропетровського національного історичного музею, зберігаються для нас та для наступних поколінь як свідчення реалій нашого часу.

Список використаних джерел

1. URL: <https://genderdesk.wordpress.com/2022/08/03/anastasia-bondarets>
2. URL: <https://gorod.dp.ua>
3. URL: <https://kievvlast.com.ua>
4. URL: <https://kp.ua>
5. URL: <https://mfa.gov.ua>
6. URL: <https://motanka.top>
7. URL: <https://opentv.media>
8. URL: <https://suspilne.media>
9. URL: <https://tribun.com.ua>
10. URL: <https://tsn.ua>
11. URL: <https://visnyk-irpin.com.ua>
12. URL: <https://www.facebook.com/KharukAlexSerjio>
13. URL: <https://www.facebook.com/ukrposhta>
14. URL: <https://www.instagram.com/anttoniart>
15. URL: <https://www.instagram.com/borisgroh>
16. URL: <https://www.instagram.com/irinovich87>
17. URL: <https://www.instagram.com/ukrposhta>
18. URL: <https://www.ukrinform.ua>
19. URL: <https://www.ukrposhta.ua/ua>
20. URL: https://www.youtube.com/watch?v=em690O9FKhg&ab_channel=11%D0%BA%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB

КУЛЬТУРА

ПРОГРЕСИ У СФЕРІ РОБОТОТЕХНІКИ ТА ЇХ ІНТЕГРАЦІЯ ЗІ ШТУЧНИМ ІНТЕЛЕКТОМ ДЛЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ

Артур АЛЕКСЄЄВ

викладач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Прогрес у галузі робототехніки та штучного інтелекту (ШІ) відкриває нові захоплюючі можливості для майбутнього людства, пропонуючи революційні рішення для різних галузей і нашого повсякденного життя. Інтегруючи досягнення у сфері робототехніки з потужними можливостями ШІ, ми стаємо свідками вражаючої автоматизації завдань, що раніше здавалися фантастикою. Ця синергія технологій змінює спосіб, у який ми працюємо, живемо і спілкуємося, відкриваючи нові перспективи для інновацій та покращання життя людей.

Дослідимо прогрес у сфері робототехніки та ШІ, їх інтеграцію та вплив на різноманітні аспекти автоматизації. Почнемо з останніх досягнень у сфері робототехніки, яка вражає світ своїми інноваціями і творчим підходом до проектування машин. Інженери створюють все більш складні і досконалі механічні конструкції, які розширюють наші можливості та спрощують взаємодію з навколишнім середовищем. Ось деякі помітні тенденції в цій галузі:

- *М'яка робототехніка*: революція у сфері м'якої робототехніки дозволяє створювати роботи з гнучких матеріалів, які можуть деформуватися і рухатися подібно до біологічних істот. Ці роботи мають безліч застосувань від медичної галузі для допомоги в хірургічних операціях або реабілітації пацієнтів, до пошуково-рятувальних місій у важкодоступних місцях. Їхня гнучкість та адаптивність відкривають нові перспективи для взаємодії людини і машини.

- *Мікро- і наномасштабні роботи*: мініатюризація в електроніці дозволяє інженерам створювати мікророботів, які можуть працювати на надзвичайно малих масштабах. Ці крихітні роботи мають потенціал для революційних змін у медицині, наприклад, для цільової доставки ліків усередині людського організму або проведення складних хірургічних втручань. Крім цього, наномасштабні роботи можуть знайти застосування в галузі нанотехнологій і виробництва, маніпулюючи матеріалами на атомарному рівні.

- *Співробітництво людини і робота*: відбувається злиття між фізичним світом роботів та людськими робочими силами. Інженери проєктують співпрацюючі системи «людина-робот», де роботи можуть безпечно взаємодіяти зі своїми людськими колегами, доповнюючи їхні здібності. Ці колаборативні роботи використовують технології ШІ для розуміння жестів і намірів людини та забезпечуючи плавну спільну роботу в різних галузях промисловості від складання автомобілів до дизайнерських студій.

- *Автономні транспортні засоби*: революція у сфері автономних транспортних засобів (ATV) змінює наше уявлення про пересування. Самокеровані машини, дрони і навіть підводні апарати інтегрують передові технології робототехніки та ШІ для навігації та прийняття рішень в реальному часі. Ці транспортні засоби можуть сприймати навколишнє середовище, уникати перешкод і планувати оптимальні маршрути, відкриваючи двері для більш безпечних і ефективних перевезень пасажирів і вантажів.

Інтегруючи ці розроблення у сфері робототехніки з інтелектуальними системами ШІ, ми створюємо machines машини, які не просто слідують запрограмованим інструкціям, а й здатні до навчання, адаптації та прийняття рішень. Ось ключові аспекти прогресу в галузі штучного інтелекту:

- *Глибоке навчання і нейронні мережі*: глибоке навчання, підрозділ машинного навчання, революціонізувало сферу ШІ, дозволяючи системам навчатися на великих наборах даних та ідентифікувати складні шаблони. Нейронні мережі, натреновані за допомогою глибокого навчання, можуть

розпізнавати образи і звуки, розуміти природну мову людини або прогнозувати майбутні тенденції з вражаючою точністю.

- Інтелектуальне оброблення мови: розроблення в галузі опрацювання природної мови (NLP) дозволяють машинам розуміти й інтерпретувати людську мову, трансформуючи взаємодію людини та комп'ютера. Роботи оснащуються голосовими асистентами з ШІ, які можуть вести бесіди, відповідати на запити або надавати інформацію, роблячи спілкування більш природним й інтуїтивно зрозумілим.

- *Підсилення навчання за допомогою ШІ*: системи посиленого навчання поєднують глибоке навчання та алгоритми оптимізації для створення роботів, які можуть вчитися через пробу і помилку в реальному часі. Ці роботи можуть самостійно збирати дані зі своїх датчиків, експериментувати з різними діями та поступово покращувати свої навички без необхідності прямого програмування.

СІМ'Я КРУШЕЛЬНИЦЬКИХ

Дар'я БАКУМ

студентка першого курсу спеціальності 053 Психолога ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Науковий керівник: Ольга НЕГОДЧЕНКО

старший викладач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

У 20-30-ті роки більшовицький режим знищував українську інтелігенцію, так було покладено початок поколінню Розстріляне відродження.

На світлині можна побачити родину Крушельницьких у повному складі.

Сидять (зліва направо):

– Володимира (донька, 1903-

1937);

– лікарка-дерматолог, публіцистка, письменниця та редакторка;

– Тарас (син, 1909-1934) – письменник, перекладач та музикант, був членом Пласту (українська національна скаутська організація яка робить ухил на виховання української молоді);

– Марія (мати, 1876-1935) – відома акторка, письменниця та громадська діячка;

– Лариса (онука, 1928) – археологиня та письменниця;

– Антін (батько, 1878-1937) – письменник, літературознавець, літературний критик, міністр освіти УНР та педагог.

Стоять:

– Остап (син, 1913-1937) – кінокритик та журналіст;

– Галя (дружина Івана, 1872-1937) – була прославленою українською оперною співачкою;

– Іван (син, 1905-1934) – український поет, драматург, графік, мистецтвознавець і літературний критик;

– Наталя (дружина Богдана);

– Богдан (син, 1906-1937) – художник, мистецтвознавець, письменник, вчитель, український економіст.

Родовід Крушельницьких має старовинне коріння, яке сягає 1395 року. У саме 4 листопада того року Великий князь Литовський і король Польський Владислав II Ягайло подарував у володіння братам Івану і Дем'яну та їхнім нащадкам село у Тустанській волості, яке отримало назву Крушельниця (сьогодні воно відоме як село у Стрийському районі Львівської області). Це подарування стало вихідним пунктом для формування родового прізвища, яке належить до шляхетського гербу Сас.

За часи Антіна родина Крушельницьких була однією із культурних осередків Перемишля, з якою спілкувалися відомі особи, політичні діячі, що і

стало одним із факторів становлення як особистості та громадсько-політичного діяча голови сімейства.

Маючи політичні мотиви звільнився з посади міністра освіти УНР 25 липня 1919 р, пояснивши це так, «Маю різницю в поглядах моїх і Кабінету міністрів на Галицьке питання і питання про склад Кабінету». Насправді, на засіданні Кабінету міністрів, міністр освіти висловив своє незадоволення щодо Симона Петлюри у зв'язку з питанням галицької армії. Петлюра відмовлявся постачати армії боєприпаси та провізію, але все одно певний період Антін Крушельницький залишався радником УНР. Після чого він вимушено емігрував до Відня.

Причинами послугувало:

1. Українську Народну Республіку накрила консервативна революція у формі національної монархії, яка виникла за гетьмана Павла Скоропадського.

2. Гетьманат змінився на відверту німецько-австрійську окупацію, після чого на владу почала тиснути Директорія.

3. Останньою краплею послугувало те, що Українську Державу накрили гігантські хвилі більшовицької навали (замість того, щоб працювати над розвитком освіченої України та контролювати якість друку шкільних підручників, із 19 жовтня 1919 року голова педагогічної місії УНР у Відні займався питанням забезпечення патронами слабо озброєного петлюрівського війська).

У 1928 році повернувся до Львова, де випускав журнал «Нові шляхи» (1929-1932).

Нова польська влада, спрямована на полонізацію українства, переслідувала практично всіх дорослих членів родини Крушельницьких. В першу чергу, за їх проукраїнські переконання або «прорадянські настрої». З 28 вересня 1932 року за публікації у прорадянському часописі «Нові шляхи» Антін Володиславович разом із редакторами цього політизованого видання провів три місяці у львівській буцегарні «Бригідка».

Для проведення розвідки та уникнення переслідувань через ліві переконання, спочатку до країни совєтов вирушили старші діти – дочка Володимира та син Іван Крушельницькі, у яких і справді на той момент почала стрімко розвиватися кар’єра і це здавалося хорошим приводом для скликання та об’єднання всього сімейства.

І вже влітку 1934 року, за запрошенням уряду УРСР, разом із родиною Антін Крушельницький переїхав до Харкова. Там протягом півроку його та більшість членів родини арештували за вигаданими обвинуваченнями, конкретно Антіна як одного з лідерів центру ОУН в Україні.

Антін Крушельницький був розстріляний 3 листопада 1937 року в урочищі Сандармох у Карелії. Його сини Іван і Тарас були страчені ще в грудні 1934 року. Дочка Володимира та сини Богдан і Остап також були розстріляні у 1937 році. Родина Крушельницьких, піддана репресіям радянським режимом, стала символом Розстріляного Відродження.

У 1941 році НКВС спалило рукопис твору Антіна Крушельницького «Батьківщина», який він написав у в’язниці (13 зошитів). Літературна спадщина Крушельницького, а також його ім’я, були викреслені з української культури на довгі роки.

Вже в сьогоденні виникають дискусії навколо святкувань радянських свят, і нагадується, що «на честь 20-ї річниці Жовтневої революції» енкаведисти в урочищі Сандармох позбавили життя 1111 невинних людей. Серед них були представники цвіту української нації такі, як письменники, режисери, вчені. «До сьогодні бояться досліджувати цю трагедію. Чому? Бо радянський союз прибав у людях всяку ініціативу, прищепив почуття страху, рабства, комплекс меншовартості», – зауважує Лариса Крушельницька.

Список використаних джерел

1. URL:

<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%80%D1%83%D1%88%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B>

9_%D0%90%D0%BD%D1%82%D1%96%D0%BD_%D0%92%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87

2. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3738040-rodina-kruselnickih-1-sanctorum-patrum-cvati-batki.html>

3. URL: <https://ukrpohliad.org/national-memory/sim-ya-krushel-ny-ts-ky-h-sy-mvol-zhertv-rozstrilyanogo-vidrozhennya.html>

4. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/24505399.html>

5. URL:

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%80%D1%83%D1%88%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%96%D1%8F_%D0%A1%D1%82%D0%B5%D0%BF%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B0

6. URL:

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%80%D1%83%D1%88%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%86%D0%B2%D0%B0%D0%BD_%D0%90%D0%BD%D1%82%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87

7. URL:

https://galinfo.com.ua/news/rodyna_krushelnytskyh__symvolom_rozstrilyanogo_vidrodzhennya_322789.html

НАРОДНІСТЬ ЯК ГОЛОВНИЙ ІНДИКАТОР УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ

Анастасія ГАЛІМОВА

наукова співробітниця відділу фондів ДНІМ ім. Д. Яворницького,
студентка магістратури ДНУ ім. О. Гончара

Православний конфлікт на території нашої країни існує віддавна та створює неабияку перепону на шляху до встановлення сильної національної ідентичності. Станом на сьогодні існують три основні церковні громади: УГКЦ, ПЦУ (у 2018 р. об'єднана «Томосом» УПЦ КП та УАПЦ) та УПЦ, яка має більшість парафій в Україні. Питання про «автономність та самокерованість» УПЦ займає центральне місце в цьому конфлікті. З даного питання вже була здійснена релігієзнавча експертиза Статуту про управління Української Православної Церкви на наявність церковно-канонічного зв'язку з Московським патріархатом. У складі експертної групи були: Козловський І. А.,

Саган О. Н., Филипович Л. О. (Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН), Смирнов А. І. (Національний університет «Острозька Академія»), Харьковщенко Є. А. (КНУ ім. Т. Шевченка), Чорноморець Ю. П. (НПУ ім. М. П. Драгоманова) [1, с. 2] та Кочубей В. Ю. – головний спеціаліст Відділу співпраці з релігійними спільнотами Державної служби України з етнополітики та свободи совісті, секретар експертної групи. Об'єктом експертизи були: 1) статут про управління УПЦ від 27.05.2022; 2) грамота Олексія II від 27.10.1990 (яку прихильники УПЦ іменують своїм «Томосом»); 3) рішення Архієрейського Собору РПЦ від 25-27 жовтня 1990 р.; 4) чинна редакція Статуту РПЦ від 2017 р.; 5) листи Онуфрія Голові ДЕСС від 06.2022 р. та 09.2022 р. з офіційним тлумаченням положень Статуту про управління УПЦ) [1, с. 3]. Висновок експертизи, який розміщений на офіційному сайті Державної служби України з етнополітики та свободи совісті, містить такі положення: 1) прийняття нової редакції Статуту про управління УПЦ та постанови собору не призвели до розриву церковно-канонічного зв'язку із РПЦ; 2) відносини УПЦ та РПЦ не є рівними, статус автономії УПЦ не визнається іншими церквами. Відповідно, УПЦ є структурним підрозділом РПЦ із певними правами самостійності; 3) нинішня діяльність або бездіяльність найвищих органів церковної влади та управління УПЦ свідчить про її підпорядкування РПЦ. Жодних документів чи дій, що підтверджують зворотнє, членами експертної групи виявлено не було [1, с. 19].

Отже, експертна група зосередила свою увагу саме на церковні правоположення та офіційні документи, які, без сумніву, є одними із найголовніших джерел для розв'язки цього питання. У огляді цієї теми мова буде йти про народність як головний індикатор православної Української церкви та буде представлено ту точку зору, яка у релігієзнавчій експертизи висвітлена не була, проте, яка, без сумніву, буде доповнювати вище представлене дослідження.

Якщо ми звернемося до історії становлення православ'я у Східній Європі, ми помітимо, що кожна православна церква формує свої територіальні ознаки, як церква кожного окремого народу. Відповідно і адаптоване серед русинів православ'я ввібрало в себе багато тутешніх звичаїв [3, с. 75].

Окремої уваги заслуговує мовне питання у проведенні священної літургії. У дослідженні не буде глибокого лінгвістичного аналізу, проте можна напевне сказати, що церковнослов'янська мова писемності та проведення богослужіння, яка була універсальною для об'єднаних слов'янських народів, не є мовою апостольською та автентичною для християнства. Саме тому на локальному рівні, зокрема і в Україні, була сформована традиція використання зрозумілої та живої народної мови як під час проведення церковних обрядів, так і в процесі книгописання. Київська митрополія достатньо швидко започаткувала традицію перекладання Святого Письма. У 1056 р. у Києві було написано Остромирове Євангеліє, у 1092 р. було написано Київське Євангеліє. З XVI ст. з'являється низка перекладів Святого Письма на староукраїнську мову (Пересопницьке Євангеліє 1556 р., Новий Заповіт Негалевського 1581 р., Крехівський апостол 1560 р. В Україні з'явилася перша друкована ціла Біблія – Біблія Острозька 1581 р. [3, с. 76]. Оскільки Україна географічно та історично розташована між Сходом та Заходом, на межі двох культурних світів, відповідно, роль національного ідентифікатора відігравала українська вимова літургійних текстів. Власне, саме староукраїнська мова була бар'єром для проникнення впливу католицизму, а також спротиву до русифікації, яка активно поширювалась у XVIII ст. Разом із тим, ми розуміємо, що староукраїнська вимова у контексті суспільних, культурних та політичних подій XIX-XX ст. є більше притаманною УГКЦ в Галичині [5, с. 172], проте акцент стоїть саме на значенні мови як народного чинника, котрий дає чітке усвідомлення своєї національності та наближує людей до розуміння Святого Письма. Православна Церква України активно використовує українську мову та наспів для проведення богослужінь. На офіційному сайті Української

Православної Церкви вказано наступне: *«Традиційно, богослужбовою мовою Київською Митрополії є церковнослов'янська мова, яка була прийнята від батьків слов'янської писемності рівноапостольних Кирила та Мефодія. Українська мова також є мовою богослужіння на парафіях УПЦ. Можливість молитися рідною мовою була передбачена ще Собором українських єпископів у 1921 р. Відтоді вона протягом десятиліть реалізовується на тих парафіях, які мають таке бажання. І сьогодні, Українська Православна Церква докладает зусиль для якісного літературного перекладу й друку Святого Письма та богослужбових текстів українською мовою»* [6]. Питання, наскільки ці слова відповідають дійсності, заслуговує на окреме глибоке дослідження.

Із кінця XVI ст. в Україні активно розробляється догматична система православної віри. Пишуться Катахезиси, серед яких найвідоміші 1595 та 1627 рр. Степана та Лаврентія Зизаніїв, а також «Ісповідання віри» митрополита Петра Могили, що був ухвалений Собором у 1640 р. та виданий 1645 р. [3, с. 76]. Усі богослужби в Україні відправлялися за місцевими звичаями. Українська церква мала багато відмінностей у виконанні церковних треб. У XVII ст. мали Требник єпископа Гедеона Балабана 1606 р., та Требник 1646 р. митрополита Київського Петра Могили, ухваленого від 1640 р. Собором [3, с. 77]. Кожен чин треби включав певні народні звичаї та повір'я. Одними із найпоширеніших, що існують і в сьогоденні, є звичаї та повір'я, що присвячені Великому посту та Великодню. Наприклад: 1) на шостій неділі Великого посту святкується Вхід Господній у Єрусалим – на страждання і хресну смерть. Цей тиждень в народі зветься Вербним тижнем, Шутковою, Квітною, Бечковою неділею. За християнською вірою, в цей день Ісус Христос в'їжджав у Єрусалим на ослику і миряни устелили перед ним дорогу пальмовим листям. Оскільки пальми не ростуть в Україні, їх замінили на вербові гілки, як здавна шановане дерево серед українців, і яке найперше прокидається після зими. Освячена верба, як вірять і сьогодні, має магичні та лікувальні властивості. Обряд «побиття вербою» також, за повір'ям, наділений магичною силою, яка

надає міцного здоров'я, великого зросту та багатства [2, с. 94]; 2) найважливішим днем Страсного (або ще Живний, Білий, Чистий) тижня є четвер, який також називається чистим або світлим. Серед українців і досі побутує повір'я, що в чистий четвер, щоб не вчепилася хвороба, треба скупатися до світанку. За християнською вірою, в цей день пізно ввечері один із дванадцяти учнів, Іуда, продав Ісуса Христа за тридцять срібних. Саме тому, в цей день важливо вмитися та скупатися, «очиститися» від гріхів [2, с. 94]; 3) повір'я про прощення всіх гріхів померлому на Великдень. Також серед прикладів можна назвати освячення квітів на Маковея 1 серпня та плодів Спаса на 6 серпня [3, с. 77].

Кожна православна церква мала свій Місяцеслів, який складається з Місяцеслову давньої грецької церкви та своїх крайових святих. У болгарському Місяцеслові немає жодного українського святого, а в українському Требнику 1695 р. не знаходимо жодного московського святого. Вже з 1784 р. по анексії Київської митрополії було прийнято Місяцеслів російський [3, с. 78]. У сучасному, розміщеному на офіційному сайті, календарі ПЦУ в графі «Пояснення до Місяцеслова» вказане наступне: *«Після вказівки свята чи неділі, гласу і седмиці після П'ятдесятниці у першому абзаці поруч із цифрами вміщено імена вселенських, українських і руських святих, які мають службу в Мінеях і Тріодях»* [4, с. 5], що говорить нам про те, що ПЦУ наслідуює споконвічну традицію поминати грецьких (вселенських) та україно-руських святих. Досліджуючи офіційний православний церковний календар УПЦ 2024 р. у друкованому вигляді, що створений Синодальним інформаційно-просвітницьким відділом УПЦ та Календарною комісією УПЦ ми бачимо, що Місяцеслів включає не лише грецьких, українських та руських святих, але і російських. Зокрема це стосується осіб, які жили та діяли у ХІХ–ХХ ст. Переглядаючи Місяцеслів УПЦ за січень 2024 р. Я можу навести приклади вшанування наступних російських святих: 1) 2 (15) січня *«Прав. Іулиани Лазаревской, (Муромской (1604). Представление (1833) и второе обречение*

мощей (1991) прп. Серафима, Саровского чудотворца. Мч. Василия (1942)» [7, с. 44]; 2) 7 (20) січня «Прп. Пахомия Кенского (XVI)» [7, с. 46]; 3) 9 (22) січня «Свт. Филиппа, митр. Московского и всея Руси, чудотворца (1569)»; 4) 10 (23) січня «Свт. Феофана, затворника Вышенского (1894)» [7, с. 47]; 5) 18 (31) січня «Прпп. схимонаха Кирилла и схимонахини Марии (ок. 1337), родителей прп. Сергия Радонежского. Прп. Афанасия Сяндемского, Вологодского (1550)» [7, с. 49]; 6) 22 (4) січня «Собор новомучеников и исповедников Церкви Русской (переходящее празднование в неделю, ближайшую к 25 января)», де нижче також вказується: «На утрене величание новомученикам: «Величаем вас, святые новомученицы и исповедницы Церкви Русския, и чтем честная страдания ваша, яже за Христа претерпели есте» [7, с. 51]. Таким чином, перед нами постає ще, як мінімум, два запитання: 1) на яких підставах у Місяцеслові УПЦ присутні російські святі; 2) чи не є цей Місяцеслів продовженням російського нарративу про «один братній народ».

Завершуючи короткий огляд теми, варто знов-таки наголосити на тих народних компонентах, які є складовими української православної церкви і які були наведені вище: 1) місцева літургійна вимова; 2) власна догматична система; 3) народні звичаї та повір'я; 4) Місяцеслів, який включає святих церкви-матері (Константинополя) та крайових святих (починаючи від прадавньої Київської митрополії). Ці чинники, поруч із тими народними компонентами, які, в дослідженні висвітлені не були, але також є важливими (ментальність, психологія народу, мистецтво і тд.) формують національну ідентичність народу через діалог із Богом. Саме тому для суспільства важливе усвідомлення необхідності збереження своєї народної самобутності та протесту проти асиміляції церковного життя із Росією.

Список використаних джерел

1. Висновок релігієзнавчої експертизи Статуту про управління Української Православної Церкви на наявність церковно-канонічного зв'язку з

- Московським патріархатом. Затверджено наказом Державної служби України з етнополітики та свободи совісті. 27 січня 2023 р. №Н-8/11
2. Лавренюк А. Народні звичаї та релігійні обряди українців у Великий піст. *Етнічна історія народів Європи*. 2016. Вип. 50. С. 90-97.
3. Огієнко І.І. Українська церква: Нариси з історії Української православної церкви: У 2 т.: Т. 1-2. Київ: Україна, 1993. 284 с.
4. Православний церковний календар 2024. Православна церква України // Видано з благословення Митрополита Київського і всієї України Епіфанія. Київ, 2023. С. 173.
5. Пуряєва Н. В. Літургійна церковнослов'янська мова в мовно культурній ситуації Галичини ХІХ -першої половини ХХ ст. *Лінгвістичні дослідження*. 2017. Вип. 45. С. 170–178.
6. Що потрібно знати про Українську Православну Церкву. Українська Православна Церква // Синодальний інформаційно-просвітницький відділ УПЦ. URL: <https://news.church.ua/2023/04/05/shho-potribno-znati-pro-ukrajinsku-pravoslavnu-cerkvu-tekst-video/#2024-05-22>
7. Православний церковний календарь. Украинская православная церковь // Синодальный информационно-просветительный отдел УПЦ. Календарная комиссия УПЦ. Киев, 2023. 263 с.

ВКРАДЕНІ МИТЦІ. ІВАН АЙВАЗОВСЬКИЙ

Марія ЗАХАРЧЕНКО

студентка спеціальності «Психологія» Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Науковий керівник: Олена ДУДНИК,

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Українська культура потерпала від російського імперського гноблення століттями. Росія забороняла її, висміювала, привласнювала собі талановитих митців, або буквально нищила їх. Тривале колоніальне панування Росії над Україною, зробило багатьох талановитих українців постатями «загальноросійського» масштабу. Посягання росіян на здобутки української культури торкнулися відомих на весь світ художників. «Обнаружить якіє-лібо зв'язі с Україною затруднітельно», – запевняє російська пропаганда, привласнюючи собі геніального українського художника Івана Айвазовського.

В історію світового мистецтва І. Айвазовський увійшов, як живописець, мариніст-романтик. Ім'я художника Айвазовського нерозривно пов'язане з морем – більшість картин присвячено провідній мариністичній тематиці.

Проте, окрім морських пейзажів, Іван Костянтинович створював високого рівня жанрові картини, створював портрети, писав на античні та біблійські теми. На його полотнах переважно море, але є й чимало українських мотивів. Іван Айвазовський написав десятки неймовірних картин про Україну, які невідомі широкому загалу. Кримський художник став першим, хто зобразив степові українські пейзажі із вітряками, чумацькими возами, запряженими волами, стадами овець у степу, женцями. Серед них: «Під час жнив на Україні», «Очерет на Дніпрі», «Чумацьке валяння», «Український пейзаж». Ці полотна свідчать про те, що Айвазовський захоплювався Україною. Друзі художника запевняли, що навіть свій кримський маєток Шах-Мамай художник облаштував так, щоб він нагадував йому українські хутори [1, с. 471].

Українські теми Айвазовському ніхто не замовляв. Ця тема була йому органічною, це був поклик серця, він ці картини малював з власного бажання.

Любов до України в майбутнього художника виплекав його батько. Ностальгуючи за далекою батьківщиною, він охоче приймав удома мандрівних бандуристів з материкової частини України. Коли вони співали разом українські пісні, маленький Ованес пробував акомпанувати їм на скрипці, грати на якій вивчився самостійно. Через багато років на урочистому ввечері в Санкт-Петербурзі Айвазовський блискуче виконає на скрипці ці українські мелодії, почуті в дитинстві.

Живописець особисто був знайомий з українськими письменниками Тарасом Шевченком та Миколою Гоголем. Іван Айвазовський матеріально підтримував Рисувальну школу Миколи Мурашка в Києві для талановитої української молоді. Любов Івана Айвазовського до України проявлялася й в тому, що він вільно володів українською мовою. Цікавий момент – під час Кримської війни в

середні 1850-х років Айвазовський поїхав в евакуацію до Харкова, а не до Петербургу [2, с. 26].

Росіяни замовчували не лише український колорит у творчості Івана, а і його зв'язки з Україною. Росія заперечує українську ідентичність Айвазовського. Через російську пропаганду світ донедавна вважав Айвазовського російським художником. Для росіян факт народження «на території Російської імперії» вже достатній, щоб вважати людину росіянином. Так, кримське місто Феодосія було частиною Російської імперії, але ж предки художника до цього жили на Галичині.

Предки Айвазовського жили на Галичині, під Львовом, куди переселилися у 18-му столітті з західної Вірменії, а потім їхні нащадки вже перебралися до Феодосії. Тож він – із галицьких вірмен. Айвазовський завжди вважав себе вірменином і ніколи не приховував своєї національності. Попри це, весь світ вважав його російським митцем. Такий результат роботи російської пропагандистської машини.

Справедливість почала перемагати. І в лютому 2023 року музей «Метрополітен» у Нью-Йорку визнав Айвазовського українським митцем. У підписах до картин мариніста Айвазовського «Корабель у бурхливому морі» (1892), «Корабель при місячному світлі» також зазначено, що художник Іван Айвазовський українець із Феодосії, нині Автономна Республіка Крим. Музей Метрополітен визнав Рєпіна і Айвазовського українськими художниками. І його неймовірні українські пейзажі побачать поціновувачі мистецтва по всьому світові [3, с. 1].

Україна має свою частку в Айвазовському і його творчому спадку. І через те, що він народився, жив і помер у Криму, і через те, що він постійно подорожував Україною, і через те, що українська тематика посідає значне місце в його живописному спадку і наповнена душевною романтикою.

Список використаних джерел

1. Вони змінили світ / уклад І. Ю. Левашова. Донецьк : Глорія Трейд, 2012. 704 с.
2. Співець моря : до 200-річчя від дня народження І. Айвазовського // Дати і події. Київ, 2017. С. 23-27.
3. Музей Метрополітен визнав Репіна і Айвазовського українськими художниками. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3669124-muzej-metropolitan-viznav-repina-i-ajvazovskogo-ukrainskimi-hudoznikami.html>

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ, ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ГУМОРУ ПІДЛІТКАМИ

Анна КИЯН

магістрантка 053 Психологія

ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Науковий керівник: Марина САЛЮК,

кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології

ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Гумор як культурний та соціально-психологічний феномен хвилює розуми представників різних галузей людинознавства вже протягом тривалого часу. Динаміку його становлення можна простежити від смішних наскельних малюнків та кумедних історій із полювання наших далеких предків до цілих стендап-шоу та інтернет-мемів сучасної людини. Сьогодні гумор розглядається з різних психологічних позицій та в контексті різноманітні функції в житті людини. Гумору приписується низка функцій: згладжування протиріч між людьми, попередження невдоволення (З. Фрейд), зрілий механізм захисту (Дж. Веллант), вираз симпатії до того, на що він спрямовує (С.Л. Рубінштейн), зміна сприйняття світу та трансформація емоції (А. Бандура). Зазначені функції гумору становлять особливу цінність для підлітків, які відрізняються підвищеною вразливістю до впливу навколишньої реальності та змін власного Я. Гумор може стати одним із факторів компенсації емоційних дефіцитів, характерних сьогодні для підлітків як користувачів інтернет ресурсів. У зв'язку з цим виникає проблема сприйнятливості підлітків до гумору.

Підлітковий вік (старший шкільний вік) – стадія онтогенетичного розвитку між дитинством і дорослістю (від 11-12 до 16-17 років), яка характеризується якісними змінами, пов'язаними зі статевим дозріванням і входженням у доросле життя. У цей період індивід має підвищену збудливість, імпульсивність, на які накладається, часто неусвідомлений, статевий потяг. Основним лейтмотивом психічного розвитку в підлітковому віці є становлення нової, ще досить нестійкої, самосвідомості, зміна Я-концепції, спроби зрозуміти самого себе і свої можливості. У цьому віці відбувається становлення складних форм аналітико-синтетичної діяльності, формування абстрактного, теоретичного мислення. Дуже важливе значення має виникаюче у підлітка почуття приналежності до особливої «підліткової» спільності, цінності якої є основою для власних етичних оцінок.

Характеризуючи соціальну ситуацію розвитку старшокласника, потрібно враховувати те особливе поєднання внутрішніх процесів розвитку і зовнішніх умов, яке є типовим для такого віку. Це, передусім, виявляється у зміні внутрішньої позиції підлітка в порівнянні з молодшими школярами у нього виникає прагнення до іншого, більш значного у його розумінні, самостійного життя, тобто залучення до життя та діяльності дорослих. У підлітковому віці адресатом спілкування стає суспільство загалом. Це означає, що на такому рівні підлітком вирішується завдання не просто заняття певного «місця» в суспільстві, але і проблема взаємовідносин у суспільстві, визначення себе через суспільство, тобто вирішується завдання особистісного самовизначення, прийняття активної позиції відносно соціокультурних цінностей і тим самим визначення значення існування. На цій основі Д. І. Фельдштейном виділено три стадії процесу розвитку підлітка:

1. «Локально-капризна» (10-11 років) – прагнення до самостійності виявляється в потреби визнання з боку дорослих його можливостей і значущості через рішення епізодичних завдань, переважання ситуативно

зумовлених емоцій. Вимагає визнання самого факту його як вже «дорослого», бажання відстояти своє право («Я хочу»).

2. «Право-значуща» (12-13 років) – не задовольняється своєю участю в певній сукупності справ, у нього розгортається потреба в суспільному визнанні, відбувається освоєння не тільки своїх обов'язків, але – прав в сім'ї, в суспільстві («Я також маю право»), прагнення до дорослості на рівні «Я можу», а не «Я хочу» і «Я повинен».

3. «Сверджуючо-дійова» (14-15 років) – розвивається готовність до функціонування у дорослому світі, прагнення застосовувати свої можливості, усвідомлення своєї соціальної долученості, загострення потреби в самовизначенні та самореалізації.

Вимога дитини пов'язана з визнанням факту його як дорослого виражається у виникненні та формуванні почуття дорослості. «Це новоутворення свідомості, через яке підліток порівнює та ототожнює себе з іншими, знаходить зразки для засвоєння, будує свої відносини з іншими людьми, перебудовує свою діяльність і формується у процесі спілкування і прийняття морально-етичних норм із життя дорослих. Спочатку елементи дорослості у зовнішньому вигляді і манері поведінки є результатом прямого наслідування». Під розвитком дорослості автори розуміють становлення готовності дитини до життя в суспільстві дорослих як повноцінного і рівноправного його учасника і відмічають двосторонність цього процесу, різні рівні усвідомленості та міри його сформованості. Він включає становлення об'єктивної готовності дитини в життя в суспільстві (об'єктивна готовність) і розвиток власне почуття дорослості, тобто відношення до самого себе як до дорослого, відчуття себе певною мірою дорослим (суб'єктивна готовність).

До показників сформованості почуття дорослості Д. Б. Ельконін відносить: виникнення бажання, щоб навколишні ставилися до нього як до дорослого; наявність прагнення до самостійності і бажання захистити деякі сфери свого життя від втручання старших; наявність власної лінії поведінки,

певних поглядів, оцінок і їх відстоювання. Це говорить і про формування почуття соціальної приналежності – свободи і відповідальності «Я» за своє власне втілення в конкретних, побутових виявах життя, де почуття реальності власного «Я» дає людині те достоїнство, за яким іншими людьми читається його упевненість у наявності у нього свого місця серед людей.

Підлітки можуть використовувати різні види гумору, зазвичай, у залежності від їхнього віку, культурного середовища та особистих уподобань. Ось деякі типи гумору, які часто популярні серед підлітків:

Іронія і сарказм: Підлітки часто використовують іронію для глузування з ситуацій або висловлення сарказму, щоб підкреслити свою точку зору або висміятися з чогось.

Меми і відео-гумор: Використання популярних мемів або створення власних комічних відео може бути способом підлітків виражати свої думки та емоції у вигляді гумористичного контенту.

Влучні анекдоти: Підлітки можуть розповідати анекдоти або жарти про повсякденні ситуації, що відбивають їхні спостереження та гумористичний погляд на світ.

Вигадливий гумор: Заразливі жарти або ігри слів, які використовують влучність або несподіваність, щоб розвеселити аудиторію.

Інтернет-культура: Використання гумористичних елементів, які стають популярними в Інтернеті, таких, як віральні тренди або кумедні фотографії.

Ці види гумору можуть змішуватися і пристосовуватися до різних ситуацій та аудиторій, у залежності від особистих уподобань і культурного контексту підлітків.

Гумор є надзвичайно важливою складовою внутрішнього світу особистості впродовж усього життя. Він не лише відіграє фундаментальну роль у процесі духовного розвитку індивіда, його соціалізації та адаптації до різних за ступенем складності життєвих подій, а й виступає важливим елементом культури та національної свідомості. Почуття гумору є необхідним в різних

вікових періодах. Однак, досить гостро це відчувається в підліткову віці, який цілком справедливо вважається одним із найплутаніших періодів в онтогенезі. Саме через велику кількість проблемних ситуацій та життєвих питань підлітки схильні використовувати гумор як механізм реагування на стрес та негативні емоції.

Список використаних джерел

1. Бабаджанова А. Н. Щодо питання методології психологічних досліджень почуття гумору. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького. Психологічні науки*. 2021. № 58. С. 97–100.
2. Рубінштейн С.Л. Буття та свідомість. Людина і світ. Київ: Прес, 2003. 508 с.
3. Фрейд З. Вступ до психоаналізу / Пер. з нім. П. Таращук. Київ: ОСНОВИ, 1998. 708 с.
4. Bandura, A. (2015). *Moral Disengagement: How People Do Harm and Live with Themselves*. New York, NY: Worth.

ТЕОРІЇ КОМУНІКАЦІЇ: КОРОТКИЙ ОГЛЯД

Вікторія КОРСУНСЬКА

аспірантка Класичного приватного університету, практичний психолог,
волонтер соціальної організації «Leuchtturm – Perspektive Mensch»
м. Галле (Німеччина)

Комунікації є однією з найцікавіших об'єктів наукового дослідження, а будь-яке дослідження має відштовхнутися від теорії. Дослідники пропонують дуже різні класифікації комунікації, однак на сьогодні не існує єдиного підходу до розуміння об'єкта та предмета теорії комунікації.

Взагалі теорія комунікації є сукупністю наукових дисциплін, яка займається вивченням як основного предмета, так й комунікації; має справу з універсальними закономірностями та механізмами обміну інформацією; спрямована на виявлення та вивчення основних законів комунікації, які мають об'єктивність, універсальний характер обміну інформацією, динамічний або статистичний характер, вступають у взаємодію з біологічними та соціальними законами.

На думку дослідників *теорія комунікації* розглядається як опис явищ комунікації, зв'язків між ними, дій, що описують ці взаємозв'язки, та аргументації на користь цих елементів; це теорія, що дозволяє здійснювати обговорення, аналіз важливих подій, процесів та зобов'язань у процесі формування комунікації в цілому; виступає як спосіб картографування світу і використання його як навігаційним; надає інструменти для з, щоб відповісти на запитання про емпіричне, концептуальне чи практичне спілкування.

На думку Р. Т. Крейга і К. Трейсі, в комунікаційній дисципліні домінує наукова теорія, яка займається тим, що є, тоді як нормативні теорії в основному стурбовані тим, що має бути. Така зневага до нормативних теорій «обмежує практичну корисність досліджень комунікації» [3].

Видатні теоретики історичної та сучасної фундаментальної комунікації є К. Ц. Левін, Г. Лассвелл, П. Лазарсфельд, К. Говланд, Дж. Кері, Е. Кац, К. Берк, Д. Дьюї, Ю. Габермас, М. Маклюен, Т. Адорно, А. Грамші, Ж.-Л. Ненсі, Р. Е. Парк, Дж. Г. Мід, Дж. Волтер, К. Шеннон і С. Холл. Однак, деякі з них не асоціюються з комунікацією як дисципліною чи галуззю дослідження.

<p>Курт Ц. Левін, німецький та американський психолог, гештальт-психолог, засновник експериментальної соціальної психології.</p> <p>Автор статей: <i>Principles of Topological Psychology</i> (1936) (німецькою мовою 1969 Grundzuge der topologespsychologie);</p> <p><i>The Conceptual representation and the measurement of psychological Forces</i> (1938).</p>	<p>Теорія польової поведінки (теорія психологічного поля) вивчає зразки взаємодії індивіда та оточенням.</p> <p>Основні пункти теорії:</p> <p><i>конструктивний метод</i>: перехід від класифікаційного до конструюючого або генетичного методу; <i>динамічний підхід</i>: розробити конструкції та методи, які мають справу з силами, що лежать в основі поведінки; <i>психологічний підхід</i>: необхідно розуміти поле не в об'єктивних фізичних термінах, а описати його поле, яке існує для індивіда в цей час; <i>відправною точкою для аналізу є загальна ситуація</i>: частини розуміти як аспекти загальної ситуації; <i>поведінка як функція поточного поля</i>: психологічне минуле і майбутнє обумовлюють психологічне теперішнє, оскільки вони представляють поля впливу на поточне наяне поле; <i>математичне представлення психологічних ситуацій</i>: векторні представлення та топології перевершують усі інші концептуальні системи.</p>
<p>Гарольд Лассвелл, американський психолог, політолог та теоретик</p>	<p>Лінійна модель комунікації.</p> <p>Г. Лассвелл був пов'язаний з дисциплінами комунікації, політології, психології та соціології – проте він не дотримувався різниці між цими</p>

<p>комунікацій.</p> <p>Автор статей: <i>Psychopathology and Politics (1930);</i></p> <p><i>World Politics and Personal Insecurity (1935);</i></p> <p><i>Power and Personality (1948), The Structure and Function of Communication in Society (1948)</i> та ін.</p>	<p>кордонами, а працював над стиранням ліній, проведених для поділу цих дисциплін.</p> <p>Засновник політичної психології та політичних наук, прихильник <i>масової комунікації</i> як галузі наукових досліджень.</p> <p>Модель комунікації складається з п'яти запитань, яка зосереджена на тому, «хто (каже), що (кому (в) якому каналі (з) яким ефектом» призвела до акценту в дослідженні комунікації на визначенні ефектів.</p> <p>Модель спрямована на організацію наукового дослідження процесу комунікації.</p> <p>Сперечання щодо цієї моделі зосереджені на її простоті та відсутності актуальності через її лінійну орієнтацію, заперечення проти відсутності циклу зворотного зв'язку, не врахований вплив шуму, не розглядається вплив контексту на спілкування.</p>
<p>Пол Лазарсфельд, австрійсько-американський соціолог та математик, засновник емпіричної соціології.</p> <p>Співавтор статті: Katz, Elihu; Lazarsfeld, Paul F. <i>Personal Influence (1957);</i></p> <p>Paul F. Lazarsfeld Robert K. Merton <i>Mass Communication, Popular Taste, and Organized Social Action (1948).</i></p>	<p>Винайшов модель прихованого класу для кластеризації багатовимірних дискретних даних; досяг великих успіхів в аналізі статистичних опитувань, панельних методах, аналізі прихованої структури та контекстному аналізі; вважається співзасновником математичної соціології та є розробником моделі двоетапного потоку комунікації.</p> <p>Двоступенева модель комунікації, теоретична модель, згідно з якою зміст ЗМІ спочатку досягає лідерів думок, осіб, які активно користуються ЗМІ, а потім останні інтерпретують і поширюють зміст повідомлень серед менш активних споживачів.</p> <p>На думку вченого, міжособистісні обговорення політичних питань поширені більш ніж споживання політичних новин протягом дня. Обробка опитування дозволила сформулювати базові тези <i>двоступеневої моделі комунікації</i>: 1) політичну інформацію від мас-медіа засвоюють неформальні лідери думок, яким більш властива зацікавленість у передвиборчій кампанії. Неформальні лідери думок не обов'язково ідентичні відомим чи заможним людям в окрузі, громадським лідерам; 2) неформальні лідери серйозно впливають на прийняття електорального рішення іншими виборцями. Як правило, лідери думок більше слухають та читають матеріалів, пов'язаних із передвиборчою кампанією, більше говорять про саму політику, рекомендують іншим виборцям звернутися до певної статті чи передачі.</p> <p>Таким чином, голосування є процесом, пов'язаним із груповим досвідом. Згода у таких групах – результат компромісу. Лідери думок дозволяють кандидатам розширити вплив на електорат.</p> <p>У 1948 році П. Лазарсфельд продовжив досліджувати лідерів думок і феномен «перехресного тиску» – впливом геть виборців різних чинників.</p>

	<p>Двоступенева модель комунікації була розвинена Лазарсфельдом у 1955 році спільно з американським соціологом Е. Кацем у роботі «Особистий вплив» («Personal Influence»), в якій пояснюється реакція людей на повідомлення ЗМІ опосередковано міжособистісним спілкуванням з членами їхнього соціального оточення. Сім'я, друзі, різні об'єднання мають більший вплив на процеси прийняття рішень, ніж інформація, що надходить із ЗМІ.</p>
<p>Роберт Т. Крейг, американський теоретик комунікації.</p> <p>Праця: Communication Theory as a Field (1999).</p>	<p>Теорії комунікації.</p> <p>Завдяки дослідженням комунікації виникли сім <i>традицій теорії комунікації</i>, які мають свій власний спосіб розуміння комунікації. <i>Риторична традиція</i> розглядає комунікацію як практичне мистецтво дискурсу; <i>семіотична традиція</i> – комунікація як посередництво знаками; <i>феноменологічна традиція</i>, де комунікація виступає досвід діалогу з іншими; <i>традиція кібернетики</i> – це потік інформації; <i>соціально-психологічна традиція</i> – це взаємодія індивідів; <i>соціокультурна традиція</i>: комунікація є виробництвом і відтворенням соціального порядку; <i>критична традиція</i> – це процес комунікації, у якому можна оскаржити всі припущення.</p> <p>Роберт Т. Крейг запропонував подальше вивчення розбіжностей даних теорій з метою створення нових традицій та здійснити об'єднання теорії комунікації з проблемами комунікації за допомогою метадискурсу. На його думку, щодо традиції комунікації такі як <i>феміністська</i> (зв'язок з іншими), <i>естетична</i> (втілене уявлення), <i>економічна</i> (обмін) та <i>духовна</i> (нематеріальна або містична) можуть бути вписані в метамодель.</p>
<p>Юрген Габермас, німецький філософ і соціолог.</p> <p>Праця: Theorie des kommunikativen Handelns (1981)</p>	<p>Теорія комунікативної дії» (TdkH)</p> <p>За допомогою «базової концепції комунікативної дії» Габермас відкриває три тематичні комплекси розвитку «концепції комунікативної раціональності», «двоступенева концепція суспільства, яка пов'язує парадигми життя та системи», та «теорія модерну».</p> <p>Він використовує концепцію «комунікативної раціональності», яка уможлиблює «спілкування» з іншими. За Габермасом формам раціональності відповідають відповідні види дії. Він розрізняє – на відміну від «теорії трьох світів» Поппера – чотири форми дії: телеологічну (Арістотель), нормативно-регульовану (Талкотт Парсонс), драматургічну (Ервінг Гоффман) і комунікативну концепцію дії.</p> <p>Відправною точкою його теорії дії є «координація дій», якої можна досягти як успіхом, так і орієнтацією на розуміння. Він розрізняє «інструментальну» і «стратегічну» дію як форми дії, орієнтованої на успіх, з одного боку, і «комунікативну» дію як дію, орієнтовану на спілкування, з іншого. Інструментальна дія, будучи «несоціальною», не</p>

	<p>відіграє жодної ролі в його подальших міркуваннях.</p> <p>Габермас характеризує соціальні дії як лінгвістично опосередковані. Координація дій у стратегічних діях забезпечує орієнтацію на успіх; мовленнєві дії служать лише засобом досягнення мети шляхом впливу на інших. Навпаки, комунікативна дія координується шляхом генерування згоди на основі критичних претензій на дійсність. Тільки якщо вони прийняті, активні люди можуть досягти своїх цілей.</p> <p>Дотримуючись теорії мовленнєвого акту він з'ясовує раціональні основи комунікативної дії. Пов'язуючи різні <i>мовленнєві акти</i> (імперативи, констативи, регулятиви, експресиви), <i>претензії на дійсність</i> (правдивість, правильність, вірогідність) і <i>світові послання</i> (об'єктивний, соціальний, суб'єктивний світ), він може диверсифікувати комунікативну дію на «три чисті типи або прикордонні випадки»: <i>бесіда, нормативно-регламентована та драматургічна дія</i>. Це прикордонні випадки, оскільки комунікативна дія зазвичай поєднує всі три: стратегічну, комунікативну та теологічну.</p> <p><i>Комунікативна дія</i> розуміється як комплексна концепція трьох прикордонних випадків і належить до всіх трьох світів. У ньому актуалізуються три категорії домагань на вірогідність: (пропозиційна) істинність, (нормативна) правильність і (суб'єктивна) істинність. У конкретному мовному акті одна претензія на значущість перебуває на передньому плані та відсилає переважно до світу, але в принципі всі три претензії на значущість і світові відсилання завжди обговорюються одночасно).</p>
--	---

Отже, у роботі ми спробували здійснити короткий огляд теорій комунікації представниками різних сфер наукового дослідження. Ми опустили безліч деталей і нюансів, тому інтерес до конкретної теорії, потребують подальшого вивчення та устаткування.

Список використаних джерел

1. Necki Z. Teorie komunikowania się w psychologii w aspekcie relacji międzynarodowych. *International Journal of Management and Economics* 23, 2008. S. 84–97.
2. Paul F. Lazarsfeld Robert K. Merton *Mass Communication, Popular Taste, and Organized Social Action* (1948). *İletişim kuram ve araştırma dergisi* Sayı 24 Kış-Bahar 2007, s. 229–250. URL: <https://www.irfanerdogan.com/dergiweb2008/24/13.pdf>.
3. Robert T. Craig, Karen Tracy *Grounded Practical Theory: The Case Of Intellectual Discussion* (PDF). *Communication Theory*, Volume 5, Issue 3, August 1995, Pages 248–272, URL: doi:10.1111/j.1468-2885.1995.tb00108.x.

4. Teorie komunikacji i mediów 2. Pod redakcją Marka Graszewicza i Jerzego Jastrzębskiego. Wrocław, 2010. 276 s. URL: https://dziennikarstwo.uni.wroc.pl/userfiles/files/nauka/open%20access/teorie%20komunikacji%20_T_II.pdf?v=1474380778.

ВАСИЛЬ СТУС – СИМВОЛ БОРОТЬБИ ЗА СВОБОДУ ТА ПРАВА ЛЮДИНИ

Ольга НЕГОДЧЕНКО

старший викладач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Український поет-шістдесятник народився в 1938 р. в селі Рахнівка Гайсинського району Вінницької області в селянській родині. Коли майбутньому поету було 2 роки, сім'я переїхала до м. Сталіно (на сьогодні – Донецьк), де він після закінчення середньої школи вступив на історико-філологічний факультет Донецького педагогічного інституту на спеціальність української мови та історії, які радянська влада всіляко утискала.

Велику роль у становленні особистості Василя як громадянина, творця, борця за національну справедливість відіграв викладач світової літератури Тимофій Духовний. Він запропонував користуватися його власною бібліотекою, в якій були і заборонені твори Куліша, В. Підмогильного, М. Хвильового та інших осіб «розстріляного відродження».

І коли проросійські пропагандисти говорять про Донеччину як зрусифікований край вони помиляються. На Донеччині задумувалися молоді люди, сучасники Стуса, про таку ідеологічну розбіжність: з радянських гучномовців неслося, що нації, народності СРСР розвиваються, проводяться національні творчі фестивалі, а насправді не випускали зі своїх пазурів національні культури. Молодь дивувалася з цього: прозрівала і протестувала.

Якраз Донеччина виплекала Олексу Тихого, Миколу Руденка, Василя Стуса, Івана Світличного та ін.

Навчаючись в інституті, Василь почав писати вірші, перекладав українською вірші і повісті з німецької, англійської та інших мов. За спогадами старшої сестри Марії, знав німецьку, латину. Займався перекладами Й. В. фон Гете, Р. М. Рільке, Ф. Г. Лорки, Р. Кіплінга, Гі де Мопассана та ін. Він зробив переклад близько сотні їхніх творів, але вони під час обшуків були конфісковані і втрачені.

По закінченні інституту Стус викладав українську мову та літературу у школі в м. Горлівка, був літературним редактором газети «Соціалістичний Донбас». Потім була аспірантура в Інституті літератури ім. Т. Шевченка Академії наук. Поет був членом Клубу творчої молоді, писав вірші.

В 1965 р. в кінотеатрі «Україна» відбулася прем'єра кінострічки режисера С. Параджанова «Тіні забутих предків». Василь Стус разом з Іваном Дзюбою, Юрієм Бадзьом, В'ячеславом Чорноволом взяв участь в акції протесту, де закликав засудити арешти української інтелігенції. Це був перший протест на масові політичні репресії в Радянському Союзі після Другої світової війни. З цього часу він потрапив у списки неблагонадійних, і КДБ встановило за ним стеження. За участь у цій акції протесту Стуса було відраховано з аспірантури.

З 1965 по 1972 рр. він працював на будівництві, на шахті, в котельні. Іван Дзюба у своєму творі про Стуса «Різьбяр власного духу» наголосив на тому, що «...біографія і самоствановлення в нього невіддільні одне від одного». Рідкісна, трагічна неподільність поезії і долі».

А ще Дзюба наголосив: «...на самому початку громадянського і творчого шляху Василь Стус мав у душі таке ж трагічне відчуття фатальної пов'язаності своєї долі з долею багатостраждальної рідної землі, а своїх внутрішніх моральних та інтелектуальних проблем – з долею народу. Тільки тоді починалися з рахунку до самого себе.

І далі Іван Дзюба наводить рядки з листа Василя до Андрія Малишка, написані в 1962 р.: «Зрозумійте мене в моєму горі, бо я чую прокляття, чую бездіяльний свій гріх перед землею, перед народом, перед історією. Перед

людьми, що своєю кров'ю кропили нашу землю. Довгий мартиролог борців за національну справедливість лишає нам історія, а ми навіть на гнів праведний не можемо здобутись». «Мартиролог», якщо застосовують це поняття в католицькій церкві, це список святих, в основному мучеників, а в сучасній публіцистиці перелік осіб, які зазнали переслідувань чи страждань.

Його першу збірку віршів «Круговерть», як і другу «Зимові дерева», було відхилено видавництвом, але вона вийшла в самовидаві. Незважаючи на погрози КДБ, Василь писав відкриті листи до Центрального комітету компартії, Верховної Ради, Спілки письменників, в яких викривав хибну керівну систему, яка після відлиги поверталася до тоталітаризму. Виступаючи проти репресивного радянського режиму, він висловлював це в поезії та публіцистиці.

Можна вважати, що його твори стали маніфестом вільної думки і виразом протесту проти політичних переслідувань і порушень прав людини. З відповіддю влада не забарилася, і в січні 1972 р. відбувся перший арешт, під час якого забрали близько 500 оригінальних віршів – це 10 друкованих аркушів, стільки ж публіцистики, близько 30 друкованих аркушів поетичних перекладів.

Після 9 місяців перебування у слідчому ізоляторі київський суд виніс вирок – 5 років позбавлення волі і 3 роки заслання. Звинувачували в «антирадянській агітації й пропаганді».

Старший науковий співробітник інституту літератури ім. Т. Шевченка Арсен Каспарук під диктовку КДБ рецензував збірку «Зимові дерева» так: «Бридкішої гидоти, жахливої зненависті не міг придумати найвинахідливіший упереджений проти нашої дійсності фантазер», «..не треба доводити, що книжка Стуса шкідлива всім своїм ідейним спрямуванням, усією своєю суттю. Нормальна неупереджена людина прочитати її може лише з обридженням, із зневагою до «поета», що так порочить свою землю і свій народ». І ще того ж автора: «З художнього боку вірші Стуса – це якась маячня, злоблिवе

бількотіння, а з громадського, політичного – це свідомий наклеп, очорнювання і оббріхування нашої дійсності».

Василь Стус прокоментував вирок суду і рецензента А. Каспарука наступними словами: «...на руках цього доктора філології – моя кров, як і на руках слідчих Логінова, Пархоменка, судді, прокурора і адвоката – прокурора, накиненого силоміць».

Повернувшись із заслання, він надіслав заяву до Верховної Ради СРСР, в якій відмовився від громадянства: «...мати радянське громадянство є неможливою для мене річчю. Бути радянським громадянином – значить бути рабом».

Другий арешт відбувся в 1980 році. Поет був визнаний особливо небезпечним рецидивістом і отримав 10 років примусових робіт і 5 років заслання.

Адвокат знову був призначений проти волі Стуса, який намагався самостійно себе захищати. Його за це вивели із зали суду, і вирок було зачитано без нього. Суд відбувся за зачиненими дверима. Адвокатом було призначено Віктора Медведчука. Євген Сверстюк писав, коли Стус зустрічався з призначеним адвокатом, то відразу відчув, «...що він його не захищає, не хоче його розуміти і, власне, не цікавиться його справою». Медведчук і сам заявляв про те, що роль адвоката в таких процесах була мінімальною: «Якщо хтось думає, що я міг би врятувати Стуса, то він або брехун, або ніколи не жив у СРСР й не знає, що це. Рішення за такими справами ухвалювалося не у суді, а в партійних інстанціях і КДБ. Суд лише офіційно затверджував оголошений вирок» (цит. за офіційним сайтом Медведчука).

У своїй промові Медведчук сказав, «...що всі злочини Стуса заслуговують покарання». Засідання було перерване і поету не дали сказати «останнє слово». На наступному засіданні був зачитаний вирок. Медведчук мав матеріали, які могли захистити Василя Стуса, але він їх не використав. Ці дії були засуджені вченим, правозахисником Андрієм Сахаровим у листі до

світової громадськості, в якому вказав на ганьбу радянської репресивної системи.

Стус відбував покарання в таборі на території Пермської області. Він не мав заборони читати і писати, і тому багато читав і писав. В його цитатах бачимо невгамовний рух боротьби за свої ідеали і переконання, за правду, за свободу слова: «Для мене життя – це боротьба. І я знаю, що це правильно».

Василь Стус ніколи не зраджував своїх переконань, незважаючи на численні перешкоди. Із 47 років свого життя він провів 13 у слідчих ізоляторах, таборах, карцерах. І, навіть знаходячись у в'язниці, він продовжував свою літературну діяльність. На жаль, вірші, які були створені у таборі, вилучалися і знищувалися. Його збірку з 300 віршами «Птах душі» було знищено наглядачами. Декілька разів він оголошував голодування на знак протесту проти жорсткого відношення адміністрації до засуджених. За передачу на волю зошита з віршами отримав камеру-одиначку на рік, але це його не скорило. Така доля: починав життя голодом, холодом і закінчив його голодом і холодом. Дитинство, дійсно, було голодним і холодним, особливо 1946-1947 роки, про яке з гіркотою згадував до сина Дмитра: «Коли мені було 9 років, ми будували хату і помирав тато – з голоду опухлий. А ми пхали тачку, місили глину, робили саман, виводили стіни. Голодний я був, як пес. Пам'ятаю коржі зі жмиху, які пекла мама, а мені від них геть боліла голова».

4 вересня 1985 р. поет помер. Багато загадок у цій смерті – чи то від голоду, чи від холоду, чи від тортур. Похований був на території табірному цвинтаря. Перепоховання праху Василя Стуса, Юрія Литвина, Олекси Тихого відбулось у листопаді 1989 р. на Байковому кладовищі у Києві. Труни пронесли біля будівлі КДБ, звідки починалося їхнє переслідування. Близько 100 тисяч людей вийшли на вулиці Києва, буцімто говорили: «Ми українці! Це наша земля. Ми народ, а це наші герої!» Завдяки друзям у 1986 р. уже після смерті поета в Нью-Йорку була надрукована книга з найкращими віршами з різних періодів його творчості. Це була п'ята збірка поезій, в якій зібрано 457 віршів.

Назва збірки «Палімпсести». Палімпсести – вишкрябані пергаменти з написаним наново текстом, але читається і старий – він проглядає через новий текст. Тобто, назва з підтекстом, вона символічна. І символізує те, що кожен твір має прихований зміст, який треба зуміти побачити і прочитати між рядками, а писалося це в таборі! Поет був реабілітований у 1990 році, вирокі були скасовані прокуратурою УРСР.

В 1991 р. Василь Стус за збірку «Дорога болю» був відзначений Державною премією ім. Т. Шевченка посмертно. І також посмертно було присвоєно звання Героя України з удостоєнням ордена Дружби у 2005 р. На сьогодні він – це символ нескореності духу та відданості ідеалам свободи та єдності.

26 травня 2019 р. харківське видавництво Vicat надрукувало книгу про поета «Справа Василя Стуса. Збірка документів з архіву колишнього КДБ УРСР». Автор Вахтанг Кіпіані говорив, що це кримінальна справа є хронікою «боротьби проти злочинної комуністичної системи з людиною, повною болю та гідності. Ми бачимо громадянина, правозахисника, творчу особистість, який чудово розуміє наслідки своєї «негнучкості» перед каральною машиною. І тим не менше він іде до кінця». Обкладинка – це оригінал першого тому з доданими фотопортретом даної справи і назви книги. Адвокат В. Медведчук у серпні 2019 р. подав позов до суду, вимагаючи заборонити книгу, була тяжба і тільки у квітні 2021 р. апеляційний суд ухвалив стягнути з В. Медведчука 140 тисяч гривень на користь видавництва і Кіпіані як компенсації за судову тяганину. В тому ж 2019 р. вийшов фільм «Заборонений» режисера Романа Бровка, головну роль зіграв Дмитро Мірошніченко. Попередня назва «Птах душі» була замінена на «Стус» і остаточна назва «Заборонений». Творча група вирішила не використовувати ім'я поета в назві, тому що у фільмі розповідь йшла не тільки про нього, а й про епоху, були згадані інші шістдесятники, особлива увага приділена Аллі Горській. Фільм готували три роки, але не обійшлося без скандалу. В 2018 р. В. Медведчук зажадав, щоб були видалені зі сценарію

згадки про адвоката Віктора Медведчука, інакше будуть заборонені зйомки фільму. Було видалено один із епізодів з останнього суду над поетом.

Поезія стала причиною такої тяжкої долі для Василя Стуса, але вона і додала волі, мужності людині, яка народилася для творчості. Якраз поезія дала змогу боротися:

Ще виживу, вистою, викричу я
Допоки поглине моя течія.
Хай світ збожеволів, та розум ясний
І зісподу входить у витлілі сни.
Ще треба терпіти і марне – клясти.
Лиш ти мене, господи боже, прости.

Список використаних джерел

1. Жулинський М. Г. Василь Стус: нове народження в онові духу. Художнє слово Василя Стуса в контексті української та світової літератури. Матеріали науково-теоретичної конференції. Донецьк – Вінниця: ДонНУ, 2015.
2. Стус Д. В. Василь Стус. Життя як творчість. Київ: Факт, 2004.
3. Лазаренко А. Штрихи до портрета Василя Стуса. Не відлюбив свою тривогу ранню...Василь Стус – поет і людина: Спогади, статті, листи, поезії / Упоряд. О. Орач. Київ: Укр. Письменник, 1993.
4. Дзюба І. М. Різьбяр власного духу (Василь Стус). Іван Дзюба. З криниці літ. Київ: Літературні портрети. Дніпровський меридіан, зі спогадів.

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Ксенія САДИКІНА

здобувач 1 курсу спеціальності 081 Право
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Науковий керівник: Наталія СЕРГІЄНКО

викладач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних
дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

У сучасному освітньому просторі України, з появою Нової української школи, велике значення набуває професіоналізм майбутніх учителів. Щоб

успішно впроваджувати інноваційні методи навчання та налагоджувати ефективне спілкування з учнями, вчителям потрібно постійно розвивати свої професійні навички. У цьому контексті необхідно розглянути шляхи розвитку професіоналізму майбутніх учителів, які відповідають вимогам сучасної освіти та сприяють покращанню якості навчання і виховання учнів.

Для початку слід визначитися, що саме відрізняє Нову українську школу від звичної нам.

Нова українська школа – це ключова реформа Міністерства освіти і науки. За головну мету ставлять створення школи, в якій буде приємно навчатись і яка даватиме учням не тільки знання, як це відбувається зараз, а й уміння застосовувати їх у повсякденному житті.

НУШ – це школа, до якої приємно ходити учням. Тут прислухаються до їхньої думки, вчать критично мислити, не боятись висловлювати власну думку та бути відповідальними громадянами. Водночас батькам теж подобається відвідувати цю школу, адже тут панують співпраця та взаєморозуміння [1].

Передумовами цієї реформи можна назвати такі розповсюджені проблеми, з якими у шкільній час стикався майже кожен:

1. *Недостатня фінансова підтримка освіти.* Брак коштів призводить до відсутності необхідного обладнання, недостатньої оплати учителів та загального знецінення освіти. Це призводить до загального невдоволення працівників, а також до укорінення різних корупційних схем зі здаванням грошей «на штори».

2. *Надмірна бюрократія.* Велика кількість документів, звітностей та інших адміністративних процедур заважає вчителям віддавати більше уваги навчанню учнів та організації цікавих занять.

3. *Нехтування індивідуальними потребами учнів.* Система освіти не завжди враховує різноманітність учнів та їхні потреби, що може призвести до негативних наслідків у навчанні. Кожна дитина потребує індивідуального

підходу, бо саме в цей час формуються основні риси характеру та місце людини у суспільному житті.

4. *Відсутність відкритості до інновацій.* Деякі заклади освіти не готові впроваджувати нові підходи в навчанні, що ускладнює покращання якості освіти. Це може бути пов'язано як із першим пунктом, тобто браком фінансування, так і з загальною старомодністю керівництва школи. Якщо на чолі школи стоїть керівник, який не йде в ногу з часом та живе застарілими ідеалами виховання, то й інноваційні методи навчання будуть сприйматися важко. Молоді та запальні вчителі також натомість оберуть заклад із більш сучасним керівництвом. Це призведе до загального відставання деяких закладів.

5. *Недостатня підготовка вчителів.* Брак кваліфікованих учителів, які мають сучасні знання і навички, впливають на результативність навчання учнів. На сьогодні вводять доволі багато онлайн і офлайн курсів для поліпшення якості освіти серед вчителів, але без бажання останніх цей процес може затягнутися.

6. *Проблеми в системі оцінювання.* Недоліки в системі оцінювання успішності призводять до стресу, недостатньої мотивації та несправедливості. Часто діти намагаються отримати гарну оцінку лише для батьків, а не тому, що саме процес освіти викликає в них бажання. Якщо змінити підхід, учні самі намагатимуться отримати гарні оцінки.

7. *Соціокультурні проблеми.* Соціальні проблеми, які існують у суспільстві, можуть впливати на навчальний процес та формування цінностей учнів. Потрібно із самого малку пояснювати дітям різницю не тільки у кольорах шкіри чи віросповідання, а й у фінансовому положенні та сімейному стані. Відносини у класі варто будувати на засадах толерантності та взаємоповаги.

Список компетентностей, яких набуватимуть учні у НУШ, уже закріплено законом «Про освіту». Він створювався з урахуванням

«Рекомендацій Європейського Парламенту та Ради Європи щодо формування ключових компетентностей освіти впродовж життя» (від 18.12.2006 р.): вільне володіння державною мовою; здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами; математична компетентність; компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій; інноваційність; екологічна компетентність; інформаційно-комунікаційна компетентність; навчання впродовж життя; громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей; культурна компетентність; підприємливість та фінансова грамотність.

Державні стандарти можуть розширювати цей список [2]. Найголовніші зміни мають відбутися у підході вчителів, тому що вмотивований учитель – головний чинник успішного впровадження Нової української школи. Учитель, який отримав свободу навчати, має отримати й свободу навчатися. І ця свобода теж передбачена реформою. Має запрацювати принцип «гроші ходять за вчителем»: педагоги зможуть підвищувати кваліфікацію за державні кошти не лише в Інститутах післядипломної педагогічної освіти, а й в обраних самими педагогами організаціях.

За умови уведення в дію активного чинника – Закону України «Про освіту» – та його дотримання, Нову українську школу характеризуватиме високий технологічний рівень, новітнє навчально-методичне й інформаційне забезпечення, потужний кадровий потенціал. Якщо адміністративна вертикаль і надалі буде конструктивно підтримувати, регулювати та стимулювати розвиток школи завтрашнього дня, то ефективність реформи освіти стане очевидною. Важливо щоб нововведення, передбачені реформою, не здійснювалися адміністративними методами, які придушуватимуть ініціативу її безпосередніх виконавців, не сприяли поверненню рецидиву «процентоманії», формальних показників і звітів про оманливі досягнення [3, с. 5].

Шляхи розвитку професіоналізму майбутніх учителів в умовах нової української школи полягають у вдосконаленні педагогічної освіти, зміцненні мотивації до професійного зростання, активному використанні інноваційних педагогічних технологій, удосконаленні навичок комунікації та співпраці з учнями, батьками та колегами. Також важливо враховувати потреби сучасного суспільства і відповідати на виклики технологічного прогресу. Розвиток професіоналізму майбутніх учителів – ключовий аспект підвищення якості освіти та виховання нового покоління українців.

Список використаних джерел

1. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
2. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975
3. Онищук Л. Нова українська школа: реалії та перспективи. Український Педагогічний журнал. 2018. (1). С. 47–53.

POSTMODERN AND METAMODERN IRONY AS A LITERARY TOOL IN NATIVE AMERICAN LITERATURE

Vadym SAMARETS

студент ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Науковий керівник: Оксана ШОСТАК,

доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Postmodern irony and ‘new sincerity’ are in the centre of attention of metamodernism researchers. In her analysis of Dorothea Lasky's poetry, Elina Siltanen writes: ‘The new sincerity represents the self as something direct: banality, naivety, emotionality; it explores these states as oppositional to ironic self-awareness and cynicism, but at the same time does not renounce them. Sincerity is understood as a performance of deliberate naivety that indicates a commitment to emotionality. The new sincerity is considered to be a reaction to ‘postmodern self-reflexivity’ and is the opposite of ‘irony’. I will show further that the new sincerity goes beyond postmodernism and is combined with what is called ‘metamodernism’ (Siltanen,

2020, p. 980). In turn James Brunton (2018) in the work on contemporary poetry also notes its constant oscillation 'between sincerity and irony' (Brunton, 2018, p. 72). Depth, as defined by T. Vermeulen (Van den Akker et al., 2017), is a constitutive feature of metamodernism. 'If we understand metamodernism here as a turn towards historicity, affect and depth, then it is a turn that denotes a desperate but desirable desire to to think, feel and perceive everything historically, spatially and bodily' (Van den Akker et al., 2017, p. 316).

Another important motive that unites postmodernism and the literature of the indigenous peoples of North America is the issue of mestizaje, as the writers and their characters (with some exceptions) are not one hundred per cent Indian by origin. K. Womack notes that postmodernists may laugh at our claims to the priority of insider status, questioning even the nature of insiderhood, since they are aware that neither pure Creek nor pure indigenous worldviews exist, and that indigenous and non-indigenous people are constantly reconstructing each other (Шостак 2020, c. 254). In order to return to reality, it is useful to constantly remind ourselves that questions of authenticity, as well as insider and outsider status, are constantly being debated in indigenous communities, especially given that it is outsiders who have provided interpretation of everything Indian (Womack 1999, p. 6).

Brigitte Newmann writes about this: 'Events that that have taken place in the past are recalled only later, i.e. in the present, and are represented as memories experienced by the narrator or character. The defining characteristic of all memory fiction is that is that it operates with simultaneity of temporal perspectives: multi-temporal levels of the past and present, which are connected by complex relationships. This type of organisation does not simply gives grounds for a sequential order, does not simply puts elements in a chain of events, but creates a reference frame where each event is marked by the past, but at the same time provokes expectations for the future' (Neumann, 2010, pp. 335-336).

If the continuity of experience is achieved through overcoming the dichotomy between then and now, as well as through the interaction of narrators, while

confession and reassessment as components of the narrative become evidence of identity development and dynamic change. The erosion of the time gap, which is possible in retrospective narration, is important first of all for the narrator himself, because it gives him the opportunity to connect the past and the present. The confessional narrative thus becomes a psychological activity in the process of in the process of which identity is constructed.

Thomas Docherty emphasises that the fictional confessional narrative is a way of expressing identity. In addition to telling the facts of one's own of one's past, retrospection opens up possibilities for constructing oneself from reinterpreted fragments of the past and for revealing the difference between the past self and the present. In this context, Müller-Funk writes: 'All forms of memory are explicitly or implicitly based on retrospective narratives that aim to bridge the incompatible gap between the time of the narrative and the time of the of the events to be narrated' (Müller-Funk, 2003, p. 207). In the parameters of retrospective narration, past subjectivity is is reinterpreted by the present, and narrative identity is expressed through the difference between the past as such and the past from the point of view of the present.

Literature

1. Шостак О. Г. (2020). Художні вираження національної ідентичності в творчості сучасних північноамериканських письменників корінного походження. Талком.
2. Шостак О. Г. (2017). Опозиція «свій-чужий» у сприйнятті національної ідентичності корінних жителів Північної Америки. Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія : зб.наук.праць. Вип.1 (25). Київ: НАУ. С. 137-143. URL: <https://doi.org/10.18372/2412-2157.25.12651>.
3. Brunton J. (2018). Whose (meta) modernism?: Metamodernism, race, and the politics of failure. *Journal of Modern Literature* 41(3). P. 60-76. URL: <https://doi.org/10.2979/jmodelite.41.3.05>.
4. Neumann B. (2008). The literary representation of memory. In A. Erll & A. Nünning (Eds.), *Cultural memory studies: An international and interdisciplinary handbook*. PP. 333-345.

5. Müller-Funk W. (2003). On a narratology of cultural and collective memory. *Journal of Narrative Theory*. 33(2). P. 207-227. URL: <https://doi.org/10.1353/jnt.2011.0068>.
6. Shostak O. (2022) Media, Social Networks and Digitalization as Means for Native American Identity Promotion. *Astraea*. Vol. 4. No2 (2022). P. 54-75. URL: <https://doi.org/10.34142/astraea.2022.3.2.04>.
7. Siltanen E. (2020). New sincerity and commitment to emotion in Dorothea Lasky's poetry. *English Studies*. 101(8). P. 979-997. URL: <https://doi.org/10.1080/0013838X.2020.1847830>.
8. Van den Akker R., Gibbons A. & Vermeulen T. (Eds.). (2017). *Metamodernism: Historicity, affect, and depth after postmodernism*. Rowman & Littlefield.
9. Womack C. S. (1999) *Red on Red: Native American Literary Separatism*. Minnesota: University of Minnesota Press.

ВКРАДЕНІ ІМЕНА РОСІЄЮ. ІЛЛЯ РЕПІН

Вікторія СОЛОВЙОВА

студентка спеціальності «Психологія»

ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Науковий керівник: Олена ДУДНИК,

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри міжкультурної комунікації
та соціально-гуманітарних дисциплін
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Російська влада присвоїла собі багато українських митців. Серед них виявляється є і Ілля Рєпін.

Війна Росії проти України спонукала провідні західні музеї перекласифікувати Іллю Рєпіна з російського на українського художника після численних українських звернень. Зокрема, незадовго до першої річниці масштабного нападу на Україну один із найбільш відвідуваних музеїв світу – Музей Метрополітен у Нью-Йорку – записав Іллю Рєпіна українським художником. У 2024 р. художній музей Фінляндії Ateneum визнав Іллю Рєпіна українським, а не російським художником. Ще за півроку до повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну музей у співпраці з Третьяковською галереєю та Музеєм російського мистецтва провів велику виставку робіт митця. Тоді окупанти переконали фінів, що Рєпін народився на території Росії і він є

саме російським художником. Москва традиційно привласнила собі талановитого українця.

У 2022 р. українська сторона навела докази того, що Росія привласнила собі українського художника Іллю Рєпіна.

Офіційно, художник був родом із Чугуєва Харківської області. Його сім'я, до речі, була досить заможна, але з часом опинилася на межі банкрутства, тому Іллі потрібно було шукати шляхи заробітку. Тож у свої 19 років він вирішив вступити в Академію мистецтв у Петербурзі, попри це, все життя підтримував тісні зв'язки з Україною. «Тільки українки та парижанки вміють одягатися зі смаком! А які дукати, моністи, головні убори, квіти! А які обличчя!», – писав митець [1, с. 1].

Митець – нащадок козацького роду на прізвисько Рєпа, тому й Рєпа – Рєпин. Власне, й це пояснює любов Іллі до козацької тематики. Ба більше, він листувався зі своїми друзями українською мовою. Про це свідчать справжні листи художника до його друзів – земляка та історика Дмитра Яворницького.

Найвідомішою картиною Рєпіна, на якому зображені козаки, стала «Запорожці пишуть листа турецькому султану». Ця картина стала своєрідним спротивом художника проти діяльності царської влади щодо України і насправді запорожці пишуть лист аж ніяк не султану. Адресатом був Олександр II, який видав всім відомий Емський указ щодо тотальної заборони всього українського. На картині зображено багато прихованих символів. Наприклад, на задньому плані можна побачити два згорнуті прапори – синьо-жовтий та червоно-чорний, а також домру – музичний інструмент запорожців, яку тримає на колінах один з козаків [2, с. 2499].

Художник помер у 1930 році у своїй садибі Пенати у місті Куоккала. Після розпаду російської імперії у 1917 році воно стало територією Фінляндії. Пізніше – знову російською територією. Багато дослідників життя Рєпіна пишуть, що художник хотів повернутися в Україну, проте шлях туди для нього був закритий більшовиками, а в Росію він не хотів повертатися принципово,

хоча радянська влада дуже цього бажала. «Поки при владі більшовики, не хочу мати щось спільне з Росією», – писав він в приватних листах друзям [3, с. 70].

Репін приятелював з художником Миколою Мурашком (який відкрив київську рисувальну школу, яку ідейно та фінансово підтримував Репін), із композитором Марком Кропивницьким, з «націоналістом» часів УНР Євгеном Чикаленком, з істориком та філософом Дмитром Багалієм.

Ілля Репін романтизував Україну, її козацьке минуле. В нього лежала душа до України – де б він не жив. Все своє життя він був чуттєво прив'язаний до України.

Список використаних джерел

1. Українець чи росіянин: У Фінляндії дискусія через виставку робіт Іллі Репіна. URL: <https://zbruc.eu/node/105034>
2. Репін Ілля // Енциклопедія українознавства : Словникова частина : [в 11 т. Т. 7. Кн. Париж – Нью-Йорк : Молоде життя, 1973. 2800 с.
3. Бучаста С. Меморіальний музей І. Ю. Репіна в Чугуєві як «місце пам'яті» місцевої громади. Меморіальні музеї сьогодні: специфіка фондової, експозиційної та виставкової роботи. *Матеріали II Всеукраїнської наукової конференції. Львів, 17-18 листопада 2016 р.* Львів, 2016.

ТУРИЗМ І СЬОГОДЕННЯ – КУЛЬТУРА ТА БЕЗПЕКА

Вадим СТЕПАНЧЕНКО

студент 2-го курсу спеціальності 242 Туризм та рекреація
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Науковий керівник: Ліана КВІТИНСЬКА,
викладач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних
дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

«За безпеку необхідно платити, а за її відсутність розплачуватися».
Уїнстон Черчилль

Тези присвячені проблематиці управління якістю і безпекою в туризмі в період кліматичних змін та глобальної політичної нестабільності у світі. Їх зв'язок із культурою. Основні питання, які стоять перед кожною туристичною компанією в сучасних умовах – це як якісно керувати ризиками, застрахувати

ризиків своєї туристичної компанії та забезпечити клієнтів. Разом із тим розглядаються вплив політичних конфліктів на формування культури безпеки в туристичному секторі та їх наслідки, економічні перспективи розвитку для туристичного сектору України в сучасних умовах. Інші питання, які щільно пов'язані між собою, культура та безпека, вплив культури як такої на безпеку, вплив культурних цінностей та відмінностей та ресурсів на розвиток туризму.

Метою тез є аналіз ситуації у туристичному секторі, вироблення конкретних рекомендацій та розроблення стратегій розвитку в сучасних умовах.

Безпека є одним із ключових аспектів, що впливає на вибір туристичного напрямку. В умовах нестабільної геополітичної ситуації та зростання загрози тероризму, туристи повинні бути особливо обережними. Перш за все, необхідно заздалегідь ознайомитися з інформацією про рівень безпеки в країні, куди планується подорож. Варто звертати увагу на рекомендації Міністерства закордонних справ та інших офіційних джерел.

Військові дії в країні неминуче призводять до туристичної кризи. З початку 2022 року галузь туризму скоротилася на третину, а кількість туристичних компаній зменшилася на 34%. Війна в Україні вплинула на світову туристичну індустрію. Скорочення кількості українців, які виїжджають за кордон, завдало значної шкоди відновленню галузі після пандемії COVID-19. Авіакомпанії тепер вимушені переглядати свої маршрути.

Сучасні технології стають невід'ємною частиною авіаційних і транспортних систем. Використання інновацій, таких як біометрична перевірка особистості, штучний інтелект для виявлення загроз і відео аналітика для спостереження, значно підвищує рівень безпеки в аеропортах і готелях. Таке розширене співробітництво з технологіями може стати ключовим фактором у забезпеченні безпеки туристів у сучасному світі.

Небезпеки у туризмі варіюються залежно від його типу. Більшість нещасних випадків відбувається у районах із високою відвідуваністю, часто

через незнання культури та звичаїв відвідуваних країн. Усі види небезпек можна класифікувати за природою явища та роллю туристів у виникненні небезпечних ситуацій. Перетворення слабких сторін безпеки на сильні сторони є важливим завданням для галузі.

Період війни вніс зміни у внутрішній туризм, зокрема обмеження та заборони на рух туристів. Розроблено заходи для захисту туристів і туристичних підприємств, щоб знизити рівень небезпеки під час подорожей. Законодавчі вимоги до суб'єктів туристичної діяльності посилено для забезпечення безпеки туристів.

Україна має перспективи розвитку в'їзного медичного туризму, конкуруючи з клініками країн Балтії за ціною політикою та послугами. До війни Україну відвідували пацієнти з арабських країн, Ізраїлю та Європи. Війна та відсутність авіасполучення значно зменшили кількість пацієнтів. Медичні туристи приїжджають за послугами у галузі репродуктивних технологій, лікування стовбуровими клітинами, стоматології та естетичної медицини.

Туристична галузь України переживає складні часи через війну, що впливає на безпеку та культурний обмін. Водночас технології та нові заходи безпеки допомагають адаптуватися до нових викликів, забезпечуючи туристам і підприємствам необхідний захист. Незважаючи на труднощі, Україна залишається перспективним напрямком, зокрема для медичного туризму, що свідчить про її потенціал у відновленні та розвитку галузі у майбутньому.

Міжнародне співробітництво відіграє важливу роль у забезпеченні безпеки в туризмі. Країни повинні працювати разом, щоб покращити обмін інформацією щодо потенційних загроз і забезпечити координацію заходів безпеки. Це включає спільні навчання, обмін передовими практиками та технологіями, а також узгодження стандартів безпеки. Таке співробітництво допомагає знизити ризики для туристів і створює сприятливі умови для розвитку туризму на глобальному рівні.

Висновки: 1) туристичним компаніям необхідне тісне співробітництво з авіакомпаніями, транспортними компаніями, регулюючими органами, іншими операторами ринку з метою обміну інформацією про потенційні ризики; 2) туристичні компанії повинні постійно отримувати достовірну інформацію та моніторити ситуацію щодо політичної та кліматичної ситуації в країнах, куди направляються клієнти компанії та своєчасно надавати їм достовірну інформацію про країну перебування та відповідні рекомендації для забезпечення клієнтів; 3) туристичним компаніям необхідне підвищення культури безпеки та проводити навчання персоналу і робити інвестиції у програми навчання та освіти для персоналу; 4) цілеспрямовано вивчати культуру та традиції країн, які відвідують туристи.

ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ: ЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Карина ЧИЧЕРІНА

здобувач 1 курсу спеціальності 242 Туризм

ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Науковий керівник: Артур АЛЕКСЄЄВ

викладач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Штучний інтелект (ШІ) являє собою набір технологій, які радикально трансформують світ та життя людей. Однак разом із неймовірними можливостями ШІ порушує важливі етичні питання, які потребують ретельного розгляду й обговорення. Етика використання штучного інтелекту стає невід'ємною частиною розроблення та впровадження цих технологій, адже від цього залежить майбутнє людства і гармонійне співіснування з машинами.

Ось декілька ключових етичних аспектів, пов'язаних із розвитком ШІ:

ШІ і цінність людського життя. Одна з основних етичних дилем полягає у впливі ШІ на цінність та роль людини в суспільстві. Залежно від того як машини стають більш здатними, виникає ризик девальвації людської праці

та здібностей. Етика вимагає визнання унікальності і неповторності кожної людини та її внеску до суспільства. Важливо, щоб технології ШІ використовувалися для посилення людських можливостей, а не їхньої заміни. Розумне застосування ШІ може звільнити людей від рутинних завдань, даючи їм можливість зосередитись на більш творчій, значущій роботі.

Етика розроблення. Етичні принципи повинні бути закладені в саму основу розроблення систем штучного інтелекту. Це включає різноманітність та інклюзивність команди розробників для уникнення упереджень у даних і алгоритмах ШІ. Відповідальні практики розроблень включають ретельну перевірку і тестування систем, забезпечення їх прозорості та пояснюваності. Етика вимагає також відповідального ставлення до безпеки і захисту даних, особливо коли йдеться про конфіденційну інформацію користувачів.

ШІ і справедливість. Технології штучного інтелекту повинні бути розроблені таким чином, щоб забезпечувати рівність та уникати дискримінації. Алгоритми ШІ можуть мати упередження, якщо дані для їх навчання не представляють усе розмаїття суспільства. Це може призвести до несправедливих рішень у таких сферах, як працевлаштування, кредитування або правоохоронна діяльність. Етика вимагає ретельного моніторингу і коригування алгоритмів ШІ з метою забезпечення справедливості та рівного ставлення до всіх людей незалежно від їхньої раси, статі, релігії чи інших ознак.

Приватність і конфіденційність. Із розвитком ШІ зростають ризики для приватності людей. Технології можуть збирати та аналізувати величезні обсяги даних про окремих осіб без їхнього відома або згоди. Етика вимагає поваги до права людини на приватність та конфіденційність інформації. Це включає прозоре інформування користувачів про збір і використання їхніх даних, отримання свідомої згоди та забезпечення належного захисту цієї інформації від несанкціонованого доступу чи використання.

Відповідальність за рішення ШІ. Іншим важливим етичним питанням є визначення відповідальності при ухваленні рішень штучним інтелектом.

Залежно від того, як системи ШІ стають більш автономними, виникає питання про те, хто несе відповідальність у разі помилок або шкоди, завданої цими системами. Етика вимагає чіткого розподілу відповідальності між розробниками, користувачами та регуляторними органами для забезпечення належної правової і моральної підзвітності за дії ШІ.

ШІ і вплив на суспільство. Масштаби впливу штучного інтелекту на суспільство величезні – від трансформації ринку праці до формування думок і поведінки людей. Етика вимагає ретельного аналізу та управління цим впливом для запобігання потенційно негативних наслідків. Це включає моніторинг впливу ШІ на різні галузі, забезпечення належної освіти та підготовки працівників відповідно до зміни вимог робочих місць під впливом ШІ, а також заохочення публічного діалогу і залучення громадськості до обговорень щодо розвитку та використання цих технологій.

Етика в медичних застосуваннях. Штучний інтелект відкриває нові можливості для медицини та охорони здоров'я, наприклад, у діагностиці захворювань або персоналізованому лікуванні. Однак тут виникають важливі етичні питання. Наприклад, як забезпечити справедливий доступ до технологій ШІ у сфері охорони здоров'я? Як збалансувати потенційні переваги використання ШІ з ризиками порушення конфіденційності медичних даних пацієнтів? Розроблення та впровадження систем штучного інтелекту в медицині вимагає ретельного етичного аналізу для забезпечення благополуччя і прав пацієнтів.

ШІ і автономна зброя. Використання штучного інтелекту у військових технологіях піднімає складні моральні питання. Автономна зброя, яка здатна самостійно обирати цілі та застосовувати силу без безпосереднього контролю людини, викликає занепокоєння з етичної точки зору. Етика ставить під сумнів прийнятність позбавлення людей відповідальності за рішення про застосування сили і потенційні наслідки для міжнародних відносин і безпеки.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Алексєєв Артур – викладач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Андрішко Олег – викладач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Бабич Семен – студент, спеціальність 081 Право ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Бакум Дар'я – студентка першого курсу спеціальності 053 Психологія ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Варакута Марина – викладач кафедри психології ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», аспірантка Класичного приватного університету, м. Запоріжжя

Волошко Олексій – доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та мовної підготовки КЗВО «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, кандидат історичних наук, доцент

Галімова Анастасія – наукова співробітниця відділу фондів ДНІМ імені Д. Яворницького, студентка магістратури ДНУ ім. О. Гончара

Гулько Дар'я – студентка спеціальності «Готельно-ресторанна справа» ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Дудко Владислав – науковий співробітник відділу фондів «Дніпропетровського національного історичного музею ім. Д. І. Яворницького

Дудник Олена – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Зав'ялов Дмитро – методист навчально-методичного відділу ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Захарченко Марія – студентка спеціальності «Психологія» Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Квітінська Ліана – викладач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Киян Анна – магістрантка, 053 Психологія, ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Корсунська Вікторія – аспірантка Класичного приватного університету, практичний психолог, волонтер соціальної організації «Leuchtturm-Perspektive Mensch» м. Галле (Німеччина)

Крашеніннікова Тетяна – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Леощенко Дмитро – старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та мовної підготовки КЗВО «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, кандидат філософських наук

Лимар Андрій – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Лісунова Марія – здобувачка 1 курсу спеціальності 081 Право ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Михайличенко Елліна – студентка спеціальності «Психологія» ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Моргунова Аліна – завідувачка відділом «Музейний центр О. П. Блаватської та її родини» ДНІМ, магістр культурології

Нацюк Мар'яна – доктор філософії, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Негодченко Ольга – старший викладач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Нежива Ольга – доктор філософських наук, доцент, професор кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Ольховий Олег – студент ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Родіна Юлія – доцент кафедри педагогіки і психології Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту, PhD, кандидат наук з фізичного виховання і спорту, магістр культурології, доцент

Руколянська Наталія – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та мовної підготовки КЗВО «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» ЗОР

Садикіна Ксенія – здобувач 1 курсу спеціальності 081 Право ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Самарець Вадим – студент ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Самойленко Катерина – студентка 4 курсу спеціальності Початкова освіта першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, КЗВО «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» ЗОР

Сергієнко Наталія – викладач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Соловійов Віталій – старший науковий співробітник відділу Історії України 1917-1945 рр. КЗК «Дніпропетровського національного музею імені Д. І. Яворницького» ДОР, кандидат історичних наук

Соловійова Вікторія – студентка спеціальності «Психологія» ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Степанченко Вадим – студент 2-го курсу спеціальності 242 Туризм та рекреація ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Сугерей Данило – студент спеціальності «Психологія» ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Тихий Владислав – здобувач 1 курсу освітнього ступеня «бакалавр» спеціальності 081 Право ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Фоменко Світлана – науковий співробітник відділу фондів КЗК «Дніпропетровський національний історичний музей ім. Д. І. Яворницького» ДОР

Холод Ірина – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Чичеріна Карина – здобувач 1 курсу спеціальності 242 Туризм ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

